

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΩΝ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑΣ ΕΝΩΣΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
Βρυσακίου 15 & Κλάδου, 105 55 Αθήνα
τηλ.: 210 3215 146 / fax: 210 3215 147
e-mail: sadas-pea@tee.gr • www.sadas-pea.gr

'ARCHITEKTONES'
JOURNAL OF THE ASSOCIATION OF GREEK ARCHITECTS

Issue 46, Cycle B, July/August 2004
Vrmysakiou 15 & Kladou, 105 55 Athens
tel.: +30 210 3215 146 / fax: +30 210 3215 147

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος: Παναγιώτης Γεωργακόπουλος
Αντιπρόεδρος: Παναγιώτης Δεσποτόπουλος
Γεν. Γραμματέας: Θανάσης Παππάς
Ταμίας: Βασίλης Καλλονιάτης
Ειδ. Γραμματέας: Αλέκος Βράκας
Μέλη: Μηνάς Αγγελίδης
Δημήτρης Αναστασιάδης
Δημήτρης Μαραβέας
Κώστας Μπαρδάκης
Κώστας Μπελιμπασάκης
Παντελής Νικολακόπουλος
Ειρήνη Σιγάλα-Μαγιάφα
Αλέκος Χαλικιάς
Βασίλης Χατζηκίδης
Φραγκίσκα Χρυσολούρη

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ-ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ

ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ
Παναγιώτης Γεωργακόπουλος

Τα ενυπόγραφα άρθρα εκφράζουν
τις απόψεις των συντακτών τους.
Οι επίσημες θέσεις του ΣΑΔΑΣ και των άλλων
Συλλόγων Αρχιτεκτόνων δημοσιεύονται στη
στίλη Δραστηριότητες του συλλόγου.

Τιμή τεύχους 0,003 €

ΕΚΔΟΤΗΣ

Σωτήρης Δημακόπουλος
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΚΔΟΣΗΣ-ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΗ 3D P. Δημακοπούλου & ΣΙΑ ΕΕ
Βουλιαγμένης 49, 116 36 Αθήνα
τηλ.: 210 9931 839, 9235 487
fax: 210 9222 743

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

Όλγα Σπμαιοφορίδου
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Γιώργος Καλομνίδης
ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
Κυριάκος Κοσμάς

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΩΝ

Λάμπης Δορλής
ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ
Βάνα Διαμαντοπούλου,
Αρετή Κατή, Μέλω Παπαδοπούλου,
Χρυσούλα Μουσουράκη
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
Νίκη Δανιηλίδου
DTP SERVICE

Sharpen

Φίλωνος 64 Δάφνη, τηλ.: 210 9709 586
ΕΚΤΥΠΩΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ
Αφοι Αθ. Τσακίρη ΑΕ
Κηφισού 18 ΑΘΗΝΑ
τηλ.: 210 5124 578, 210 5126 570
ΑΠΟΣΤΟΛΗ: Ευάγγελος Μοσχόφης

αρχιτέκτονες

Περιοδικό του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ | τεύχος 46 – περίοδος Β | Ιούλιος/Αύγουστος 2004

Περιεχόμενα

18 «Σημείωμα της σύνταξης»

Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Α

[Επιμέλεια: Ν. Σιαπκίδης]

- 20 «Δραστηριότητες Δ.Σ. ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ»
23 **Μ. Φινέ**, «Για τον Ντίνο Παπαϊωάννου και την αρχιτεκτονική του '60»
25 **Δ. Φατούρος**, «Ντίνος Παπαϊωάννου, 1934-2004»
26 «Για την Ελένη Παπαρρόδου»
27 **Τ. Παπαϊωάννου**, «Γαίης εκποιήσεις»
29 **Β. Παναγιωτοπούλου**, «"Βιολιστής στη στέγη(;)»
30 **Ν. Φιντικιάκης**, «Το νέο βιοκλιματικό στέγαστρο στο Ακρωτήρι Σαντορίνης»
34 **Η. Τσιμπιδάρος**, «Οι Κολοσσοί του Μαρουσιού και οι άθλοι... των Αγώνων»
36 **Τ. Κουμπής**, «Η ακύρωση του αρχιτεκτονικού συμβάντος»
39 **Ε. Ηλιοπούλου**, «Το Ξενοδοχείο της εκκλησίας θα ήταν ολυμπιακό έργο;»
41 **Κ. Κασσιός**, «Το Ολυμπιακό γκριζο-πράσινο της Αθήνας»
43 **Σ. Τσαγκαράτος**, «Ολυμπιακές εγκαταστάσεις»
61 **Η. Τσιμπιδάρος**, «"Αισθητικήζουσα" θανάτωση της μνήμης;»
63 **Μ. Λεφαντζής, Α. Πρέπης**, «Η διάσωση των χριστιανικών μνημείων του Κοσόβου»
67 **Π. Τζώνος**, «Ένα σύγχρονο αρχιτεκτονικό δράμα ή πόσο να εμπιστευέστε τους αρχιτέκτονες; »
69 **Θ. Κ. Παππάς**, «Διαμόρφωση Πλατείας Διοικητηρίου Θεσσαλονίκης»
71 **Γ. Μ. Σαρηνιάννης**, «Δεν θα μείνει τίποτα όρθιο σ' αυτό τον τόπο;»

Δ Ι Α Γ Ω Ν Ι Σ Μ Ο Σ

EUROPAN 7

- 82 **Γ. Αίσωπος**, «Η πρόκληση της διάχυτης πόλης»
96 **Ν. Κεφαλογιάννης**, «Το Forum του Europan 7»

97 Ε Ι Δ Η Σ Ε Ι Σ

Παράλληλη συγκριτική παρουσίαση

αριστερά: Το στέγαστρο του αρχ. Σ. Καλα-
τράβα στο ΟΑΚΑ
δεξιά: Η κάλυψη με θηραϊκή γη του στεγά-
στρου στο Ακρωτήρι Σαντορίνης, αρχ. Ν.
Φιντικιάκης

Εξώφυλλο: Από το αρχείο του αρχ. Β. Καλ-
λονιάτη επιβλέποντα στα έργα του ΟΑΚΑ εκ
μέρους της εταιρείας Citolai

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Όλγα Βενετσιάνου
Μιχάλης Α. Βιδάλης
Αριάδνη Βοζάνη
Αριστοτέλης Δημητρακόπουλος
Φάνια Δορκοφύκη
Μιχάλης Δωρής
Διονύσης Καννάς
Νεκτάριος Κεφαλογιάννης
Ειρήνη Κουφέλη
Αμαλία Κωτσάκη
Έλενα Λαϊνά
Μιχάλης Λεφαντζής
Άννα Μελανίτου
Νάντια Μωραΐτη
Βασιλική Παναγιωτοπούλου
Αναστασία Πεπέ
Κυριάκος Πιπίνης
Δημήτρης Πολυχρονόπουλος
Γιώργος Μ. Σαρηνιάννης
Νίκος Σιαπκίδης
Χαρίκλεια Χάρη

Υπεύθυνοι από Δ.Σ.:
Παναγιώτης Γεωργακόπουλος,
Θανάσης Παππάς,
Φραγκίσκα Χρυσολούρη

Γραμματεία Σ.Ε.: Στέλλα Ρίζου

Επιθυμία του Συλλόγου είναι, να αξιοποιήσει τις απόψεις όλων των συναδέλφων μέσα από τις σελίδες του περιοδικού. Είναι δυνατόν, όλες οι συνεργασίες που θα αποστέλλονται στο περιοδικό, είτε υπό μορφή παρουσιάσεων έργων, θέσεων και επιστολών να καταχωρούνται στις σελίδες του.

Η Σ.Ε. ενημερώνει όλους τους συναδέλφους που επιθυμούν να αποστείλουν υλικό, να τηρούν τις αναγκαίες τεχνικές προδιαγραφές που ισχύουν για το περιοδικό.

Κάθε συνάδελφος που εκδηλώνει την πρόθεσή του για αρθρογραφία στα προγραμματισμένα αφιερώματα πρέπει να αποστέλει πρώτα ενημερωτική περιλήψη του άρθρου του.

ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΘΗΚΕΥΜΕΝΑ ΣΕ ΔΙΣΚΕΤΑ ΚΑΙ ΝΑ ΣΥΝΟΔΕΥΟΝΤΑΙ ΑΠΟ PRINT-OUT ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ. ΓΙΑ ΑΡΘΡΑ ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΩΝ Η ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΥΜΑΙΝΕΤΑΙ ΑΠΟ 1000-1200 ΛΕΞΕΙΣ (ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΠΑΡΑΠΟΜΠΩΝ Η ΤΩΝ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ), ΓΙΑ ΑΡΘΡΑ ΕΠΙΚΑΙΡΩΝ 700 ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΓΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ 400 ΛΕΞΕΙΣ. ΕΙΝΑΙ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΗ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΟ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ Σ.Ε. ΤΟ ΥΛΙΚΟ ΝΑ ΑΠΟΣΤΕΛΛΕΤΑΙ ΜΟΝΟ ΣΤΗΝ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ. ΤΟ ΙΔΙΟ ΙΣΧΥΕΙ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΓΙΑ ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ.

Θα είναι πολύ χρήσιμο για όλους το περιοδικό να ΔΙΑΒΑΖΕΤΑΙ και να ασκείται κριτική για το περιεχόμενο και την εμφάνισή του από όλους τους συναδέλφους.

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ...

Στο τεύχος αυτό επιχειρούμε να προσεγγίσουμε μερικά θέματα της «επικαιρότητας» που σχετίζονται με το αρχιτεκτονικό και πολεοδομικό «γίγνεσθαι» του χώρου στον οποίο ανήκουμε και πρέπει να διερευνούμε και να ερμηνεύσουμε...

Η μεγάλη «επικαιρότητα» φυσικά είναι οι Ολυμπιακοί Αγώνες. Δεν είναι όμως λιγότερο σημαντική και η πολιτισμική «επικαιρότητα» που είναι συνυφασμένη με την Τέχνη σε όλες τις εκφάνσεις της.

Η απόκλιση αυτή από την προγραμματική θεματική του περιοδικού επιβάλλεται εκ των πραγμάτων.

Το γεγονός των Ολυμπιακών αγώνων της Αθήνας και τα συναφή έργα έχουν γίνει αντικείμενο πολύπλευρης αρνητικής και θετικής κριτικής και σχολίων από τα ελληνικά και ξένα μέσα ενημέρωσης.

Δεν νομίζουμε όμως ότι στη φάση που διεξάγεται αυτό το γιγαντιαίο εγχείρημα για τα ελληνικά δεδομένα, θα ήταν σκόπιμη και χρήσιμη μια κριτική από τη σκοπιά μας.

Το τελικό αποτέλεσμα δεν το γνωρίζουμε και δεν έχει αποκαλυφθεί ακόμη όλο το εύρος και η ένταση της δυναμικής του... Μια σε βάθος αναλυτική κριτική, απαιτεί χρόνο, ασφαλή επιστημονικά κριτήρια και ορθή εκτίμηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων από τις αρχιτεκτονικές και πολεοδομικές παρεμβάσεις που έγιναν, γίνονται και θα γίνουνται...

Θίγουμε προς το παρόν, με ευθύνη των συντακτών τους φυσικά, μερικά ολυμπιακά έργα, επιλεκτικά επιζητώντας όπως είναι αναγκαίο, και τη διατύπωση του αναγκαίου αντιλόγου.

Από το πολιτιστικό αντικείμενο που θίγεται δύο νομίζουμε ότι είναι τα πιο σημαντικά:

- Το στέγαστρο της Σαντορίνης είναι μια ελληνική εκδοχή ανάλογη ή σχετική με το στέγαστρο του Ολυμπιακού Σταδίου, στην κλίμακά του, που αφήνει όμως περιθώρια να κριθούν και εκτιμηθούν οι δυνατότητες των Ελλήνων αρχιτεκτόνων που ίσως έχουν υποτιμηθεί.
- Η έρευνα επίσης του θρησκευτικού αρχιτεκτονικού πλούτου του Κόσσοβου αποκαλύπτει το εύρος της πολιτισμικής επιρροής που άσκησε το Βυζάντιο σε όλη τη Βαλκανική κοινότητα.

Στο τεύχος αυτό συμπερασματικά επιχειρείται, είναι αλήθεια με σημειακή και ελλειπτική μορφή, μια πρώτη κριτική προσέγγιση των Ολυμπιακών έργων, περιμένοντας να κριθούν με την «τελική λύση» και την ολοκλήρωσή τους μετά το τέλος των αγώνων.

Θα κλείσουμε διατυπώνοντας την άποψή μας, ότι το «επίκαιρο» είναι τόσο ισχυρό ώστε δεν πρέπει να το παραμελούμε γιατί αυτό από μόνο του ανατρέπει θεωρητικούς προγραμματισμούς και χρονοδιαγράμματα και προβάλλει επιτακτικά την πραγματικότητα που είναι η ίδια η ζωή.

Πλατεία Ομονοίας, Ιούλιος 2004

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΟ 19-20.06.2004 ΣΤΗ ΒΕΡΟΙΑ

Συνεδρίασε το Συντονιστικό Όργανο των Συλλόγων και Τμημάτων του ΣΑΔΑΣ-Πανελληνίας Ένωσης Αρχιτεκτόνων, στη Βέροια, το διήμερο 19-20 Ιουνίου 2004.

Το Σάββατο 19.06.2004 πραγματοποιήθηκε από το Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Νομού Ημαθίας, Ημερίδα με θέμα «Χωροταξία και ανάπτυξη για την Ημαθία του μέλλοντος», στη Δημόσια Βιβλιοθήκη Βέροιας, με μεγάλη επιτυχία και συμμετοχή αρχιτεκτόνων και φορέων.

Την Κυριακή 20.06.2004 έγινε συνεδρίαση του Συντονιστικού Οργάνου, στην οποία συμμετείχαν οι Πρόεδροι και μέλη των Δ.Σ. από τους Περιφερειακούς Συλλόγους και τα Τμήματα:

1. ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων
2. ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ Τμήμα Λέσβου
3. ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ Τμήμα Ξάνθης
4. ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ Τμήμα Χανίων
5. Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Δωδεκανήσου
6. Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Θεσσαλονίκης
7. Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Καβάλας
8. Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Λάρισας
9. Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Μαγνησίας
10. Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Νομού Αχαΐας
11. Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Νομού Έβρου
12. Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Νομού Ημαθίας
13. Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Νομού Χαλκιδικής
14. Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Σερρών

Στη συνεδρίαση συζητήθηκαν τα παρακάτω θέματα:

A. Αλληλοενημέρωση για τις δράσεις της Πανελληνίας Ένωσης και των Περιφερειακών Συλλόγων – Τμημάτων.

Έγινε αναλυτική παρουσίαση όλων των δράσεων του Δ.Σ. σε σχέση με το προγραμματικό πλαίσιο και όλων των στοχεύσεων που κυρίως σχετίζονται με τα μεγάλα θεσμικά και επαγγελματικά θέματα.

Στο επίκεντρο βρέθηκαν τα θέματα των συναντήσεων με τη νέα πολιτική ηγεσία του ΥΠΕΧΩΔΕ και ΥΠΠΟ σε σχέση με τις θέσεις του κλάδου για το πλαίσιο μελετών, αδειών δόμησης και πολεοδομίας χωροταξίας.

Επίσης τα θέματα προβολής και ανάδειξης της αρχιτεκτονικής, τα θέματα διεθνών σχέσεων με έμφαση στις λειτουργίες του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Αρχιτεκτόνων, τη νέα Λευκή Βίβλο «ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ», και τη διάδοσή της στους φορείς, στους αρχιτέκτονες και την κοινότητα.

Τέλος τα θέματα για παρεμβάσεις σε επαγγελματικά, κοινωνικά θέματα, οριοθετώντας ένα πρόγραμμα διεύρυνσης των δράσεων του ΣΑΔΑΣ – ΠΕΑ.

B. Οργανωτικά – Θέματα Καταστατικού

Το συντονιστικό συζήτησε όλη την πορεία της Ένωσης από τη θέσπιση του νέου Καταστατικού στη δεκαετία του '90 και αξιολόγησε την οργανωτική της δομή με στόχευση τη λειτουργική και οργανωτική βελτίωση του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ. Κοινός τόπος για την προώθηση των αλλαγών είναι η ανάγκη για:

- Καλύτερη και πληρέστερη εκπροσώπηση των Ελλήνων Αρχιτεκτόνων
- Βελτίωση και ουσιαστικοποίηση της Πανελλαδικής – Ενιαίας δράσης

Λαμβάνοντας υπόψη αφενός τον ριζικό μετασχηματισμό των όρων άσκησης επαγγέλματος και τις μεταβολές που συντελούνται στις Ευρωπαϊκές Ενώσεις και αφετέρου τις προβλεπόμενες εξελίξεις σχετικά με το θεσμικό πλαίσιο του ΤΕΕ και την ανάγκη θεμελίωσης θέσεων των αρχιτεκτόνων για ένα νέο οργανωτικό καθεστώς των Ελλήνων μηχανικών.

Με βάση όλα τα παραπάνω, τις εισηγήσεις-προτάσεις, τις θέσεις των Περιφερειακών Συλλόγων και Τμημάτων, αποφασίστηκε η πλήρης καταγραφή-κωδικοποίηση και αξιολόγηση των προτάσεων από το Δ.Σ. του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, η διαμόρφωση πλαισίου θέσεων και η εισαγωγή του θέματος στην προγραμματιζόμενη συνεδρίαση της Πανελλαδικής Αντιπροσωπείας το Φθινόπωρο.

Τέλος αποφασίστηκε το επόμενο συντονιστικό να πραγματοποιηθεί στην ΚΟΡΙΝΘΟ, λαμβάνοντας υπόψη και την πρόταση του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων Ν. Έβρου, για την πραγματοποίηση του μεθεπόμενου Συντονιστικού Οργάνου, στην Αλεξανδρούπολη.

Προς

Το Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Ν. Αχαΐας
 Το Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Βορ. Έβρου
 Το Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Δράμας
 Το Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Δωδεκανήσου
 Το Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Έβρου
 Το Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Ν. Εύβοιας
 Το Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Ν. Ημαθίας
 Το Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Ηρακλείου
 Το Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Θεσσαλονίκης
 Το Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Ιωαννίνων
 Το Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Καβάλας
 Το Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Καρδίτσας
 Το Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Κέρκυρας
 Τον Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Κυκλάδων
 Τον Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Λάρισας
 Τον Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Λασιθίου
 Τον Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Μαγνησίας
 Το Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Σερρών
 Το Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Χαλκιδικής

Για τον Ντίνο Παπαϊωάννου και την αρχιτεκτονική του '60

Μαρία Φινέ, αρχιτέκτων

Ο Ξενώνας Στάμου Στούρνα στο Πίλλιο

Το Τμήμα Χανίων
Το Τμήμα Κορίνθου
Το Τμήμα Λέσβου
Το Τμήμα Λευκάδας
Το Τμήμα Μεσσηνίας
Το Τμήμα Ρεθύμνου
Το Τμήμα Φθιώτιδας
Το Τμήμα Χίου

σημείο πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής δημιουργίας με κυρίαρχο στόχο τη διαμονή σπουδαστών αρχιτεκτονικής από όλους τους τόπους.

Για όλα τα παραπάνω αλλά και για τη διασαφήνιση των όρων απασχόλησης του όποιου δυναμικού εμπλέκεται με τον Ξενώνα, παρακαλούμε να ορίσετε υπευθύνους, που θα είναι σε άμεση συνεργασία με το προεδρείο του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, ώστε να ξεκινήσουμε τις υλοποιήσεις.

Θέμα: Απόψεις για την τροποποίηση του Καταστατικού ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ

Αγαπτηοί συνάδελφοι,

Όπως αποφασίστηκε στο Συντονιστικό, το Δελτίο Τύπου του οποίου σας αποστέλλουμε, επείγει η συγκέντρωση όλων των απόψεων για τα θέματα της τροποποίησης του καταστατικού.

Γι' αυτό σας παρακαλούμε να μας στείλετε γραπτώς τις απόψεις του Συλλόγου/Τμήματος, ώστε να προχωρήσει η διαδικασία του Διοικητικού Συμβουλίου.

Προς Το Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Ν. Μαγνησίας

Θέμα: «Ξενώνας Στάμου Στούρνα»

Αγαπτηοί συνάδελφοι,

Σε συνέχεια του παραπάνω και μετά από εμπεριστατωμένη συζήτηση σε συνεδριάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου, σας γνωρίζουμε ότι αποφασίστηκε:

Α. Η αποκατάσταση του Ξενώνα και κυρίως η επισκευή της στέγης με στόχο την άμεση ανακοπή της φθοράς του κτιρίου. Οδηγό των επισκευών αυτών αποτελεί και η έκθεση συναδέλφων από την αρχιτεκτονική σχολή του Ε.Μ.Π. Την επιστασία – παρακολούθηση προτείνεται να αναλάβει ο Σύλλογός σας.

Β. Η παραχώρηση των προκτισμάτων (στάβλοι) σύμφωνα με το από 21/11/03 έγγραφο σας, στο Σύλλογό σας, για τη δημιουργία έδρας και ανάπτυξης δραστηριοτήτων των αρχιτεκτόνων της περιοχής.

Γ. Η σύσταση «επιτροπής διαχείρισης» από εκπροσώπους του Δ.Σ. των αρχιτεκτονικών σχολών και του Συλλόγου σας για την εν γένει αναγέννηση και αξιοποίηση του Ξενώνα, ώστε με ασφαλείς διαδικασίες να αποτελέσει

Προς τους Προέδρους Αρχιτεκτονικών Σχολών της Χώρας

Αγαπτηοί συνάδελφοι,

Το Δ.Σ. συζήτησε διεξοδικά και έλαβε ορισμένες αποφάσεις σχετικά με την αξιοποίηση του Ξενώνα Στάμου Στούρνα, που βρίσκεται στην Άλλη Μεριά Πηλίου.

Θεωρεί πρωταρχικής σημασίας την αξιοποίησή του σε μόνιμη βάση για την ανάπτυξη αρχιτεκτονικών δραστηριοτήτων, φιλοξενίας σπουδαστών και λειτουργίας θερινών σεμιναρίων (workshops) αρχιτεκτονικών σχολών από την Ελλάδα και το εξωτερικό.

Αποτελεί επιβεβλημένη υποχρέωση για τον ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων που απορρέει από τη μνήμη του σπουδαστή Στάμου Στούρνα.

Απευθυνόμενοι σε σας επιθυμούμε να σας προτείνουμε την προγραμματική και μόνιμη συνεργασία για οριοθέτηση ενός πλαισίου ετήσιας φιλοξενίας σπουδαστών στον Ξενώνα.

Έτσι θα αποκτίσει περιεχόμενο και δραστηριότητες ο Ξενώνας εξυπηρετώντας άμεσα τα λειτουργικά του έξοδα.

Προκειμένου λοιπόν να διευκρινιστεί αυτή η προοπτική, παρακαλούμε θερμά να εξετάσετε το θέμα και να μας γνωρίσετε τη δυνατότητα ανάπτυξης αυτού του προγράμματος, που θα δώσει ώθηση στην ουσιαστική λειτουργική αξιοποίηση του Ξενώνα.

Ταυτόχρονα επεξεργαζόμαστε συνοδευτικές ενέργειες και οργανωτικού χαρακτήρα (σύσταση επιτροπής διαχείρισης) για τη μόνιμη και αποδοτική λειτουργία του.

Είμαστε στη διάθεσή σας για κάθε διευκρίνιση.

Σιωπηλά κι αθόρυβα έφυγε ο Ντίνος από κοντά μας, λες και δεν ήθελε να ενοχλήσει κανέναν, όπως διακριτικά πορεύτηκε σ' όλη του τη ζωή. Οι παλιοί συμμαθητές βρεθήκαμε ξανά στο σπίτι του Χρήστου Παπουτσάκη, να θυμηθούμε τα χρόνια που είχαμε περάσει όλοι μαζί.

1953-1958: Μια δύσκολη εποχή για τον τόπο. Όμως για εμάς χρόνια ανέμελα, φοιτητικά, με καινούριους προσανατολισμούς κι ανοικτούς ορίζοντες.

Οι τάξεις στη Σχολή Αρχιτεκτόνων του ΕΜΠ τότε, είχαν λίγους, σπουδαστές 20-22 το πολύ, άλλοι φεύγαν για φαντάροι κι άλλοι γύρναγαν απ' το στρατό. Όλη η Σχολή μάζευε δεν μάζευε 120 σπουδαστές.

Γύρω απ' το αίθριο στον πάνω όροφο στα σχεδιαστήρια, ήταν οι αρχιτέκτονες και στο ισόγειο οι κημικοί, προσωρινά, γιατί το κτίριο τους της Τσοίτσα δεν είχε ακόμα κτιστεί.

Σχολείο κανονικό, κουδούνι να μπουόμε στην τάξη, κουδούνι για το διάλειμμα. Οι δάσκαλοι αξιόλογοι, μοναδικοί (το καταλάβαμε πολύ αργότερα...)

Ο Ορλάνδος, με τα καταπληκτικά σκίτσα στον πίνακα και το πρωινό απουσιολόγιο.

Ο Μικελής, με τις αποτυπώσεις τα πρώτα χρόνια, τις ειδικές συνθέσεις, τη διάλεξη στο τέλος.

Ο Πικιώνης, με την ενόραση και το αισθαντικό σχέδιο.

Ο Χατζηκυριάκος-Γκίκας, ο Σώκος, ο Εγγονόπουλος, ο Μάρθας κι όλοι οι άλλοι.

Οι φιλίες φτιάχνονταν στέρεες κι αληθινές μέσα στα σχεδιαστήρια κι οι συζητήσεις με τους μεγαλύτερους και τους δασκάλους καθημερινές κι ατελειώτες, από το... «πώς ξύνω το μολύβι μου»... μέχρι τις αναζητήσεις στα ακανή πεδία της τέχνης και της αρχιτεκτονικής.

Ο Ντίνος ο Παπαϊωάννου είχε έρθει από τη Μυτιλήνη κι όπως πολλά παιδιά από την επαρχία είχαν σαν δεύτερο σπίτι τους τα σχεδιαστήρια της Σχολής. Τον εύρισκες πάντα εκεί σοβαρό, λιγομίλητο αλλά και φιλικό, πρόθυμο για παρέα και για κουβέντα, να σχεδιάζει, να διαβάζει πολλές φορές όμως να εξαφανίζεται για να πάει στον κινηματογράφο, το ιδιαίτερο πάθος του, το πιο συναρπαστικό εικαστικό γεγονός της εποχής και τα βράδια, ύστερα από το σχέδιο με τον Μάρθα, η μύηση στη ρετσίνα, το ουζάκι, τα παταστζίδικα της Αγοράς.

Πολύ σύντομα ο Ντίνος ξεχώρισε για την εργατικότητα και την ιδιαίτερη ικανότητά του στο σχέδιο, ελεύθερο και γραμμικό, ένα μεράκι που τον συνόδεψε σ' όλη του τη ζωή και αποτέλεσε, μαζί με τη δεισδυτική του ματιά, το βασικό εργαλείο στο μετέπειτα ερευνητικό του έργο. Όλο το βάρος το έριχνε στα καλλιτεχνικά και αρχιτεκτονικά μαθήματα, κατόψεις, όψεις, προοπτικά, άρθια σχεδιασμένα με όλους τους τόνους της φωτοσκίασης, στο τέλος η μακέτα, όλα από τα χέρια του.

Ήδια συνέχισε κι αργότερα όταν άρχισε τη δημιουργική του δράση.

Ήταν μια γόνιμη εποχή. Η ανοικοδόμηση της Αθήνας και των μεγάλων ελληνικών πόλεων είχε φέρει στο προσκήνιο τους αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς για τα σημαντικά αρχιτεκτονικά έργα.

Ήδη μερικοί σπουδαστοί διαγωνισμοί είχαν φέρει τη συζήτηση στο επίκεντρο του αρχιτεκτονικού κόσμου, το 1956 με το διαγωνισμό και την έκθεση των σχεδίων της Εθνικής Πνακοθήκης στην Αθήνα, το 1957 της νεοϊδρυθείσας Πολυτεχνικής Σχολής της Θεσσαλονίκης. Οι νεαροί αρχιτέκτονες με τα λίγα μέσα που διέθεταν, μόλις έβγαιναν απ' τη Σχολή, μπορούσαν, με την ανωθυμία που επέβαλλαν οι διαγωνισμοί, ν' αναμετρηθούν ισάξια με τα μεγάλα ονόματα καθιερωμένων αρχιτεκτόνων και το αδιαπέραστο κατεστημένο.

Καινούριες απόψεις, νέες τάσεις της αρχιτεκτονικής βραβεύονται, κατασκευές με σύγχρονα υλικά, το beton-arme, το σίδερο, το γυαλί, μπο

κάτω: Φοιτητική Εστία ΕΜΠ

σελ. 24
πάνω και μέση: Νομική και Θεολογική Σχολή, Βιβλιοθήκη Αίθουσα Τελετών και Κτίριο Διοίκησης ΑΠΘ
κάτω: Βαθύ Σάμου, Αύγουστος '84

σελ. 25
πάνω: Αυτοπροσωπογραφία, Φεβρουάριος 2004
κάτω: Η τάξη του '58 στο αίθριο της Αρχιτεκτονικής Σχολής

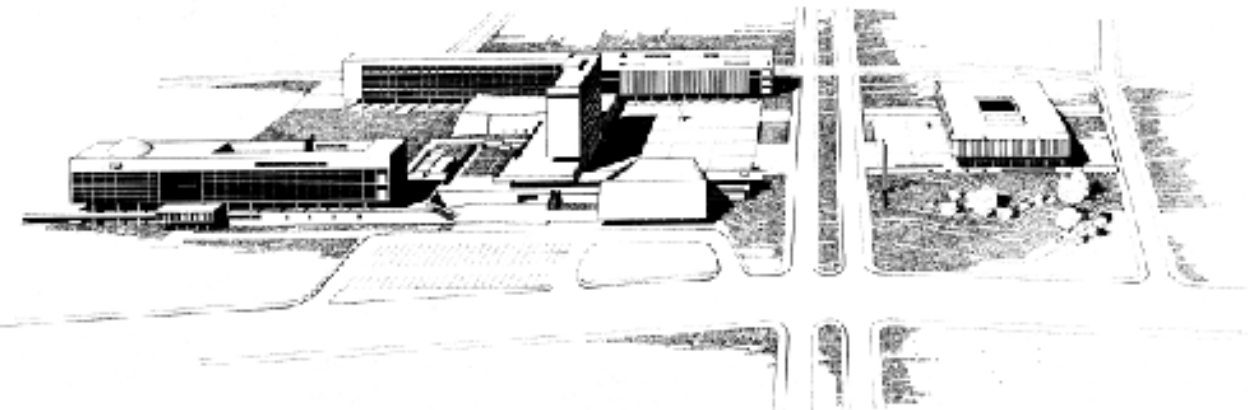

γραφείο στο υπόγειο της οδού Τσαΐτσα 19, στην αρχή και στο υπόγειο της οδού Δερικγύ 6 αργότερα, για να δουλέψουν τα νέα κτίρια για το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης για τα οποία βραβεύθηκαν στον αντίστοιχο πανελλήνιο πολεοδομικό και αρχιτεκτονικό διαγωνισμό το 1960. Το έργο αυτό τους έδωσε τη δυνατότητα να «βουτήξουν στα βαθιά», όπως λέμε, να μάθουν στην πράξη πια και να πραγματοποιήσουν ένα μεγάλο έργο.

Τα κτίρια της Διοίκησης, της Νομικής και Θεολογικής Σχολής, της κεντρικής Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου και της Αίθουσας Τελετών, αποτελούν ένα συγκρότημα με ενιαίο αρχιτεκτονικό χαρακτήρα από εμφανές μπετόν που συνέβαλε κι αυτό στην ανάδειξη και εδραίωση του μοντέρνου κινήματος της αρχιτεκτονικής, στον τόπο μας. Ως σήμερα, είναι ένα κτιριακό συγκρότημα, που εκπροσωπεί τη χώρα μας σε διεθνείς εκθέσεις.

Ακολούθησαν κι άλλοι διαγωνισμοί κι άλλα βρα-

λιάζουν την αρχιτεκτονική στον τόπο μας με μορφές αντάξιες των έργων που ήδη είχαν επιβληθεί διεθνώς.

Το θεωρητικό έργο και η διδασκαλία του Παν. Μικελή στήριζε και καθοδηγούσε τα οράματα της νέας γενιάς των αρχιτεκτόνων, αλλά ακόμα πιο ενεργητικός ήταν ο ρόλος του στις κριτικές επιτροπές που πολλές φορές πρωτοστάτησε με αποφασιστικότητα, με τον ορθό και καθαρό του λόγο.

Και ο Χατζηκυριάκος-Γκίκας, με τη διεθνή εμπειρία του έργου του και με την προσωπική φιλία του με τον Le Corbusier, έφερε τα μηνύματα από τα έργα του μεγάλου αρχιτέκτονα και δασκάλου, από το εξωτερικό.

Ήταν μια εποχή που κριτές και κρινόμενοι παίζανε τίμιο παιχνίδι, ζούσαμε ακόμα την εποχή της αθωότητας...

Για τον Ντίνο Παπαϊωάννου η πρώτη δεκαετία μετά την αποφοίτηση, ως το 1970 περίπου, ήταν η πιο δημιουργική, αρχιτεκτονικά. Σφραγίστηκε από τη συνεργασία του με το φίλο και συμμαθητή του Κώστα Φινέ που δημιούργησαν μαζί

βεία για σχολικά κτίρια, μουσεία, δημόσια κτίρια, που πολλά απ' αυτά κατασκευάστηκαν, ανάμεσά τους η φοιτητική Εστία του ΕΜΠ το 1967.

Συνθέσεις μεγάλες και μικρές μα πάντα μ' ένα ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον χαρακτηρίζονταν από τη λιτή και «δωρική» αντίληψη της αρχιτεκτονικής τους, χωρίς στοιχεία εφήμερα, εντυπωσιασμού,

– η κάτοψη απέρριπτη, λειτουργική, σαφής, ευέλικτη και αναντίρρητη,

– οι όψεις ορθολογικά δομημένες απέδιδαν όλη την ευαίσθητη αναζήτηση και την ιδιαιτερότητα της κάθε περίπτωσης, σωστές αναλογίες, αρμονική εξισορρόπηση των έντονων δομικών στοιχείων χωρίς υπερβολές.

Η συνεργασία διευρύνονταν κατά καιρούς με φίλους και συμμαθητές και νεαρούς σπουδαστές από τη Σχολή που συνεπικουρούσαν. Στο γραφείο επικρατούσε πάντα το κέφι, η συντροφικότητα, η εντατική δουλειά. Ο Ντίνος σοβαρός, στοχαστικός, ακούρατος. Εκεί κατά τα ξημερώματα που σ' εγκαταλείπουν οι δυνάμεις, λίγο πριν την παράδοση εκείνος έστρωνε και-

νούριο σχέδιο για να συμπληρώσει κάτι ακόμα που είχε στο μυαλό του.

Έβρισκε όμως χρόνο να ξεκόψει, για δικές του στιγμές ελεύθερες, ανεξκνιάστες για διάβασμα κι ονειροπόληση. Η ποίηση κι η μουσική, το θέατρο κι ο κινηματογράφος ήταν ξεκούραση γι' αυτόν.

Παράλληλα μια εσωτερική παρόρμηση τον έσπρωχνε να συστηματοποιήσει μέσα του και να επαληθεύσει τη σχέση που μπορούσε να είχαν όλες οι μορφές που έπλαθε ο ίδιος με τα αρχιτεκτονικά πρότυπα του παρελθόντος ή σύγχρονα έργα που συναντούσε γύρω του και στα διαβάσματά του.

Ιδιαίτερα το υλικό που αποθησαύριζε από τις περιηγήσεις του στην ελληνική ύπαιθρο και τα νησιά με σπίτια παραδοσιακά, εκκλησίες βυζαντινές, κτίσματα κλασικά, νεοκλασικά τροφοδοτούσαν αμφίδρομα τη σκέψη του και τον προβληματισμό του.

Από το 1962 συνδέεται με την Αρχιτεκτονική Σχολή, σε ακαδημαϊκό επίπεδο πια και τον καθηγητή Παν. Μικελή αργότερα, οι αισθητικές θεωρίες του οποίου, για την αρχιτεκτονική, επηρεάζουν και καθοδηγούν τη σκέψη του κατά την εκπόνηση της διδακτορικής του διατριβής με θέμα «Τα ελληνικά μοναστήρια σαν αρχιτεκτονικές συνθέσεις». Η συστηματική καταγραφή των ελληνικών μοναστηριών, η μορφολογική ανάλυση και η διείσδυση στα «άδυτα» της αρχιτεκτονικής σύνθεσης, η σχέση των κτιριακών συνόλων με τον ελεύθερο χώρο γύρω τους, καθιερώνουν τον Ντίνο σαν άξιο μελετητή και πνευματικό άνθρωπο.

Η θέση του επιμελητή στην αρχή, στην έδρα της αρχιτεκτονικής Μορφολογίας και Ρυθμολογίας και η εξέλιξη του αργότερα στις καθηγητικές βαθμίδες δεν ήταν ένα πόστο προβολής για τον Ντίνο και κοινωνικής ανόδου. Στη Σχολή βρήκε μια σταθερή σκέπη προστασίας, στο χώρο που γνώριζε από παλιά. Από κει συνταξιοδοτήθηκε πριν δύο χρόνια κι από κει απεχώρησε από τη ζωή με τον τίτλο του ομότιμου καθηγητή.

Ακούρατος δάσκαλος και άξιος μελετητής, συνδύαζε ισάξια την ερευνητική εργασία με το

συνθετικό αρχιτεκτονικό έργο. Ήταν το «μοντέλο» του ολοκληρωμένου αρχιτέκτονα με ενιαία γνώση και πράξη σ' όλο το φάσμα της αρχιτεκτονικής, αυτό που πίστευε και προωθούσε μέσα κι απ' το συγκεκριμένο πρόγραμμα του μαθήματος της Μορφολογίας. Χωρίς δογματισμούς και τυποποιημένες αντιλήψεις για την ένταξη ενός σύγχρονου κτίσματος σε παραδοσιακό οικιστικό περιβάλλον, η διδασκαλία μοιραζόταν ανάμεσα στην καταγραφή και ανάλυση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε οικισμού και στη σύνθεση νέου κτίσματος στο παραδοσιακό αυτό περιβάλλον χωρίς να το προσβάλλει ή να το αλλοιώνει, χωρίς επίδειξη φλύαρων και νεοπολιτιστικών γνώσεων.

Με την κωδικοποίηση και επεξεργασία όλων αυτών ακριβώς των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών, της παραδοσιακής ελληνικής αρχιτεκτονικής, ασχολούνται τα δυο τελευταία βιβλία του, «Το παραδοσιακό σπίτι στο Αιγαίο», που πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με συναδέλφους του από το σπουδαστήριο Μορφολογίας κι εκδόθηκε το 2001 από το Ίδρυμα Π. και Ε. Μικελή και «Το ελληνικό παραδοσιακό σπίτι» που εκδόθηκε από το ΕΜΠ το 2003.

Τα βιβλία του «Τα λιθόστρωτα της Λέσβου», εκδόσεις Πολύτυπο, 1980, «Η Σάμος», εκδόσεις Μέλισσα, 1982, «Εκκλησίες και μοναστήρια της Σάμου», εκδόσεις Ιδρύματος Νικ. Δημητρίου, 1997, αντλούν τη θεματογραφία τους από τον τόπο προέλευσής του, Σάμο και Μυτιλήνη και δίνουν συνέχεια και εξελίσσουν ένα πρωτογενές υλικό που είχε αρχίσει να συγκεντρώνει από τα φοιτητικά του ήδη χρόνια.

Η εργατικότητα, το πάθος και η αφοσίωση στο έργο του, διδακτικό και ερευνητικό, οι ισότιμες συναδελφικές σχέσεις μέσα στο σπουδαστήριο, η επίμονη και θερμή υποστήριξη των απόψεών του στις συνεδριάσεις της Σχολής για το σωστό προσανατολισμό των νέων αρχιτεκτόνων, η αναζήτηση συνεχώς με όποιο κόστος και αυταπάλη η κύριο και το ουσιαστικό, η αποφεύγουν τις σειρήνες της ευκολίας και του εντυπωσιασμού, ας μείνουν ίσως ανεξίτηλα στα βήθρα της Αρχιτεκτονικής Σχολής, του ΕΜΠ.

ΝΤΙΝΟΣ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, 1934-2004

Με το Ντίνο, δεν συναντιόμαστε συχνά, αλλά στις συναντήσεις μας αυτές τα σχόλια, οι αναφορές είχαν πάντοτε μία θερμή αμεσότητα και έμοιαζαν σαν να ήταν η συνέχεια πρόσφατων συζητήσεων. Ένα κοινό πεδίο ζητημάτων και αγωνίας φαίνεται να τις συνέδεε, ένα μακροχρόνιο κοινό πεδίο αναφοράς.

Όπως όλοι ξέρουμε ο Ντίνος Παπαϊωάννου ήταν λιγομίλητος και σοβαρός, ήταν ακριβός. Έτσι τον ήξερα από φοιτητή στο ΕΜΠ (1953-1958), όταν στην αρχή ήμουν στον Πικιώνη και μετά στο Χατζηκυριάκο Γκίκα. Ήταν τότε όλοι

μαζί, ο Ντίνος και οι άλλοι της τάξης του, λίγο πριν λίγο μετά, ο Δημήτρης Αντωνακάκης, ο Κωστής Γκάρτζος, η Σουζάνα Κολοκυθά, η Μαρία Μακρυνικόλα, ο Χρήστος Παπουτάκης, ο Αντώνης Τρίτσας, ο Κώστας Φινές κ.ά.

Νέοι άνθρωποι επίμονοι και απαιτητικοί, μία συνεχής ζωντανή παρουσία σε μια διαρκή αναζήτηση, δημιουργία μιας νέας εποχής χωρίς υπεκφυγές και ναρκισσιστικές ασάφειες. Ήταν η εποχή, μέσα του '50 αρχές-μέσα του '60, που άρχιζε η δύσκολη αναγέννηση, η δύσκολη ανάταση του τόπου, που διακόπηκε όμως απότομα, μέσα σε στερητικές ακόμη συνθήκες και αποκλεισμούς της καθημερινής ζωής.

Ο Ντίνος συνέχιζε όλα τα χρόνια το διάλογο του νέου κτιρίου μέσα στον κόσμο, όπως το πρώτο μεγάλο, μοναδικό, σύγχρονο σύνολο των κτιρίων που είχε μελετήσει με τον Κώστα Φινέ στην πανεπιστημιούπολη της Θεσσαλονίκης αλλά και την αναζήτηση του λόγου ύπαρξης του παλαιού ιστορικού έργου, όπως οι τυπολογικές του έρευνες για παραδοσιακούς σχηματισμούς κτιρίων και αστικών συνόλων.

Ο Ντίνος Παπαϊωάννου σιωπηλά συνεχώς παρών, ανήκει σε μία ακρονική γενιά νοσταλγίας του απορροδίου κόσμου της μεγάλης επιθυμίας, ίσως γι' αυτό η απώλειά του είναι έξω από την κλίμακα της καθημερινής ζωής.

Δημήτρης Α. Φατούρος

Για την Ελένη Παπαρρόδου

Οι συνάδελφοι και οι σύντροφοί της

Η Ελένη Παπαρρόδου έφυγε από κοντά μας την 9.6.2004. Την Τετάρτη 7 Ιουλίου, στις 7 το απόγευμα, στην αίθουσα Αντών Τρίτση, του Πνευματικού Κέντρου του Δήμου Αθηναίων, (οδ. Ακαδημίας 50), έγινε μια πρώτη συνάντηση μνήμης και ύστατου αποχαιρετισμού από συγγενείς, συναδέλφους, φίλους και συντρόφους της. Κατά την ταφή στην ιδιαίτερη πατρίδα της, την Κέρκυρα, την 10.6.2004, οι σύντροφοί της που παραβρέθηκαν, την αποχαιρέτησαν με αυτά τα λόγια:

Οι περισσότεροι αν όχι όλοι μας εδώ, νοιώθουμε ότι αποχαιρετούμε ένα πολύ δικό μας άνθρωπο. Για πολλούς από μας, η Ελένη, αν δεν ήταν η ζωή τους ολόκληρη, ήταν ένα ζωντανό δικαίωμα στο όνειρο. Έτσι τώρα, ακόμα και λίγα λόγια μπορεί να είναι ενοχλητικά: Για όλους και για τον καθένα μας, σε αυτές τις στιγμές ταιριάζει η σιωπή.

Έφτασε όμως η ώρα να συνειδητοποιήσουμε ότι η Ελένη έζησε με ατέλειωτες στρατεύσεις

και αναφορές, τέτοιες που μόνο το πραγματικό πάθος για τη ζωή επιτρέπει, τη ζωή με τον ατέλειωτο πλούτο και τις αντιφάσεις της:

Με μια σπάνια ικανότητα να αντιλαμβάνεται σε βάθος αυτές τις διαφορές και διαφορετικότητες, η Ελένη μας, που για πάρα πολλούς ήταν η δική τους Ελένη, στην πραγματικότητα ήταν δημόσιο πρόσωπο.

Με ανιδιοτελή ένταξη και προσφορά σε πολλές κατευθύνσεις, έβλεπε ωστόσο με φρίκη την κατάταξη σε ταμπέλες και ετικέτες, όσο και τη βολική σιγουριά της αναλλοίωτης ταυτότητας. Ήταν ταυτόχρονα η Ελένη της κριτικής και της αντίστασης στη βαρβαρότητα του πολιτικού, του κοινωνικού, του φυσικού περιβάλλοντος αλλά και της ουσιαστικής αναζήτησης, της παθιασμένης απόλαυσης των πιο διαφορετικών εκφάνσεων, του πλούτου και των κεκτημένων της ανθρώπινης περιπέτειας. Την είχαν εξίσου κερδίσει μεγάλα πνεύματα όλων των λογίων της τέχνης και της διανοήσης όσο και κάθε μορφής πειραματισμοί και αναζητήσεις, που στις κοινω-νίες μας συνήθως αντιμετωπίζονται σαν άνευ αξίας περιθώρια. Είχε πάντα την έγνοια να σπ-ρίζει τέτοιες αναζητήσεις, με μια διακριτική όσο και ατέλειωτη γενναιοδωρία

Έτσι η Ελένη, η δημιουργός πλατειών, δημόσιων χώρων και κτιρίων αλλά και των πιο ταπεινών ιδιωτικών καταλυμάτων, η Ελένη η αρχιτέκτων που, όταν κάποια στιγμή αποτιμηθεί το έργο της, θα πρέπει πρωτίστως να συσχετιστεί με μια ακούραστη εργατικότητα, η Ελένη της έκφρασης του γυναικείου ζητήματος και των ζητούμενων, του σεβασμού και του γνήσιου ενδιαφέροντος απέναντι σε κάθε διαφορετικότητα, η Ελένη που πολλοί επώνυμοι θεωρούσαν ιδιαίτερη φίλη τους όπως και οι ανώνυμοι παπου-δες, οι φίλοι του πατέρα της από τη Υπάτη, η Ελένη που ήξερε να μετατρέπει σε μορφή υψηλής τέχνης ακόμα και μια συνήθη προεκλογική παρέμβαση των συντρόφων της, υπήρξε, ως δημόσιο πρόσωπο, ένας ιδιαίτερος πρέσβης του Κερκυραϊκού πολιτισμού, με φυσική ηγετική ιδιοσυγκρασία, μοπλιασμένη από το Λαμιάτικο άνεμο και τις παραδόσεις. Σε όλα αυτά, σταθερή στις δικές της αρχές, κατάφερνε να δίνει άλλες εκδοχές και νέα περιεχόμενα.

Εμείς που θα συνεχίσουμε να συναντιόμαστε στα λιμάνια όπου ζήσαμε την εκρηκτική σου ζωντάνια μαζί με το σπάνιο μέτρο σου, Ελένη σου ευκόμαστε καλό κατευόδιο.

Γαίας εκποίησης

Τάσης Παπαϊωάννου, αρχιτέκτων, επίκ. καθηγητής ΕΜΠ

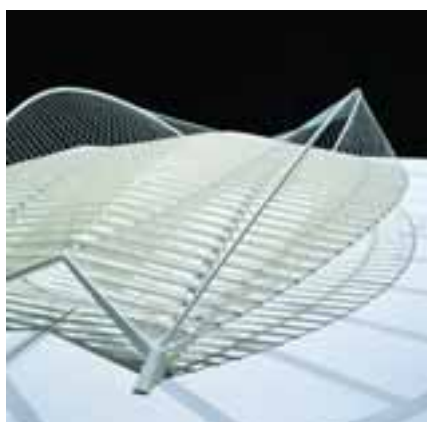
Η άναρχη και αυθαίρετη επέκταση της Αθήνας προς κάθε κατεύθυνση χωρίς στοιχειώδη σχεδιασμό, δημιούργησε μέσα σε μερικές δεκαετίες μια τερατώδη πόλη που ασφυκτιά χωρίς ίχνος ελεύθερου χώρου ή περιοχών αστικού πρασίνου.

Μία εξάπλωση εκρηκτική που ως αστική λαίλαπα διέλυσε και κατέστρεψε στο πέρασμά της κάθε σπιθαμή του μοναδικού Αττικού τοπίου, αλλοίωσε τα χαρακτηριστικά περιγράμματα των λόφων του με την ανεξέλεγκτη λατόμηση γεμίζοντας με ανοικτές πληγές τις όμορφες πλαγιές τους, μπάζωσε ρέματα, μετέτρεψε σε υπονόμους τα δύο υπέροχα ποτάμια που το διέσχισαν, και επέκτεινε με τεράστιες επικώσεις προς το Φαληρικό όρμο το θαλάσσιο μέτωπο, αποκόπτοντας οριστικά την πόλη από την άλλοτε γραφική παραλία, μετατρέποντάς την σε μολυσμένο τόπο. Μάταια πριν 50 ακριβώς χρόνια ο Δημήτρης Πικιώνης καυτηρίαζε την ανεπανόρθωτη καταστροφή της Αθηναϊκής γης με τα παρακάτω προφητικά λόγια: «Κι είχαμε χρέος να τη φυλάξουμε ως κόρην οφθαλμού. Τόσο περισσότερο, όσο απ' τη φύση της γης τούτης και τ' ουρανού, από τη σύνταξη τούτη δεν μπορείς ν' αφαιρέσεις τίποτα χωρίς να καταστρέψεις την Αρμονία των ισορροπημάτων που συνέχει το όλον... Μα τι τ' όφελος, η ύβρις μένει. Τίποτα πια δεν μπορεί να την απαλείψει, θα μείνει εις τον αιώνα. Τρισμέγιστη είναι η ενοχή μας. Κι όχι μονάχα απέναντι του εαυτού μας, μα έναντι της μνήμης των περασμένων, έναντι του μέλλοντος και έναντι όλων των λαών της οικουμένης». Γιατί ουδέποτε μας απασχόλησε σοβαρά πως κτιζουμε σ' αυτόν τον υπέροχο και ευλογημένο τόπο που μας κληροδοτήθηκε. Εδώ το δύσκολο εγχείρημα και η ευθύνη του

αρχιτέκτονα, έγκειται στο πώς θα εντάξει σοφά και αρμονικά το κτίριό του σ' αυτό που προϋπήρχε, σε αντίθεση με άλλους τόπους όπου ο ορίζοντας εμφανίζεται προς κάθε κατεύθυνση απaráλλαχτα ο ίδιος, έτσι που να χάνεις τον προσανατολισμό σου και την αίσθηση για το πού ακριβώς βρίσκεσαι. Ίσως αυτός να ήταν και ένας από τους λόγους που οι άνθρωποι εκεί, είχαν την ανάγκη να δημιουργήσουν τεχνητά τοπόσημα με μεγάλο όγκο και μέγεθος, όπως οι πυραμίδες στην Αίγυπτο μέσα στην οριζοντιότητα των αμμόλοφων της ερήμου ή στην κεντρική Αμερική που ξεπροβάλλουν πάνω από την πυκνή βλάστηση, ώστε να φαίνονται από μακριά αλλά και να βλέπουν μακριά. Κάθε τόπος με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του, η ίδια η γη, μας υποδεικνύει τον τρόπο και το μέτρο της όποιας μας επέμβασης! Είναι το ίδιο το αθηναϊκό τοπίο, λοιπόν, που δεν ανέχεται και αποβάλλει ως ξένο σώμα το γιγαντισμό των μορφών, όπως τα πολυώροφα κτίρια – ουρανοξύστες που κτίστηκαν κατά τη διάρκεια της δικτατορίας και ορθώνονται ως ύβρις προς την ιερή τούτη γη, για να μας θυμίζουν σαν άλλα υπερμεγέθη ξόανα την πιο σκοτεινή περίοδο της σύγχρονης ιστορίας μας. Αλλά εμείς όμως συνεχίζουμε απότοτοι να κτιζουμε παντού αδιακρίτως, χωρίς μέτρο, χωρίς τύψεις, χωρίς αιδώ. Κανείς δεν άκουσε την κραυγή αγωνίας, του στοχαστικού και ασυμβίβαστου Αριστομένη Προβελέγγιου: «Ατίμωσαν την αθηναϊκή γη! Αλίμονο, με διάφορα ρουσφέτια, με δωροδοκίες, με τον συμβιβασμό του κράτους που δεν ελέγχει τίποτα, αλλά όλα τα πουλάει... μας έκλεψαν τις χρυσαφένιες γραφές και το δραματικό θέαμα των τοπίων».

κάτω: «Τοπίο Αθήνας», Γ. Μόραλης, 1936

πάνω: Η στέγη του Ολυμπιακού σταδίου μέση και δίπλα: Φωτορεαλιστικές απεικονίσεις της διαμόρφωσης του ΟΑΚΑ [πηγή: www.calatrava.com]

Γιατί κατά πως φαίνεται η ολοκληρωτική καταστροφή δεν έχει συντελεστεί ακόμη στο λεκανοπέδιο. Στις μέρες μας με άλλοθι τους Ολυμπιακούς Αγώνες, κτίζονται και οι τελευταίοι χώροι που έχουν απομείνει στην «υπερτροφική» μας πρωτεύουσα. Άλσος Βεΐκου, Μαραθώνας, Μαρούσι, Πάρνηθα, Μαρκόπουλο...

Στο όνομα του αθλητισμού και του πολιτισμού, τι ειρωνεία, έχουν μπει στο στόχαστρο της αδιστακτης κερδοσκοπίας και οι ελάχιστοι εναπομείναντες χώροι πρασίνου στη Φιλαδέλφεια, στο Γουδί, στην Καισαριανή, στο αεροδρόμιο του Ελληνικού, έτσι που η οικολογική καταστροφή να μην έχει τέλος.

Τα «ολυμπιακά έργα» θα χαρακτηρίζουν από δω και στο εξής την πόλη μας, αυτά πλέον θα αποτελούν τα νέα τοπία του άκρατου καιροσκοπικού μας παρόντος. Περιοχές ολόκληρες που με την ένοχη συναίνεση ΟΛΩΝ, αντιμετωπίθηκαν πρόχειρα με τη γνωστή διαδικασία του κατεπιγόντος, ως κερδοφόρα τεχνικά έργα μόνο, χωρίς σοβαρό και ποιοτικό αρχιτεκτονικό και περιβαλλοντικό σχεδιασμό, με στόχο μόνον την έγκαιρη ολοκλήρωσή τους. Έργα δύσμορφα που δυστυχώς μοιάζουν με μεγάλες «αποθήκες» έτοιμες να υποδεχτούν τους θεατές της παγκόσμιας ολυμπιακής φαντασμαγορικής φιάστας, αλλά και τους βιονικούς, κατασκευασμένους σε ιατρικά εργαστήρια αθλητές που για άλλη μία φορά θα «θυσιαστούν» ως σύγχρονοι μονομάχοι, στο βωμό των αγώνων της γυάλινης εικονικής πραγματικότητας. Γιατί εδώ δεν ενδιαφέρει αυτό καθαυτό το γεγονός, αλλά η τηλεοπτική αναμετάδοσή του, η εικόνα του που θα αποφέρει τεράστια κέρδη για άλλη μια φορά στους διαφημιζόμενους «χορηγούς».

Η υποτιθέμενη ολυμπιακή εκκεχειρία και η μυθολογία του μεγαλύτερου αθλητικού γεγονότος έχουν καταρρεύσει και αντιθέτως, έχουν μετατραπεί σε μια άνευ προηγουμένου γιγάντια «πολεμική» προετοιμασία, επιστρατεύοντας την τελευταία λέξη της τεχνολογίας για την παρακολούθηση κάθε στρατηγικού σημείου της πόλης. Οι πολίτες έκπληκτοι συνειδητοποιούν πως η περιβόητη Ολυμπιακή Πρωτεύουσα έχει μετατραπεί σε «πολιορκημένη πόλη» και την αισθάνονται ακόμη πιο ξένη, ανοίκεια, εχθρική.

Για να επιστρέψουμε στις μέρες μας και να αναρωτηθούμε για τη φαραωνικής έμπνευσης «Στέγη Καλατράβα» που θέλει ως επιστέγασμα της μεγαλομανίας μας να δεσπόζει και να υπερτερεί, όχι μόνον από τις διπλανές τεράστιες επίσης και ακαλαίσθητες κεκλιμένες στέγες του κλειστού γυμναστηρίου και του γειτονικού κολυμβητηρίου, αλλά και να διακρίνεται από μακριά και να επιβάλλεται σαν το καινούργιο σύμβολο της εθνικής μας υπερηφάνειας, του νέου εθνικού μας στόχου, έτσι που να μη μπορεί κανείς να την κρίνει και να αμφισβητήσει την αναγκαιότητά της. Ο στόχος όμως που θέλει διακαώς να εκπληρώσει, μοιάζει εν τέλει να είναι μόνον ο εντυπωσιασμός ενός αδηφάγου τηλεοπτικού κοινού που περιμένει ανυπόμονα

την τελετή έναρξης των «λεγόμενων» Ολυμπιακών Αγώνων 2004.

Καταφέραμε, λοιπόν, να στήσουμε ένα πανάκριβο σκηνικό χολιγουντιανής μεγαλοπρέπειας, σαν να ήμασταν υποχρεωμένοι να ξεπληρώσουμε ένα παλιό ανεξόφλητο γραμμάτιο, έτσι ώστε να είμαστε σε θέση να δείχνουμε στον υπόλοιπο κόσμο και να καυχόμαστε πως κι εμείς μπορούμε να στήσουμε φανταχτερά σκηνικά.

Ο αξιόλογος κατά τα άλλα, πλην όμως πονηρός πολυεθνικός αρχιτέκτων, μας «προσέφερε» μια λύση βγαλμένη από το σκληρό δίσκο του computer του, όπου θα υπάρχουν αποθηκευμένες και άλλες τέτοιες έτοιμες συνταγές, ανεξάρτητα σε ποιο γεωγραφικό πλάτος και μήκος ετοιμάζεται να κτίσει.

Τα τεράστια τόξα που ορθώθηκαν μοιάζουν να προκαλούν όχι μόνον οικονομικά και τεχνικά με το δυσβάσταχτο κόστος τους, αλλά και αρχιτεκτονικά τους κατοίκους μιας πόλης, που χρόνια τώρα συνεχίζει να μεταλλάσσεται προς το χειρότερο, χωρίς στοιχειώδη μέριμνα από την πολιτεία, η οποία δεν έκανε τίποτα για να σταματήσει τη βεβήλωση και τη συστηματική καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντός της.

Αλλά και ο «ευπρεπισμός» της Αθήνας γίνεται μόνο στους δρόμους που θα περάσει η «πομπή» των ξένων επισκεπτών μας, έτσι που το διαφημιστικό μήνυμα του Δήμου που παρακολουθούμε τις τελευταίες μέρες στις τηλεοράσεις μας «Μάθε για την πρόσοψη», να συνοψίζει εύστοχα και απροκάλυπτα τη βαθύτερη λογική όλου αυτού του εγχειρήματος που βασίζεται ακριβώς στην πρόσοψη, αδιαφορώντας (ίσως και... ευτυχώς;) για τις άλλες, λιγότερο προσοδοφόρες όψεις της πόλης.

Ο Νεοελληνικός μας πολιτισμός κατάφερε σε λιγότερο από 80 χρόνια, να αφανίσει και να καταστρέψει αυτό που χιλιετίες άλλοι πολιτισμοί πριν από εμάς σεβάστηκαν, τραγούδησαν, ύμνησαν, αγάπησαν.

Η αρπαγή και η εκποίηση της γης δυστυχώς θα συνεχίζεται, εφόσον κάθε μελλοντική μας ενέργεια θα βασίζεται στη βάνουση κακοποίηση και στυγνή εμπορική εκμετάλλευση (από ιδιωτικά και όχι μόνο συμφέροντα), του περιβαλλοντικού πλούτου της χώρας μας.

Να μη διαμαρτυρόμαστε, λοιπόν, όταν στην παραμικρή κακοκαιρία η φύση μας τιμωρεί και μας θυμίζει πως κάθε φορά που την αγνοούμε, θα το πληρώνουμε ακριβά. Γιατί πάνω απ' όλα, πόλη δεν είναι μόνον το κτισμένο περιβάλλον, αλλά κυρίως τα καθημερινά προβλήματα, οι καημοί, οι αγωνίες, οι ελπίδες και τα όνειρα των κατοίκων της!

Πόλη είμαστε εμείς οι ίδιοι!

«Βιοηιστής στη στέγη(;)»

Βασιλική Παναγιωτοπούλου, αρχιτέκτων

«Το Ολυμπιακό στάδιο απέκτησε με την στέγη χαρακτήρα», τάδε έφη ο αρχιτέκτονας Σαντιάγο Καλατράβα, στην *Καθημερινή* της 26-06-2004.

Χαρακτήρας: το στοιχείο που αποτελεί το ιδιαίτερο και ουσιαστικό γνώρισμα ενός ανθρώπου, πράγματος ή αφηρημένου ουσιαστικού και που το κάνει να διακρίνεται από τα όμοιά του (Λεξικό της κοινής Νεοελληνικής, ΑΠΘ, σελ. 1463, η υπογράμμιση δική μου).

Δηλαδή το Ολυμπιακό στάδιο, συνεπικουρούμενο από τη στέγη, θα διακρίνεται από τα όμοιά του. Η διάκρισή του αυτή άραγε με τι όρους επιτυγχάνεται; Πρωτίστως με ένα διεθνούς εμβέλειας ονοματεπώνυμο στο χρηματιστήριο της αρχιτεκτονικής υπεραξίας. Ποιος αλήθεια μιλάει για στέγη του Ολυμπιακού σταδίου, (εκτός ίσως από τον ίδιο τον αρχιτέκτονα, στο πιο πάνω δημοσίευμα); Η στέγη έχει πολιτογραφηθεί ως στέγη Καλατράβα στο εγχώριο γίγνεσθαι, απελευθερώνοντας –ευτυχώς– τεράστια ενέργεια στην παντός είδους ελληνική ανεκδοτολογική πραγματικότητα. Φαντάζομαι όμως πως με το ίδιο χρίσμα θα προβάλλεται και στη διεθνή σκηνή.

Πρόκειται ακριβώς για την εντός χωρικών πλέον υδάτων αποκάλυψη της σκληρής –για μας τους αιθεροβάμονες– πραγματικότητας που εκτυλίσσεται τα τελευταία χρόνια μπροστά στα «ερμητικά κλειστά» μάτια μας (για τους άπιστους Θωμάδες βλέπε και Μουσείο Ακρόπολης). Τεράστια διεθνή οικονομικά συμφέροντα τεχνικών εταιρειών, εμπορικών σημάτων, βιομηχανιών υψηλής τεχνολογίας προωθούνται. Και το κερασάκι στην τούρτα, απαραίτητα πια να είναι ένας Αρχιτέκτονας, ένα όνομα «διεθνούς ακτινοβολίας». Κραυγαλέο παράδειγμα η συνύπαρξη στην ανέγερση του Πύργου της

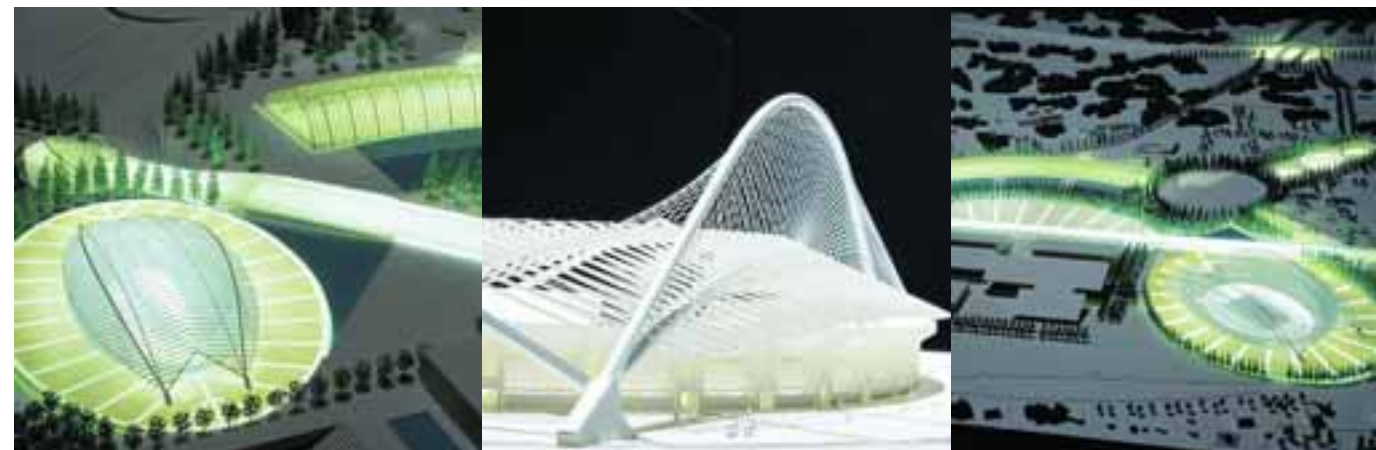
Ελευθερίας, εκεί όπου άλλοτε υψώνονταν οι Δίδυμοι Πύργοι της Νέας Υόρκης, της εμπορικής χρησιμότητας και του, με όρους πλήρους έκπτωσης, «οράματος» του «διεθνούς» Ντάνιελ Λάιμπεσκιντ.

Μη μπορώντας να αποδεχθούμε αυτή τη ζοφερή αλήθεια, καταναλώσαμε και ακόμα, εις πείσμα όλων, θα καταναλώνουμε τόνους ενέργειας και μελανιού, προσπαθώντας να ερμηνεύσουμε και να μεταλαμπαδεύσουμε τις αξίες της ελληνικής παράδοσης σε συνδυασμό με τις αρχές του Μοντέρνου κινήματος και των δυναμικών μετασχηματισμών του στο εγχώριο αρχιτεκτονικό γίγνεσθαι.

Και μια ο λόγος περί στέγης και ελληνικής εμπειρίας, ως επικεντρωθούμε στο «Νέο Βιοκλιματικό στέγαστρο για το Ακρωτήρι της Σαντορίνης», που στάθηκε και η αφορμή του παρόντος σημειώματος και που παρουσιάζεται αναλυτικά από τους ίδιους τους συντελεστές σε διπλανή στήλη.

Πάνω στην αρχή της «μη επέμβασης» στήθηκε η στρατηγική του όλου εγχειρήματος, συνεκτιμώντας το ιστορικό βάθος χρόνου και χώρου. Ηφαιστειακή γη, ήλιος, αέρας, νερό, αρχαιολογική ανασκαφή, συγκροτούν το συνεκτικό πυρήνα του υπόβαθρου.

Δεν γνωρίζω αν το τελικό αποτέλεσμα θα προσδώσει «χαρακτήρα» στον προϊστορικό οικισμό, θα έλεγα μάλιστα πως το απεύχομαι, όπως φαντάζομαι το απεύχονται και οι συντελεστές του στεγαστρού. Αντίθετα εύχομαι, ως βιρτουόζοι της ελληνικής εμπειρίας, να πχίσουν με το δοξάρι τους τη διαφορά της προσηλωμένης εντοπιότητας και χρησιμότητας, στο διεθνές κονσέρτο αρχιτεκτονικής επίδειξης που καλά κρατεί. Αυτή απ είναι η δική τους «διάκριση».

Το νέο βιοκλιματικό στέγαστρο στο Ακρωτήριο Σαντορίνης

Νίκος Φιντικιάκης, αρχιτέκτων

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ Η ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΟΥ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΥ ΟΙΚΙΣΜΟΥ

Η φημισμένη έκρηξη τον 17ο π.Χ. αιώνα κάλυψε με φημισμένα υλικά όλο το νησί και σφράγισε τον οικισμό, που έτσι διατηρήθηκε 3.500 χρόνια μεταφέροντάς μας σήμερα σημαντικότερες πληροφορίες για την κοινωνία, τον πολιτισμό, το εμπόριο, την τέχνη και το έργο των ανθρώπων εκείνης της εποχής.

...Σύμφωνα με τη θεωρία του Αριστοτέλη, από τα τέσσερα στοιχεία της φύσης, αέρας, νερό, φωτιά (ήλιος) και γη, προκύπτουν οι τέσσερις βασικές ποιότητες, ψυχρό – θερμό – υγρό – ξηρό, που αποτελούν και τους βασικούς επιδιωκόμενους στόχους των συνθηκών ποιότητας του περιβάλλοντος του αρχαιολογικού χώρου που καλείται να εξυπηρετήσει το νέο στέγαστρο. Το ίδιο το υλικό καταστροφής και συνάμα προστασίας του οικισμού – η φημισμένη γη – αποτέλεσε το κεντρικό εργαλείο για τη χάραξη της φιλοσοφίας του σχεδιασμού μιας όσο το δυνατόν μινιμαλιστικής, οικολογικής και περιβαλλοντικής επέμβασης.

Από την έναρξη κιόλας της ανασκαφής στο Ακρωτήριο της Θήρας, το 1967, έγινε κατανοητό ότι τα διατηρούμενα κάτω από τη θηραϊκή γη, σε καλή σχετικά κατάσταση, πολυώροφα μνημεία, είχαν ανάγκη άμεσης προστασίας από τα στοιχεία της φύσης. Κτισμένα με πέτρες και χώμα απειλούνταν με κατάρρευση λόγω της

αποσύνθεσης των οργανικών υλικών – άχυρα και ξυλοδεσιές – που είχαν χρησιμοποιηθεί ως συνεκτικά στις τοικοποιίες. Αυτή η ανάγκη ώθησε τον ανασκαφέα Καθηγητή Σπ. Μαρινάτο να προχωρήσει στην κάλυψη του ανασκαπόμενου χώρου με ενιαίο στέγαστρο.

Το παλιό στέγαστρο

Στα χρόνια που ακολούθησαν και μέχρι σήμερα το στέγαστρο αυτό λειτουργούσε αποτελεσματικά και προστάτευσε τα μνημεία από τις καιρικές συνθήκες. Ωστόσο, από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 είχε αρχίσει να εμφανίζει σημάδια οξειδωσης. Οι προσπάθειες για τη συντήρησή του αποδεικνύονταν σταδιακά μάταιες, όχι μόνο λόγω του όγκου της εργασίας και του τεράστιου κόστους, αλλά και λόγω του γενικά εκθρικού περιβάλλοντος: τα φημισμένα υλικά – τέφρα και κίσπρις – λειτουργούσαν διαβρωτικά στις μεταλλικές κατασκευές λόγω των οξειδίων που περιέχουν. Τη διαβρωτική αυτή διαδικασία επέτεινε η αλμυρότης του αέρα λόγω γεινιάσης με τη θάλασσα. Στο μεταξύ η επιστήμη είχε καταδικάσει διεθνώς τον αμιάντο ως καρκινογόνο και συνεπώς επιβαλλόταν η, κατά το δυνατόν συντομότερα, απομάκρυνσή του.

Το ερευνητικό πρόγραμμα 'ASPIRE'

Η ευκαιρία για την επιστημονική αντιμετώπιση του προβλήματος παρουσιάστηκε το 1994, όταν τα μελετητικά γραφεία «Σύνθεση και Έρευνα

Ε.Π.Ε.» και «Τάλως Μελετητική Α.Ε.» διεκδικώντας ευρωπαϊκό ερευνητικό πρόγραμμα σχετικό με ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ζήτησαν να το συνδυάσουν με την προστασία του αρχαιολογικού χώρου του Ακρωτηρίου. Έτσι προέκυψε το ερευνητικό πρόγραμμα 'ASPIRE' (Archaeological Sites Protection Implementing Renewable Energy). Η Εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία ως φορέας της ανασκαφής του Ακρωτηρίου έθεσε υπό την αιγίδα της το πρόγραμμα αυτό. Η Ευρωπαϊκή Ένωση βράβευσε και χρηματοδότησε 7 προτάσεις μεταξύ των οποίων και το στέγαστρο του Ακρωτηρίου από τις 250 περίπου υποβληθείσες μελέτες, που αφορούσαν διάφορες προτάσεις για εφαρμογή βιοκλιματικών αρχών σε πολύ σημαντικά κτίρια, πόλεις ή μνημεία της Ευρώπης μεταξύ των οποίων ήταν και η στέγαστρο του Γερμανικού Κοινοβουλίου στο Βερολίνο του Ν. Foster.

Έτσι προχώρησε η ολοκληρωμένη μελέτη του ερευνητικού προγράμματος 'ASPIRE' και στη συνέχεια υποβλήθηκε στο Υπουργείο Πολιτισμού τόσο η προμελέτη όσο και η μελέτη εφαρμογής και εγκρίθηκαν από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο. Η κατασκευή του Έργου ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 2000 μετά από διαγωνισμό δημοπράτησης σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή οδηγία και ανατέθηκε από την Αρχαιολογική Εταιρεία στη σύμπραξη των μειοδοτούντων ομίλων. Το Έργο εντάχθηκε στο Β' και Γ' ΚΠΣ από το ΥΠΠΟ. Κατά τον πρώτο χρόνο της κατασκευής διαπιστώθηκε από την αρχαιολογική ανασκαφή υπό τη διεύθυνση του ομότιμου καθηγητού κ. Χρ. Ντούμα η ύπαρξη δυο προηγούμενων πόλεων της μεσοκυκλαδικής και της πρωτοκυκλαδικής περιόδου, καθώς επίσης η

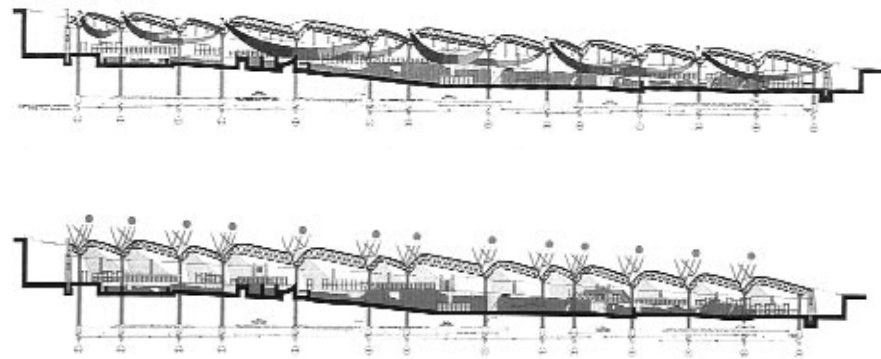
ύπαρξη υπόγειων θαλάμων λαξευμένων στο πυροκλαστικό στρώμα. Τα νέα μνημεία που έφερε σε φως η αρχαιολογική σκαπάνη ήταν σε βάθος 18-25 μέτρων από τη σημερινή επιφάνεια του εδάφους με συνέπεια να αυξηθεί τόσο το βάθος της θεμελίωσης όσο και η ανάγκη της αντισεισμικής προστασίας. Εξ αυτού του λόγου προέκυψαν νέες εδαφολογικές, γεωλογικές και αντισεισμικές έρευνες, που πραγματοποιήθηκαν από τα αντίστοιχα εργαστήρια και καθηγητές του Ε.Μ.Π. Οι έρευνες αυτές οδήγησαν στην αποτύπωση του γεωλογικού παλαισαναγλύφου της περιοχής δια της μεθόδου μιας, ας πούμε, πλήρους αξονικής τομογραφίας του υπεδάφους και στην ανάγκη δημιουργίας ενός αρμού διαστολής 60 εκατοστών προκειμένου να μη θίγονται τα μνημεία σε περίπτωση ενός τεράστιου σεισμού για τα επόμενα 1000 χρόνια. Όλα αυτά όμως είχαν σαν συνέπεια την αύξηση του κόστους του έργου κατά 10 εκ. ευρώ και της αρχαιολογικής ανασκαφής κατά 3 εκ. ευρώ. Σήμερα η κατασκευή του νέου στεγάστρου βρίσκεται σε εξέλιξη με κυριότερο πρόβλημα το συγχρονισμό του ρυθμού κατασκευής με το ρυθμό χρηματοδότησης, με συνέπεια να δημιουργούνται κατά καιρούς σοβαρότατα προβλήματα για την ασφάλεια τόσο του μνημείου όσο και των επισκεπτών όταν το εργοτάξιο παραμένει για μεγάλα διαστήματα ανενεργό. Ελπίζουμε πάντως τώρα να έχει ήδη με τη δημοσίευση αυτού του τεύχους εξασφαλιστεί η υπόλοιπη χρηματοδότηση ύψους 22,5 εκατ. ευρώ για την ολοκλήρωση της προστασίας και ανάδειξης της προϊστορικής πόλης του Ακρωτηρίου. Η συνολική δαπάνη του έργου συμπεριλαμβανομένων και των αρχαιολογικών ανασκαφών είναι

μέση κάτω: Ο εσωτερικός χώρος όπως ήταν πριν
κάτω: Ο εσωτερικός χώρος όπως θα είναι μετά

δίπλα δεξιά: Η τελική φάση του στεγάστρου πριν την κάλυψή του με θηραϊκή γη
δίπλα αριστερά: Οι εναλλακτικές διαδρομές ξενάγησης των επισκεπτών
δίπλα μέση: Η γη συνιστά την εξωτερική τοπογραφία
δίπλα κάτω: Το στέγαστρο σε προέκταση του περιβάλλοντος εδάφους

πάνω: Διαγραμματική τομή φυσικού δροσισμού
μέση: Διαγραμματική τομή φυσικού φωτισμού

δίπλα πάνω: Τοξωτά ξύλινα πλέγματα, ανοίγματα και υδροροές στη βόρεια πλευρά των τόξων της οροφής
δίπλα μέση: Ο εσωτερικός χώρος με τις σκαλωσιές και πριν την τοποθέτηση των ξύλινων περισίδων της οροφής
δίπλα κάτω: Τμήμα πιλοτικής εφαρμογής με τοποθετημένες τις ξύλινες περισίδες της οροφής

43,5 εκατ. ευρώ και αντιστοιχεί σε έργο 15 στρεμμάτων στεγασμένου αρχαιολογικού χώρου και 100 στρεμμάτων άμεσου περιβάλλοντος χώρου καθώς και κτιρίων, εργαστηρίων συντήρησης, αποθηκών, εξυπηρετήσεων ξεναγών, ιατρείων, φυλακίων, δεξαμενών νερού, αντλιοστασίων και άλλων βοηθητικών λειτουργιών με συνέπεια το κόστος ανά τετραγωνικό μέτρο να είναι της τάξεως των 800 ευρώ, ήτοι αντίστοιχο μιας σημερινής συμβατικής κατασκευής. Ωστόσο, όπως τονίζει ο διευθυντής της ανασκαφής ομότιμος καθηγητής κ. Χρίστος Ντούμας εξαιρετικά σημαντική είναι η επιστημονική διάσταση του εγχειρήματος. Ένας σημαντικός αριθμός επιστημόνων από διάφορους κλάδους ενέσκηψαν στα ποικίλα προβλήματα και πρότειναν λύσεις λυσιτελείς και πρωτότυπες, ώστε το όλο έργο να πάρει χαρακτήρα πρωτοποριακό.

Η φιλοσοφία και η στρατηγική του σχεδιασμού

Το ίδιο το υλικό καταστροφής και συνάμα προστασίας του οικισμού –η πφαιστειακή γη– αποτέλεσε το κεντρικό εργαλείο για τη χάραξη της φιλοσοφίας σχεδιασμού της επέμβασης. Μαζί με τη γη, ο ήλιος, ο αέρας και το νερό συμπληρώνουν την Αριστοτελική τετραλογία των στοιχείων της φύσης που συνιστούν την κεντρική στρατηγική του σχεδιασμού, ο οποίος επιγραμματικά θα μπορούσε να θεωρηθεί και ως ΜΗ ΕΠΕΜΒΑΣΗ.

Η γη συνιστά την εξωτερική τοπογραφία και την εδαφική μόνωση του στεγάστρου που είναι σχεδιασμένο κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μην βιάζε-

ται η συνολική περιβάλλουσα αρμονία του χώρου με ένα μεγάλο κτιριακό όγκο αλλά διατάσσεται εξ' ολοκλήρου σε προέκταση του περιβάλλοντος εδάφους, επανασηματώντας τις ίδιες καμπύλες των κλίσεων με ξερολιθιές και φυτεύεται με ανθεκτικά φυτά της τοπικής κλωρίδας.

Ο ήλιος φωτίζει ομοιόμορφα τον αρχαιολογικό χώρο από τα ειδικά βορινά ανοίγματα και αποτρέπεται η είσοδος της υπερϊώδους και υπέρυθρης ακτινοβολίας, τόσο λόγω των ειδικών κρυστάλλων όσο και λόγω των τοξωτών ξύλινων πλεγμάτων με διαβαθμισμένη αραίωση ανοιγμάτων μεταξύ των περισίδων, που αποτελούν επίσης στοιχεία συνέχειας της εδαφικής φύσης του στεγάστρου.

Ο αέρας διαπερνάει, δροσίζει και ανανεώνει το συνολικό στεγασμένο αρχαιολογικό χώρο διαμέσου των ανοιγμάτων του βορρά και των περισίδων του νότου. Η ανάνεωση του εσωτερικού αέρα και ο δροσισμός του χώρου γίνεται τις βραδινές ώρες, ενώ κατά τη διάρκεια της ημέρας οι εκπνοές των επισκεπτών (διοξειδίο του άνθρακος) απάγονται από τα κενά του δικτυώματος του στεγάστρου μέσω των (διαβαθμισμένων σε άνοιγμα) σχισμών μεταξύ των ξύλινων περισίδων της οροφής. Αυτός ο φυσικός αερισμός-δροσισμός επιτυγχάνει μείωση της εξωτερικής θερμοκρασίας της τάξης των 6 βαθμών Κελσίου και προσδίδει πλήρη φυσική θερμική άνεση χωρίς καμία κλιματιστική υποστήριξη.

Το νερό της βροχής που διαπιτίζει το έδαφος της οροφής του στεγάστρου συγκεντρώνεται φιλτραρισμένο στους νότιους ομβροσυλλέκτες των τοξωτών επιφανειών του στεγάστρου και οδηγείται στους κατά μήκος (ανατολικά και δυτικά) αγωγούς και δι' αυτών στις δεξαμενές όμβριων. Κατ' αυτό τον τρόπο εξασφαλίζεται πλήρης εκμετάλλευση του βρόχινου νερού τόσο για τις ανάγκες των εργαζομένων και των επισκεπτών όσο και για τις ανάγκες συντήρησης των αρχαιολογικών ευρημάτων.

Κάτω από το νέο στέγαστρο ο προϊστορικός οικισμός θα ζήσει ξανά την αντίληψη της ανατολής και της δύσης του ηλίου, την αντίληψη της ηλιόλουστης και της συννεφιασμένης μέρας, την αντίληψη της σκιάς, του αέρα και της βροχής και θα προσφέρει στους επισκέπτες μέσω των ειδικά σχεδιασμένων εναλλακτικών διαδρομών ξενάγησης τη γνωστικότητα της κοινωνικής, οικονομικής, πολιτιστικής και εμπορικής ζωής του οικισμού τότε που ανθούσε σαν κεντρικό λιμάνι του Αιγαίου.

Οι εναλλακτικές διαδρομές χαραχτηκαν με γνώμονα τον αρχαίο πολεοδομικό ιστό της πόλης αλλά και με στόχο τη δυνατότητα μιας πολύ καλής αντιληπτικότητας και εποπτείας των ειδικών κτιρίων, που είχαν διακοσμηθεί με τις περίφημες τοιχογραφίες καθώς και των συστημάτων δόμησης, ύδρευσης και αποχέτευσης του οικισμού. Οι εναλλακτικές διαδρομές είναι πέντε και δίνουν επίσης τη δυνατότητα επίσκεψης του οικισμού ανάλογα με το χρόνο, που διαθέτουν οι απλοί επισκέπτες ή οι ειδικοί επιστή-

μονες και οι αρχαιολόγοι ή ακόμα και τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Κατά μήκος των διαδρομών διευθετούνται δώδεκα σημεία συγκέντρωσης ομάδων επισκεπτών και οργανώνονται είκοσι θεματικές εκθεσιακές ενότητες για την πληρέστερη ενημέρωσή τους σχετικά με τα έπιπλα, εργαλεία και σκεύη της εποχής εκείνης, καθώς επίσης για τις δραστηριότητες που ασκούνταν μέσα στην πόλη την εποχή εκείνη, όπως υφαντική, αγγειοπλαστική, μεταλλουργία, ναυπηγική κ.λπ.

Συμπερασματικά η προϊστορική πόλη του Ακρωτηρίου προστατευμένη με το νέο στέγαστρο και με τη νέα αντίληψη της αρχαιολογικής και αρχιτεκτονικής αναστρέψιμης επέμβασης και διαμόρφωσης, θα αποτελέσει ένα μοναδικό στον κόσμο έργο, όπου η σημερινή τεχνολογία και τεχνογνωσία χρησιμοποιεί τις πιο ήπιες και φυσικές μεθόδους της για να διατηρήσει, αναδείξει και προστατεύσει τον αρχαίο οικισμό και να δημιουργήσει όχι ένα νέο μουσείο, αλλά να αναβιώσει την ιστορία και τη ζωή αυτής της μοναδικής πόλης της ιστορίας μας.

Οι μέθοδοι κατασκευής του και οι εφαρμοσμένες τεχνολογίες καθώς και τα πλούσια νέα αρχαιολογικά ευρήματα παρακολουθούνται από πολλά Διεθνή Επιστημονικά Ιδρύματα, Ινστιτούτα και Πανεπιστήμια. Η πρώτη παρουσίαση των επιστημονικών προσεγγίσεων και των τεχνολογιών κατασκευής έγινε την 9-11-2003 σε ειδική επιστημονική ημερίδα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Η εξέλιξη του έργου δημοσιεύεται στις ιστοσελίδες <http://:theranstudies.santorini.net> και www.santorini.net/shelter.

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

Κύριος έργο: **Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ - ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΥΠΠΟ - Β', Γ' ΚΠΣ**
Υπεύθυνος Αρχαιολογικής Εταιρείας:
Χρίστος Ντούμας, ομ. καθηγητής Αρχαιολογίας, Πανεπιστημίου Αθηνών, διευθυντής ανασκαφών Ακρωτηρίου Θήρας.

ΜΕΛΕΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Συντονιστής αρχιτέκτων:

Ν. Φιντικάκης

Συντονιστής πολιτικός μηχανικός:

Ν. Παπαντωνίου

Συντονιστής ηλεκτρολόγος μηχανολόγος:

Α. Σγουρόπουλος

Ειδικοί σύμβουλοι:

Π. Καρύδης, Γ. Σταυρακάκης, Π. Μαρίνος,

Μ. Καρβαδάς, Κ. Μακρόπουλος, Ι. Λούης,

Μ. Σανταμούρης

Τεχνικός σύμβουλος διοίκησης και επίβλεψης έργου: **ΣΥΝΘΕΣΗ & ΕΡΕΥΝΑ Ε.Π.Ε.**

ΕΛΛΗΝΟΤΕΧΝΙΚΗ Α.Ε.

ΤΑΛΩΣ ΜΕΛΕΤΗΤΙΚΗ Α.Ε.

Οι Κολοσσοί του Μαρουσιού και οι άθλοι... των Αγώνων

Ηλίας Τσιμιδάρος, καθηγητής φιλοσοφίας Chercheur associé au CNRS

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες, όπως είναι φανερό, γίνονται εις δόξαν και κατ' εικόνα της βιομηχανικής κοινωνίας σε παγκόσμια κλίμακα και απαιτούν κάθε φορά μια καινούρια νεωτεριστική «ενδυμασία» κατά τα πρότυπα της διαφήμισης. Στην Αθήνα, μα και αλλού, αυτό σημαίνει ανάπλαση της πόλης ώστε να πληροί τους κανόνες του παιχνιδιού. Το τίμημα είναι βαρύ για ολόκληρη την Αττική. Μολονότι οι θετικές προοπτικές δεν λείπουν, τα αρνητικά στοιχεία γρήγορα επιβάλλονται και προκύπτουν από βεβαιωμένες ενέργειες και σκοπούς ασαφώς καθορισμένους ή υπόγειους. Ο κίνδυνος έγκειται και εδώ στην έλλειψη απλότητας, σεβασμού του περιβάλλοντος, φυσικού και ανθρώπινου, και συμμετρίας,

κρύβεται στα δυσανάλογα μέτρα, στη δυσαρμονία με την πραγματική ζωή της πόλης ή της –ανύπαρκτης πι– υπαίθρου. Αυτή η «παραμυθένια» οπτική κυριαρχεί σε βάρος του παραδοσιακού τοπίου και της συνέχειας, στοιχεία απαραίτητα για μια πιο ισορροπημένη αισθητική, που να καθιστά δυνατή και να προσδίδει νόημα στην ενσωμάτωση του καινούριου στο παλιό. Η Αττική έχει ήδη σε μεγάλο βαθμό αστικοποιηθεί και η υπαίθρος της συνεχώς συρρικνώνεται. Αν συνεχιστεί αυτός ο ρυθμός, η περιοχική κινδυνεύει να μετατραπεί σύντομα σε ένα τεράστιο πάρκο ψυχαγωγίας από μπετόν. Το πράγμα έχει ήδη συντελεστεί στην περιοχή του Μαραθώνα με τη γιγάντια τσιμεντένια δεξαμενή για τους

κωπυλατικούς αγώνες που κατασκευάστηκε για να καταπλήξει ένα διεθνές κοινό, εκμεταλλευόμενη την ιστορική αναφορά και υποτάσσοντάς την σε μια σύγχρονη συμβολιστική. Πέρα απ' αυτά όμως καινούρια συμβόλαια προβλέπονται ή βρίσκονται υπό διαπραγμάτευση και μεγάλα μεταολυμπιακά έργα αναγγέλλονται ήδη, όπως, για παράδειγμα, στο χώρο του παλιού αεροδρομίου στο Ελληνικό, που κάποια στιγμή προτάθηκε για πίστα της Φόρμουλας!

Ανάλογα είναι τα προβλήματα στις ήδη έτοιμες ή υπό αποπεράτωση εγκαταστάσεις. Τα τεχνικά προβλήματα του θόλου Καλατράβα στο Μαρούσι δεν θα μας απασχολήσουν εδώ. Ας μνημονεύσουμε μόνο τα σχετικά με τη στατική της τεράστιας αυτής κατασκευής βάρους 18.000 τόνων (ορισμένοι κάτοικοι, έντρομοι, την παρομοιάζουν με ΟΥΦΟ και υποστηρίζουν ότι με το κόστος της θα μπορούσε να καλυφθεί η τρύπα του ασφαλιστικού). Οι γιγαντιαίες διαστάσεις της είναι πράγματι δυσανάλογες και συνθηπτικές για την περιοχή, κάνοντας τις γύρω κατοικίες και τους κατοίκους να φαίνονται λιλιπούτσιοι. Το κόστος κυρίως και η κλίμακα τέτοιων εντυπωσιακών έργων με μικρές προοπτικές περαιτέρω χρήσης ή εκμετάλλευσης (πέρα από τον αθλητισμό) ανησυχούν τους πολίτες, αλλά και τα τεράστια έξοδα για τη συντήρησή τους.

Δεν υπάρχει όμως μόνον ο θόλος, υπάρχει και η «Αγορά» για ένα κοινό αθλητών ή φιλάθλων, αποκομμένη από την πόλη. Ας σημειωθεί ότι ο Σ. Καλατράβα, όταν παρουσίαζε τη μακέτα του, προέβλεπε και την ανέγερση υπόγειου «ναού» αφιερωμένου στον άγνωστο θεό, κατά το πρότυπο του βωμού στην Αγορά των Αθηνών που αναφέρει ο Απόστολος Παύλος. Παιχνιδιάρικο κλείσιμο του ματιού, όταν πρόκειται για καθαρό πλεονασμό, ή πινακιά παρέκκλισης από τη νεωτερικότητα; Εδώ πρόκειται για μια αφιδωτή γυάλινη στοά που σχεδιάστηκε για να συνδέει το ποδηλατοδρόμιο (άλλος «επώνυμος» θόλος) με το Ολυμπιακό στάδιο, μια «εξέλιξη» Καλατράβα, όπως διαβάζουμε, στο ύψος των αρχιτεκτονικών συνθέσεων που θυμίζουν σκελετούς γιγάντιων μεταλλικών πτηνών. Το κατακριτέο όμως σε αυτές τις κατασκευές δεν είναι η μορφή τους, αλλά η έλλειψη οποιασδήποτε οργανικής σχέσης με τον περιβάλλοντα χώρο, με το τοπίο και τη Φύση, την οποία ο αρχιτέκτονας δεν παύει να επικαλείται, δουλεύοντας ωστόσο με πνεύμα εντυπωσιασμού και έχοντας αναγκαστικά κατά νου μόνο την επίδοση. Κι εμείς; Ξεκάσαμε τόσο γρήγορα τον Χένρι Μίλλερ και τον Κολοσσό του Μαρουσιού; Τον λόγο και τόσο ανθρώπινο γίγαντα Κατσιμπαλη, τον φίλο του Σεφέρη, που ζούσε στην πράσινη τότε και ήσυχη αυτή πόλη; Ο Μίλλερ έλεγε ότι η Ελλάδα ήταν «μεγάλη όσο η Κίνα». Πού πήγε αυτό το μέγεθος όχι στις διαστάσεις αλλά στο πνεύμα και στην άπειρη λεπτότητα και ποικιλία του τόπου, στις διαθέσεις της ψυχής, από μια περιοχή στην άλλη, όπως αποτυπώνονται στην προφορική και τη γραπτή παράδοση; Και εδώ, το πεδίο παραχωρείται στην ομοιομορφία, σε μια μόδα μεγαλο-

σχήματα και ψυχρή, που χαρακώνει και τρυπά αδυσώπτα το τοπίο με στάδια και αυτοκινητόδρομους.

***

Το σύνορο με την αρχαία χώρα, τόπο συμβολικά αμυδρό και απολίτιστο γύρω από την πόλη, το αστικό, το πολιτειακό και το πραγματικά πολιτισμένο, το κατεχοκίν κέντρο, χάνεται. Όλο το λεκανοπέδιο γίνεται απειλητικά αμφίρροπο, χωρίς σύνορα και μορφή, μέσα σε ακατανόητα δάση πολυκατοικιών, διάσπαρτα αρχαία μνημεία και μεταλλικές, εφήμερες και μοναχικές πυραμίδες, παρασύροντας και το δημόσιο χώρο, το δῆμο. Τα έργα που έχουν σκοπό να αποδώσουν «αισθητική ενότητα» στον κυρίως ολυμπιακό χώρο μένον έξω από την πόλη, ενώ οι υπόλοιπες αστικές δομές παραμένουν ουσιαστικά χωρίς ενότητα ή και κινδυνεύουν να χάσουν την όποια ενότητα διαθέτουν. Αυτή είναι η «Νέα Αθήνα» που δῆθεν αναφαίνεται και που εκθειάζουν μερικοί. Η Αθήνα είναι μια σπάνια πόλη, ίσως η μοναδική, που έχει θάψει κυριολεκτικά, έχει καλύψει με «υπερφάνεια» τα ρέματα προς χάριν του αυτοκινήτου. Διαμετρικά αντίθετα από το ολυμπιακό κέντρο, προς τη θάλασσα, στις εκβολές του Κηφισού, κοντά στα λιμάνια της Ζέας ή του Πειραιά, αντικρίζουμε ένα μεγάλο υπερυψωμένο αυτοκινητόδρομο πάνω από τον βυθισμένο, καλυμμένο με τσιμέντο ποταμό (σε βάρος των περίοικων που θα υποστούν άμεσα τη ρύπανση). Μήπως θα ήταν σωστότερο να συσχετιζαμε αυτό το ακυβέρνητο καινούριο σύνολο με κινδύνους που ελλοχεύουν για μια καινούρια Ατλαντίδα που βυθίζεται σε ένα ωκεανό ανυπαρξίας;

Σημείωση

1. Όσο έντονο κι αν είναι το ενδιαφέρον που παρουσιάζει ως τεχνολογικό επίτευγμα, η κοινωνική και πολιτειακή του υπόσταση εκμηδενίζεται από την περιορισμένη λειτουργία του.

πάνω: Άποψη της στέγης του Ολυμπιακού σταδίου (φωτ. Τ. Παπαϊωάννου)

δίπλα: Η πεζογέφυρα του αρχ. Σ. Καλατράβα στη διασταύρωση της Μεσογείων με την Κατεχάκη (φωτ. Ο. Λουκά)

Η ακύρωση του αρχιτεκτονικού συμβάντος

Τάκης Κουμπής, αρχιτέκτων

Το αγωνιώδες ερώτημα που συχνά τίθεται περί της σημασίας του οικοδομείν προσκρούει στην καταλυτική και ρηξικέλευθη απάντηση του Walter Gropius: οικοδομείν είναι η δημιουργία συμβάντων. Η φράση αυτή ανάγεται σήμερα σε προμετωπίδα του αρχιτεκτονικού προβληματισμού, δεδομένου ότι συνδέεται απόλυτα με ορισμένους σύγχρονους φιλοσοφικούς αναστοχασμούς για τους «όρους δυνατότητας» του συμ-

βάν, ορίζοντας το ποιόν της ανέγερσης, πέραν της γενικευμένης προκατάληψης που εκλαμβάνει κάθε προϊόν ανέγερσης ως οικοδόμημα. Ποιος είναι όμως ο βαθμός συνάρτησης αυτών των δύο όρων; Μπορούμε να «οικοδομούμε» εν απουσία συμβάντων; Δεν θα μπορέσουμε να απαντήσουμε σε τούτα τα ερωτήματα, αν δεν προσεγγίσουμε την έννοια του συμβάντος, και δη, του αρχιτεκτονικού συμβάντος, αφήνοντας

βάντος. Η μαθησιακή εμπειρία του Bauhaus, διαμέσου των εννοιών της κατασκευής και της δόμησης, διεύρυνε το πεδίο ορισμών της αρχιτεκτονικής και της τέχνης καταρρίπτοντας κατ' ουσίαν τη διάκριση ανάμεσα στο αρχιτεκτόνημα και το οικοδόμημα. Η αρχιτεκτονική, όπως κάθε τεχνουργία, ανάγεται στην τέχνη του οικοδομείν, επιχειρώντας να δομήσει το «ολικό οικοδόμημα». Με αυτή την έννοια, η αρχιτεκτονική είναι συνάμα σκέψη και κατασκευή χώρου, ή –όπως το διατυπώνει ο Giulio Carlo Argan στο κείμενό του για το Bauhaus– η αρχιτεκτονική ως απόλυτη δομικότητα ταυτίζεται με τον ίδιο το χώρο που δομείται. Όμως, σύμφωνα με τον Gropius, οικοδομείται ένας χώρος όταν αυτή η πράξη δημιουργεί συμβάν. Συνεπώς, αν δεν υπάρξει συμβάν, το οικοδομείν αναιρείται ή ακυρώνεται, καθ' όσον η οικοδομική δράση συναρτάται απόλυτα με το αρχιτεκτονικό συμ-

κατά μέρος, τη διερεύνηση του οικοδομείν μέσα στην πορεία της αρχιτεκτονικής σκέψης. Το συμβάν δεν είναι η πραγμάτωση μιας αναμενόμενης πράξης, η άφιξη ενός πράγματος μέσω μιας προβλεπόμενης τελεολογικής διαδικασίας. Και βέβαια, η εμπειρία του συμβάντος δεν καθορίζεται με τους όρους που επιβάλλει μια προδιαγεγραμμένη δυνατότητα. Αν δηλαδή υλοποιηθεί αυτό που είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί, και που είμαστε βέβαιοι ότι θα λάβει χώρα, τότε αυτό δεν είναι συμβάν. Αντιθέτως, το συμβάν είναι η απόλυτη έκπληξη, είναι η έλευση του αφικνούμενου που δεν αναμένεται, που δεν αναγγέλλεται, και όταν αφιχθεί διαταράσσει κάθε λογική ή πρόβλεψη περί του δυνατού και του αδυνάτου. Κατ' ουσίαν, το συμβάν απειλεί συνεχώς κάθε δυνατότητα πραγματοποίησής του. Στον τομέα της τέχνης και της αρχιτεκτονικής, το συμβάν ταυτίζεται με την επινόηση. Η

μέση: Το στάδιο Τέκεβοντο και ανυψωμένη εσπλανάδα
κάτω: Το master plan για την ανάπτυξη του Φαλπρικού Όρμου των αρχιτεκτόνων-πολεοδόμων B. Reichen, J. Acebillo, A. Συμεών

δίπλα: Άποψη της εσπλανάδας

αρχιτεκτονική επινόηση ως συμβάν δηλώνει την άφιξη, την εφεύρεση ενός πράγματος, μιας κατασκευής, που μέχρι τώρα δεν ήταν δυνατόν να επινοηθεί. Διότι αν ήταν δυνατόν, τότε δεν θα ήταν επινόηση. Συνεπώς, η αρχιτεκτονική επινόηση, αυτή η δημιουργία συμβάντων που διακρίνεται ο Gropius, εγκαθίσταται εξαρχής στο πεδίο του αδυνάτου, θέτοντας τις προϋποθέσεις για την άφιξη της εμπειρίας καθαυτής του δυνατού. Δηλαδή, αν ένα αρχιτεκτονικό έργο υλοποιείται βάσει γνωστών και αδιαμφισβήτητων προδιαγραφών (αρχιτεκτονικών, τεχνικών, κοινωνικών) μέσα στις προβλεπόμενες δυνατότητες πραγματοποίησής του, τότε αυτό δεν συνιστά ούτε συμβάν, ούτε επινόηση. Και τίθεται το ερώτημα: συνιστούν αρχιτεκτονικά συμβάντα όσα αναγγέλλονται με αφορμή την υλοποίηση των Ολυμπιακών έργων; Τα έργα

αυτά σε καμία περίπτωση δεν στοχεύουν το απρόοπτον, δεν αγγίζουν το αδύνατον, και βεβαίως δεν προκαλούν την έκπληξη και το θαυμασμό, ούτε προωθούν το «ποιοτικό άλμα» – σύμφωνα με τη ρήση του Χέγκελ. Αντιθέτως, είναι σύμμορφα με τους αισθητικούς κανόνες που διέπουν το σύνολο του αστικού χώρου, και σε πολλές περιπτώσεις συνάδουν με την καταφατική λογική της αυθαίρετης δόμησης. Επί παραδείγματι, στα οικήματα του Ολυμπιακού Χωριού διαπιστώνεται εύκολα ο «δανεισμός» δομικών και μορφικών στοιχείων από τις αυθαίρετες κατοικίες της πρόσφατης παραγωγής. Άραγε, αυτό δεν συνιστά μια επίσημη επιβεβαίωση της χωρικής αυθαιρεσίας; Αυτό που χαρακτηρίζει τα Ολυμπιακά έργα, όπως και το σύνολο του δημόσιου χώρου, δεν είναι η απουσία σχεδιασμού ή η έλλειψη αρχιτε-

κτονικής μελέτης, αλλά η απόρριψη της επινοητικότητας, η ακύρωση του αρχιτεκτονικού συμβάντος, που έχουν ως συνέπεια τη συγκεκριμένη αξιολόγηση και τη βανάουση χάραξη επί του αστικού και φυσικού τοπίου – από την αποξήλωση των αναντικατάστατων μαρμαροπλακών στα πεζοδρόμια του κέντρου έως την υλοποίηση των υπέρμετρων αστικών υποδομών. Και τούτο διότι δεν βάλλεται η αρχιτεκτονική εν γένει, ούτε αποκλείονται οι αρχιτέκτονες από τα δημόσια έργα, όπως υποστηρίζουν ορισμένοι: αντιθέτως, πρόκειται για μια άλλου είδους συμμετοχή στην έμμισθη κατηγορία του επαγγέλματος, υπερφαλαγγίζοντας και μηδενίζοντας τη «χειρωνακτική» εργασία του ελεύθερου επινοητή. Μέσα στις νέες συνθήκες θα οξύνεται περισσότερο από ποτέ τούτη η αντίθεση, διότι αυτό συνάδει με έναν ορισμένο πολιτικο-οικονομικό εκσυγχρονισμό των όρων της παγκοσμιοποίησης. Η παλαιά

Το ξενοδοχείο της εκκλησίας θα ήταν ολυμπιακό έργο;

Ελισάβετ Ηλιοπούλου, αρχιτέκτων

αντίθεση ανάμεσα στις έμμισθες και τις ελευθέρους τέχνες παρεισφρέει τώρα στο εσωτερικό του ελεύθερου επαγγέλματος. Με εξαίρεση τα στεγάστρα του Σαντιάγο Καλατράβα –παρότι ο αρχιτέκτων εντάσσεται σε μια «πολιτιστική εξαίρεση» που παροτρύνεται από το καθεστώς της παγκοσμιοποιημένης αρχιτεκτονικής–, τα υπόλοιπα έργα συνιστούν προϊόντα έμμισθης εργασίας ή παρεμβολής, γεγονός που αποκλείει εξ ορισμού την ελεύθερη δημιουργία, την επινόηση και την έλευση του αρχιτεκτονικού συμβάντος. Διερωτώμαι βέβαια κατά

μένει μοναδικό, καθότι κατόρθωσε να αποδμεύσει την αρχιτεκτονική επινόηση από τη σχεδιαστική ικανότητα του δημιουργού. Η πρόταση διαμόρφωσης του Φαληρικού Δέλτα, από τον Γάλλο αρχιτέκτονα Bernard Reichen, η οποία προέκυψε μέσα από αδιαφανείς διαδικασίες, επικίρησε να ενεργοποιήσει το θαλάσσιο μέτωπο, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον για τον τρόπο διείσδυσης του νερού και την έντονη προβολή των εξεδρών. Όμως ο Reichen αντί να «αποκαταστήσει μια μαρτυρική τοποθεσία», όπως διατείνεται, εισάγει ένα άλλου είδους «μαρτύριο»: αυτό του ατέλευτου και αβίωτου περιπάτου, μιας διαδρομής χωρίς τέλος, όπως την συμβολίζει η υπέρμετρη και μη προσβάσιμη εσπλανάδα. Για να την προσεγγίσει κανείς οφείλει να διανύσει μεγάλες αποστάσεις με το αυτοκίνητο, ενώ η δομή της, που παραπέμπει στο αντιφατικό σχήμα του δενδροφυτευμένου κόμβου αυτοκινητοδρόμων, εντάσσεται συνάμα σε μια ψευδο-ωσμάννική μνημειακή χάραξη, η οποία θυμίζει την Εσπλανάδα των Απομάχων (Esplanade des Invalides), στο Παρίσι. Αυτό ο σχεδιασμός με τις αξονικές δενδροφυτεύσεις και τις μνημειακές προοπτικές –που παραμένουν ευτυχώς χωρίς μνημεία– δημιουργεί μια υπέρμετρη κλίμακα, για να παρεισφρήσουν μεταμοσχεύσεις ξένων «οργάνων» στο σώμα της πόλης. Το σχέδιο του Reichen δανείζεται πολλά στοιχεία από τη μελέτη του Οργανισμού Αθήνας (1989), όπως το αντιπλημμυρικό κανάλι ή τη ζώνη παραθαλάσσιου περιπάτου, χωρίς ωστόσο να κομίζει τίποτε το καινούργιο. Αντίθετα, θα έλεγα, αποκόπτει οριστικά τις ζώνες κατοικίας από τη θάλασσα. Αντί να επινοήσει πολλές μικρές πεζογέφυρες, οι οποίες από κάθε σημείο των κατοικιών, θα μας μετέφεραν στην παραθαλάσσια ζώνη, προτείνει τη συγκρότηση ενός δημόσιου χώρου που δεν έχει καμία σχέση με τη σύγχρονη Αθήνα. Η υπέρμετρη εσπλανάδα και το εκτός κλίμακας κλειστό γυμναστήριο Τάεκβοντο και Χειρσφαίρισης, μαζί με τους εναέριους κόμβους πάνω από τον Κηφισό, δηλώνουν τον βάνουσο τρόπο επέμβασης των άμετρων υποδομών επί του φυσικού τοπίου και αναγγέλλουν τις επερχόμενες συνθήκες του αστικού τοπίου ως «τεχνικής», ως νέου «εκτοπισμένου τοπίου». Η πόλη των έμμετρων όγκων των αθηναϊκών πολυκατοικιών μετατρέπεται σε μητρόπολη των υπέρμετρων υποδομών. Το αρχιτεκτονικό συμβάν παραμένει ένα αναπάντητο ερώτημα ενώ η άφιξη του αναβάλλεται επί αόριστον.

ΥΓ: Διαισθανόμενος την ηγεμονική παρουσία του σταδίου Τάεκβοντο, το οποίο από το σημείο που βρίσκομαι φράζει τον ορίζοντα προς την πόλη, διερωτώμαι για την εγγύτητα της παγκόσμιας αταξίας, για τον τρόπο με τον οποίο η αρχιτεκτονική συμπυκνώνει μέσα της και φέρει πλησίον ένα απόμακρο Κακό ή μια αήθη πράξη: «Ο Kim Un-Yong, αντιπρόεδρος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής, καταδικάστηκε στη Σεούλ, σε δύομισι χρόνια φυλάκιση, για υπεξαίρεση και κατάχρηση 2,3 εκατομμυρίων ευρώ της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας Τάεκβοντο» (Le Nouvel Observateur, 10-16 Ιουνίου 2004)

πόσο η «πολιτιστική εξαίρεση» Καλατράβα –στην οποία δεν οφείλει να αντιπαραθέσει κανείς τα όπλα μιας εθνικιστικής άμυνας, αλλά να προτάξει τα μοναδικά έργα ανεξάρτητων δημιουργών– αποτελεί συν τοις άλλοις μια απρέπεια, εξαιτίας του γεγονότος του αποκλεισμού αρχιτεκτόνων κάθε άλλης εθνικότητας, συμπεριλαμβανομένης και της ελληνικής. Πέραν της σχεδιαστικής δεινότητας του Βαλενθιανού αρχιτέκτονα, τα σωρευμένα τόξα του ΟΑΚΑ εφαρμόζουν τους κατασκευαστικούς και αισθητικούς κανόνες της γέφυρας Bach de Roda στη Βαρκελώνη, ενώ οι ανθρωπομορφικές ιδεοληψίες και η αναφορά στην αρχαία αγορά παραπέμπουν στα πρότυπα της στοάς στην πλατεία BCE του Τορόντο. Συνεπώς δεν τίθεται θέμα επινόησης, εφ' όσον όλα πορεύονται επί προδιαγεγραμμένων και υπολογισιμων κανόνων και προγραμμάτων, που στοιχειοθετούν κατά βάση απομιμήσεις προσίδιων εφαρμογών. Η μόνη «έκπληξη» παρέμεινε –παρά τις διαπιστώσεις του αρχιτέκτονα περί «συναρπαστικού θρίλερ»– η χρονική ολίσθηση των τόξων. Ωστόσο, το αρχιτεκτονικό συμβάν δεν εξαρτάται ούτε από τη χρονική δέσμευση υλοποίησης του έργου, ούτε από τη σχεδιαστική δεινότητα του αρχιτέκτονα. Στο σημείο αυτό, το παράδειγμα του Gropius παρα-

Σύμφωνα με βάσιμες πληροφορίες, τις ημέρες αυτές κρίνεται η τύχη και το μέλλον των ιστορικών κτιρίων και του χώρου του παλιού νοσοκομείου στην οδό Δεινοκράτους, ιδιοκτησίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, καθώς η απόφαση για την κατεδάφισή τους βρίσκεται στην τελική της ευθεία για υπογραφή από τον Υπουργό Πολιτισμού.

Παρά το γεγονός ότι εδώ και 20 χρόνια διεξάγεται ένας αγώνας κήρυξης των κτιρίων αυτών ως διατηρητέων μνημείων και ενώ και η 1η Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων και η Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού, Τμήμα Νεωτέρων Μνημείων του ΥΠ.Π.Ο., έχουν εισηγηθεί το χαρακτηρισμό του κτιριακού συνόλου ως διατηρητέου, το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων, στη συνέλευσή του στις 30 Ιανουαρίου 2003 αποφάσισε, με «ιδιαιτέρη φροντίδα», να... διαφυλάξει την ιδιοκτησία της Εκκλησίας διατηρώντας ένα «δείγμα» τρισήμισι κτιρίων εκ των οποίων μόνο το μισό κτίριο βρίσκεται στο χώρο της ιδιοκτησίας της, καθώς τα υπόλοιπα τρία είναι ρυμοτομούμενα. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η απόφαση αυτή ελήφθη με ισοψηφία, δηλαδή με 7 ψήφους υπέρ της διάσωσης

του συνόλου και 7 κατά, αλλά με τη διπλή, σε ισχύ, ψήφο της Γενικής Γραμματέως κας Λ. Μενδώνη η οποία ψήφισε κατά της διάσωσης του συνόλου.

Σχετικά με την άδικη αυτή απόφαση του Συμβουλίου, η Ελληνική Εταιρεία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, σε επιστολή της προς τον τότε Υπουργό Πολιτισμού, αναφέρει χαρακτηριστικά ότι «είναι μία απόφαση δικασμένη και αμήχανη. Αμήχανη γιατί είναι φανερό ότι αποσκοπεί να ικανοποιήσει το αίτημα της Εκκλησίας, διασώζοντας κάπως και τα προσχήματα. Όμως τα προσχήματα δεν διασώζονται με τη θλιβερή παρουσία στο χώρο τρισήμισι από τα ιστορικά κτίρια που μόνον ως υπόμνηση της βάρβαρης πράξης θα μπορούσαν να ενεργούν. Και δεν σώζονται καν τα προσχήματα, αφού η αξία του κτιριακού συγκροτήματος της Δεινοκράτους έγκειται, κατά κύριο λόγο, στη σημασία του ως αρχιτεκτονικού συνόλου, που ως τέτοιο προστατεύεται από το Νόμο 3028 για την Προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς και από τη Σύμβαση της Γρανάδας (Ν. 2039/1992)».

πάνω: Άποψη του συγκροτήματος ΟΑΚΑ

Οι φωτογραφίες (εκτός της μελέτης) είναι του Τ. Κουμπή

Το Ολυμπιακό γκριζο-πράσινο της Αθήνας

Κώστας Κασσιός, τοπογράφος, καθηγητής ΕΜΠ

Από την εν γένει συνεκτίμηση των στοιχείων της ιστορικής και αισθητικής αξίας του πρώην 4οι Στρατιωτικού Νοσοκομείου, θεωρείται επιβεβλημένος ο χαρακτηρισμός τόσο των κτιρίων αυτών όσο και του περιβάλλοντος χώρου ως διατηρητέων, όπως έγινε κατά το πρόσφατο παρελθόν (1997) και με τα παρακείμενα κτίρια του Πάρκου Ελευθερίας με τα οποία αποτελεί ενιαίο σύνολο από πλευράς κλίμακας, αρχιτεκτονικής μορφής, τρόπου κατασκευής, εποχής, χρήσης και φυσικού περιβάλλοντος.

Υπέρ της διάσωσης του χώρου ως συνόλου με όλα τα ιστορικά κτίσματα έχουν ταχθεί πάμπολλοι φορείς, οργανισμοί κ.λπ.:

– Η Σχολή Αρχιτεκτόνων του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου η οποία σε επιστολή της προς το ΥΠ.ΠΟ. αναφέρει ότι «...στην περίπτωση του συγκροτήματος του 4οι Στρατιωτικού Νοσοκομείου, τόσο η συνιστώσα της ιστορικής αξίας όσο και οι επιμέρους καλλιτεχνικές ποιότητες (ανά κτίριο φυσικά), όχι μόνο εντάσσονται στην αναγκαία στάθμη κριτικής αξιολόγησης για τη διατήρηση των αρχιτεκτονημάτων, αλλά του προσδίδουν ένα ουσιώδες εννοιολογικό υπόβαθρο απολύτως συναφές προς μια θετική απόφαση για την κήρυξη του συνόλου».

– Ο Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας Περιβάλλοντος Αθήνας (Ο.Ρ.Σ.Α.) ο οποίος αναφέρει ότι για τον συγκεκριμένο χώρο προβλέπονται οι χρήσεις που αναφέρονται στο Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο Αθήνας, δηλαδή, κοινόχρηστο πράσινο και πολιτιστικές και εκπαιδευτικές χρήσεις «ενώ για τα κτίρια προτείνεται η διατήρησή τους και με χρήση πολιτιστική – εκπαιδευτική».

– Η Ελληνική Εταιρεία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς

– ICOMOS (το Ελληνικό Τμήμα του Διεθνούς Συμβουλίου Μνημείων και Τοποθεσιών) το οποίο «ζητά την κήρυξη των εν λόγω κτιρίων και του περιβάλλοντος χώρου ως διατηρητέων...».

– Ο εκπρόσωπος του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων (ΣΑΔΑΣ) κος Νίκος Σιαγκίδης σε έκθεσή του αναφέρει σχετικά ότι «βάσει της αρχής της κατ'οικονομίαν επαναχρήσεως υφιστάμενων κτιρίων ή κελυφών, θα έπρεπε να ερευνηθεί εκ μέρους της Εκκλησίας το ενδεχόμενο να εντάξει και άλλας λειτουργίας εις τα υφιστάμενα κτίρια...».

– Σύλλογος Ελλήνων Πολεοδόμων και Χωροτακτών (ΣΕΠΟΧ)

– Πολεοδομική Μελέτη Χρήσεων Γης του Δήμου Αθηναίων όπου αναφέρεται ότι «...Τα κτίρια με τον περιβάλλοντα χώρο τους δημιουργούν ένα μοναδικό για το κέντρο της Αθήνας πολεοδο-

μικό σύνολο. Η καταστροφή του και η διατάραξη της αρμονικής σχέσης κτιριακού πλούτου και περιβάλλοντος θα ήταν τεράστιο λάθος για την πρωτεύουσα του κράτους. Τα κτίρια πρέπει να αναδειχθούν αποκτώντας κοινωφελείς χρήσεις και ειδικότερα αυτές που προβλέπονται για το χώρο από το θεσμοθετημένο Γ.Π.Σ.».

– Σχολάρχης Ενιαίου Εκκλησιαστικού Λυκείου Πρωτ. Βασίλειος Βολουδάκης ο οποίος σε επιστολή του (21.8.2001) προς την Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος αναφέρει μεταξύ άλλων: «Ταπεινώς φρονούμεν ότι υπό την δελεαστικήν πρότασιν της Οικονομικής Υπηρεσίας της Εκκλησίας περί αξιοποιήσεως του οικοπέδου της οδού Δεινοκράτους δια της κατασκευής Ξενοδοχειακής Μονάδος ελαχιστοποιήθησαν εις τα όμματα των Σεβασμιότατων Αγίων Συνοδικών Αρχιερέων τα προβλήματα τα οποία αυτή η πρότασις συνεπάγεται. Προβλήματα ποιμαντικής και ηθικής τάξεως, καθ' όσον δεν είναι αρμοδιότης της Εκκλησίας η συνδρομή της Ολυμπιάδος του 2004, ούτε η εξυπηρέτησις της επεκτατικής διαθέσεως του παρακειμένου Μεγάρου Μουσικής το οποίο από πολλών ετών ορέγεται τον χώρο...»

– Δημοσιεύματα των Κων. Μ. Πλωρίτη, Αντ. Καρκαγιάννη, Ν. Βατόπουλου και άλλων

– Οριαίο αφιέρωμα της ιστορικής κας Μαρίας Κορομπλά στο πρόγραμμά της στο ραδιόφωνο της ΕΡΤ

– Επίσης, υπέρ της διάσωσης του συνόλου τοποθετήθηκαν οι εκ των παρευρεθέντων στη συνεδρίαση του Συμβουλίου καθηγητές, επιστήμονες και καλλιτέχνες κος Γ. Λάββας, κα Ε. Μακρή, κα Ν. Ζαμενοπούλου, κος Γρ. Ριζόπουλος, κος Δ. Ζιρώ, κος Εμμ. Μπίρης και κα Αγγ. Καστανά.

– Πλήθος επιστολών διαμαρτυρίας προς τις εφημερίδες επιστημόνων και απλών πολιτών από διάφορες περιοχές.

– Πάμπολλα θετικά δημοσιεύματα σχεδόν σε όλες τις εφημερίδες.

Η κατεδάφιση ενός μεγάλου μέρους του συνόλου του παλιού νοσοκομείου την οποία αποφάσισε το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων και την οποία καλείται να υπογράψει ο Υπουργός Πολιτισμού, θα έχει ως συνέπεια την καταστροφή του ίδιου του συνόλου ως αυτοτελούς οντότητας, την περαιτέρω καταστροφή της αρχιτεκτονικής κλίμακας και της οικολογικής ισορροπίας και τον αφανισμό ενός από τους ελάχιστους πλέον εναπομείναντες χώρους πρασίνου αυτής της πολύπαθης πόλης. Ο κος Βενιζέλος δεν υπέγραψε την γνωμοδότηση του Συμβουλίου. Τι σχεδιάζει άραγε να πράξει ο νυν Υπουργός Πολιτισμού;

Ο δρομέας της τελικής διαδρομής με την Ολυμπιακή φλόγα τρέχει στη λεωφόρο των ολυμπιονικών κάτω από τις βαθύσκιες φυλλωσιές από σφεντάμια, δάφνες του Απόλλωνα, καρυπόδενδρα, πλατάνια ενώ οι παρατεταγμένοι θεατές τον χειροκροτούν.

Ο ήλιος ψηλά καίει στην Αυγουσιτιάτικη αυτή μέρα ανεβάζοντας τη θερμοκρασία στους 40°C. Η πόλη όμως, η Αθήνα, βουτηγμένη μέσα στο

Ολυμπιακό πράσινο απ' τις κατάφυτες λεωφόρους και τους ανθώνες και τα τρεχούμενα νερά των Πλατειών, είναι δροσερή και ευχάριστη. Κάπως έτσι φαντάζονταν όλοι οι Έλληνες ότι θα ήταν η Αθήνα μας στις μέρες των Ολυμπιακών όταν πριν οκτώ χρόνια όλοι πανηγύρισαν την αποδοχή της Αθήνας ως πόλης των Ολυμπιακών του 2004.

Δυστυχώς όμως μόλις στην αναπνοή της έναρξης των αγώνων και με τα έργα ασφαλοτισμένου του τελειώνουν έστω και με τις σκαλωσιές ακόμα να αιωρούνται, αυτό που παντελώς απουσιάζει είναι το Ολυμπιακό πράσινο. Η έλλειψη σωστού προγραμματισμού των έργων υποδομής, οι αμφιβόλου σκοπιμότητες καθυστερήσεις οδήγησαν το κομμάτι εκείνο που χρονικά δεν εκβιάζεται για να γίνει και να μεγαλώσει το πράσινο να είναι το έργο στην εκπνοή του χρόνου ορόσημο της έναρξης. Αν ρίξει κανείς μια ματιά στο ήδη εγκατεστη-

μένο πράσινο και σ' αυτό που πρόκειται να μπει, θα διαπιστώσει τα εξής:

Μια συστηματική ανομοιογένεια ειδών σε είδη, μεγέθη και σχεδιασμούς. Αντί των αρχών της συνέχειας, της συνέπειας, της ισορροπίας, βλέπουμε φυτεύσεις χωρίς καμία αίσθηση προηγούμενης σπουδής αλλά επιλογή από κατάλογο φυτών φυτωρίων και μάλιστα του εξωτερικού, όπως αυτά τυχαία εμφανίζονται. Τι να σχολιάσει κανείς, τα λιριόδενδρα του Calatrava που πλαισιώνουν το έργο ή τα παραλιακά πευκοειδή και φοινικοειδή και τα κάθε λογής ξενικά είδη, που η ιταλική γη μεγάλωσε και θέριψε; Βέβαια η κριτική στο χρονικό αυτό στάδιο δεν επιταχύνει ούτε βοηθάει την ανάπτυξη των φυτών. Αντίθετα δημιουργεί πτωπάθεια και μεμφιμοιρία. Κείνο που χρειάζεται είναι να δούμε ορθολογικά και σωστά ποιος είναι εκείνος ο σχεδιασμός και η υλοποίηση ποιου προγράμματος πρασίνου έστω και μετά τους αγώνες μια και τώρα αναδείχτηκε η άμεση ανάγκη του, θα μπορούσε να βελτιώσει τη συνολική εικόνα της πόλης.

Ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα αστικού πρασίνου θα πρέπει να ξεκινάει από τη συνολική εκτίμηση των επιφανειών που έχει να αντιμετωπίσει και κύρια κατά κατηγορία πολεοδομικής διάκρισης.

Η κάθε πολεοδομική δραστηριότητα έχει τις ιδιαιτερότητές της και τις ειδικές απαιτήσεις της απ' το πράσινο. Διαφορετική είναι η απαίτηση και ο σχεδιασμός για το πράσινο –διαφόρων ειδών και μεγεθών– ενός δρόμου υψηλής κυκλοφορίας στην πόλη από το πράσινο που θα πρέπει να εγκατασταθεί σε ένα πεζόδρομο.

Γενικά για ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα πρασίνου της πόλης θα πρέπει να πληρούνται ορισμένοι βασικοί κανόνες και προϋποθέσεις προκειμένου το πράσινο αυτό να είναι βιώσιμο-υγιές και να ικανοποιεί τις λειτουργικές και αισθητικές απαιτήσεις της πόλης και να συμβάλλει στη βελτίωση του περιβάλλοντος και στην ποιότητα ζωής των κατοίκων.

Τέτοιοι κανόνες είναι οι εξής:

1. Το πράσινο να επιλέγεται με βασικά οικολογικά κριτήρια που προκύπτουν από προηγούμενη σπουδή των οικοφυσιολογικών συνθηκών της πόλης (Διάκριση οικοζωνών).
2. Το πράσινο να συμπορεύεται με τις απαιτήσεις και προδιαγραφές ασφαλείας, που κάθε πολεοδομική δραστηριότητα απαιτεί.
3. Οι βασικές προϋποθέσεις ανάπτυξης και βιωσιμότητας του πρασίνου που είναι το καλό έδαφος και η επαρκής άρδευση θα πρέπει να διασφαλίζονται εκ των προτέρων.

πάνω: Το Κτίριο 4. Το σχήμα των παραθύρων του υπογεύου είναι χαλαρού τύπου τοξοτές καμάρες, περιβαλλόμενες από λίθινα διακοσμητικά περιθώρια

μέση πάνω: Το Κτίριο 5, διάροφο, νεοκλασικής τεχνολογίας. Λειτουργούσε ως Διεύθυνση του παλιού νοσοκομείου

μέση κάτω: Τα Κτίρια 5, 4 και 10. Τα Κτίρια 4 και 10 έχουν ανακαινισθεί και χρησιμοποιούνται σήμερα από το Εκκλησιαστικό Γυμνάσιο και Λύκειο

μέση: Αστικό πράσινο σε ευρωπαϊκή οδό
κάτω: Αστικό πράσινο στην Κέρκυρα με σωστή επιλογή
βλάστησης

4. Τα είδη που θα επιλέγονται θα πρέπει να έχουν τη σωστή ανάπτυξη απ' το φυτώριο και προδιαγραφές φύτευσης. Να είναι είδη φυτών τέτοια που:

4.1 Να αντέχουν στις περιβαλλοντικές συνθήκες της πόλης (ρύπανση).

4.2 Να μην προκαλούν αλλεργίες, να μην έχουν τοξικές ουσίες στο φύλλωμα και ο οπλισμός τους να μην μπορεί να τραυματίσει τον άνθρωπο (αγκάθια).

4.3 Να είναι είδη που εύκολα ανευρίσκονται στην αγορά και αναπαράγονται.

4.4 Να μην έχουν ιδιαίτερες απαιτήσεις συντήρησης μετά την εγκατάστασή τους και να μην προσβάλλονται από μύκητες και έντομα.

4.5 Να δημιουργούν αισθητικό αποτέλεσμα ενώ η ανθοφορία, η καρποφορία και φυλλοβολία

τους να μην ρυπαίνουν το χώρο ανάπτυξής τους.

4.6 Να δρουν συμπληρωματικά ως προς τις κατασκευές του δομημένου περιβάλλοντος και να ολοκληρώνουν την αισθητική και λειτουργική εικόνα των κτιρίων όπου εγκαθίσταται η βλάστηση.

4.7 Να προσελκύουν και να φιλοξενούν την πτηνική πανίδα της πόλης.

Θα πρέπει να γίνει σαφές ότι στις πόλεις είναι τα κτίσματα εκείνα που αλλάζουν όψεις, χρήσεις και μέγεθος, ενώ αντίθετα το πράσινο είναι το πιο μόνιμο και διαρκές.

Αυτή η μακροβιότητα των δένδρων, μας υποχρεώνει να γίνουμε πιο σοβαροί τόσο στο σχεδιασμό του όσο και στην ειδικότερη αντιμετώπιση του πρασίνου της πόλης.

Είναι διεθνώς παραδεκτό ότι το αστικό πράσινο –το σωστό αστικό πράσινο– είναι αυτό που κάνει μια πόλη να έχει οικολογική ταυτότητα αλλά και περιβαλλοντική υγεία.

Όλη αυτή η πρόσφατη πολυφιλολογία για δήθεν «βιώσιμη πόλη», «βιώσιμη κινητικότητα» και κάθε είδους ανάλογο νεολογισμό δεν μπορούν να γίνουν αποδεκτοί ως όροι ή ως τρόποι ζωής χωρίς την παρουσία ζωτικού πρασίνου στην πόλη.

Η ξενόφερτη φούρια μας για γρήγορο πράσινο στις πόλεις με τους φοίνικες της Αφρικής σ' όλες τις πόλεις και τις παραλίες μας, με κουμπρεσοκύπαρη και κάθε άλλο «ιταλογενές» προϊόν φυτεμένο μέσα σε άφθονο υδροβόρο «γκαζόν», μοιάζουν με οικολογικό «αρχοντοκωριατισμό». Δε χρειάστηκε πολύ παρά το κρύο του περασμένου Φεβρουαρίου να καταδείξει πόσο η ίδια η φύση περιφρονεί και αποβάλλει τις δικές μας προχειρότητες στην επιλογή των ειδών βλαστήσεως στην πόλη.

Επιλογές που πολύ φοβάμαι ότι μετά τους Ολυμπιακούς θα δούμε να απογυμνώνουν τα πανάκριβα «πράσινα εφέ» που στήθηκαν για την Ολυμπιακή ιδέα!!

Είναι φανερό η ένδειά μας στο σχεδιασμό του πρασίνου για την Ολυμπιάδα, αφού σε κανένα σοβαρό περιοδικό του εξωτερικού δε γράφτηκε ούτε μία γραμμή για το ελληνικό ολυμπιακό πράσινο.

Αντίθετα, για το πράσινο στις Ολυμπιακές Πόλεις στη Σεούλ, στη Βαρκελώνη, στην Ατλάντα, στο Σίδνεϋ αφιερώθηκαν ενδιαφέροντα σχόλια και παρουσιάσεις από διακεκριμένους Αρχιτέκτονες Τοπίου σε περιοδικά όπως το Landscape Architecture Magazine, Journal of L.A. κ.ά.

Μήπως ωρίμασε ο χρόνος ή μήπως είναι πλέον αργά να γίνει μια Πανεπιστημιακού Επιπέδου Σχολή Αρχιτεκτονικής Τοπίου στην Ελλάδα χωρίς τις γνωστές συνεχιζόμενες αγκυλώσεις όπως συμβαίνει σ' όλες τις Ευρωπαϊκές αλλά και Βαλκανικές χώρες; Απλώς διερωτώμαι.

Ολυμπιακές εγκαταστάσεις

Σπύρος Τσαγκαράτος, αρχιτέκτων δρ. πολεοδομίας

«Πλίνθοι και κέραμοι, ατάκτως ερριμμένοι»

Είναι λίγο περίεργος ο χρόνος που επιλέχθηκε για να διατυπωθούν αυτές οι σκέψεις: Λίγο πριν ανοίξει η αυλαία των Ολυμπιακών Αγώνων, όταν ήδη το πρώτο κτύπημα του γκόνγκ έχει ακουστεί αναγγέλλοντας την έναρξη του θεάματος και οδηγώντας τους θεατές στις θέσεις τους.

Τον επιλέξαμε γιατί ανήκουμε στην τρίτη κατηγορία των πολιτών αυτής της χώρας. Ούτε σε κείνους που κάθε γεγονός τους γεμίζει εθνική ανάταση, επιβεβαιώνοντας ότι είμαστε πλασμένοι μόνο για μεγάλα, σπουδαία και μοναδικά, ούτε σε κείνους που με άπειρη μιζέρια, καλπάζοντα επαρχιωτισμό και τελικά προσωπική ανασφάλεια, κρίνουν και κατακρίνουν κάθε γεγονός, πριν ακόμη καν συμβεί.

Θέλουμε να είμαστε σ' αυτούς που, με καλή πρόθεση και διάθεση, συμμετέχουν σε κάθε προσπάθεια, έστω και παράτολμη, χωρίς να απεμποδίζουμε την κριτική μας σκέψη, γιατί τελικά αυτά μόνο «σώζει την παρτίδα».

Σε αυτό το πλαίσιο πριν την ανάληψη από τη χώρα μας των Ολυμπιακών Αγώνων ήμασαν σκεφτικοί, προβληματισμένοι κι αναποφάσιστοι για το πόσο σκόπιμη ήταν αυτή η κίνηση, δεδομένης της οικονομικής κατάστασης, των οργανωτικών (α) δυνατοτήτων και της ικανότητάς

μας να εκμεταλλευτούμε ένα τόσο σημαντικό και μεγαλεπήβολο έργο – γεγονός.

Όταν όμως πια κατέστη γεγονός, τότε θεωρήσαμε ότι πράγματι οι Ολυμπιακοί Αγώνες αποτελούν τη χρυσή πρόκληση να διαφημιστεί η χώρα μας και να δημιουργηθούν δομές και υποδομές που θα βελτιώσουν ριζικά το επίπεδό της. Μια προσπάθεια, που χάρις σε ένα γεγονός παγκοσμίου σημασίας και προβολής, είναι δυνατόν να δημιουργήσει ώθηση στην ανάπτυξη και ταυτόχρονα ουσιαστικές παρεμβάσεις στην καθημερινή ποιότητα ζωής.

Επειδή το θέμα είναι πολυσιδεές και πολυδιάστατο, θ' αναφερθούμε μόνο στη χωροθέτηση των Ολυμπιακών δραστηριοτήτων, την οργάνωση του δικτύου που δημιουργούν οι χώροι και οι εγκατεστημένες σ' αυτούς λειτουργίες και τις σχέσεις τους με την πόλη.

Αναπτύξαμε από την πρώτη στιγμή την ανάγκη να υπάρξει μια δεδομένη φιλοσοφία που να οδηγεί σε συγκεκριμένο μοντέλο ανάπτυξης των χώρων και ιδίως ελέγχου των επιπτώσεών τους στην πόλη, ιδίως στη μεταολυμπιακή ζωή της (με δύο λόγια πώς οι Ολυμπιακές εγκαταστάσεις συμμετέχουν, συνεργούν, συλλειτουργούν με τη ζωή, την εξέλιξη, την κίνηση, το περιβάλλον της πόλης).

Από την πρώτη στιγμή της ανάληψης των αγώνων, με βάση τις απόψεις των φορέων, των επιστημόνων, μεμονωμένων πολιτών, αναδείχθηκαν τρία πιθανά μοντέλα ανάπτυξης των Ολυμπιακών Εγκαταστάσεων, που στηρίζονταν σε αντίστοιχες θεωρητικές – φιλοσοφικές στάσεις απέναντι στο γεγονός:

α. Να οργανωθούν Ολυμπιακοί Αγώνες σε αποκομμένους από την πόλη χώρους, σε μία ή δύο ενότητες, με στόχο την αυτόνομη δράση και δραστηριότητα, χωρίς να επηρεάζεται η λειτουργία της πόλης, τη σημαντική οικονομία στους διαθέσιμους πόρους για τις κατασκευές των εγκαταστάσεων, τη μείωση των οργανωτικών προβλημάτων.

Με βάση το μοντέλο αυτό, όλες οι απαραίτητες εγκαταστάσεις για το σύνολο των Ολυμπιακών δράσεων, θα μπορούσαν να αναπτυχθούν σε μια σαφώς ορισμένη περιμετρική ζώνη γύρω από το ΟΑΚΑ. Εναλλακτικά θα μπορούσε παράλληλα με το ΟΑΚΑ να χρησιμοποιηθεί το παλιό αεροδρόμιο του Ελληνικού.

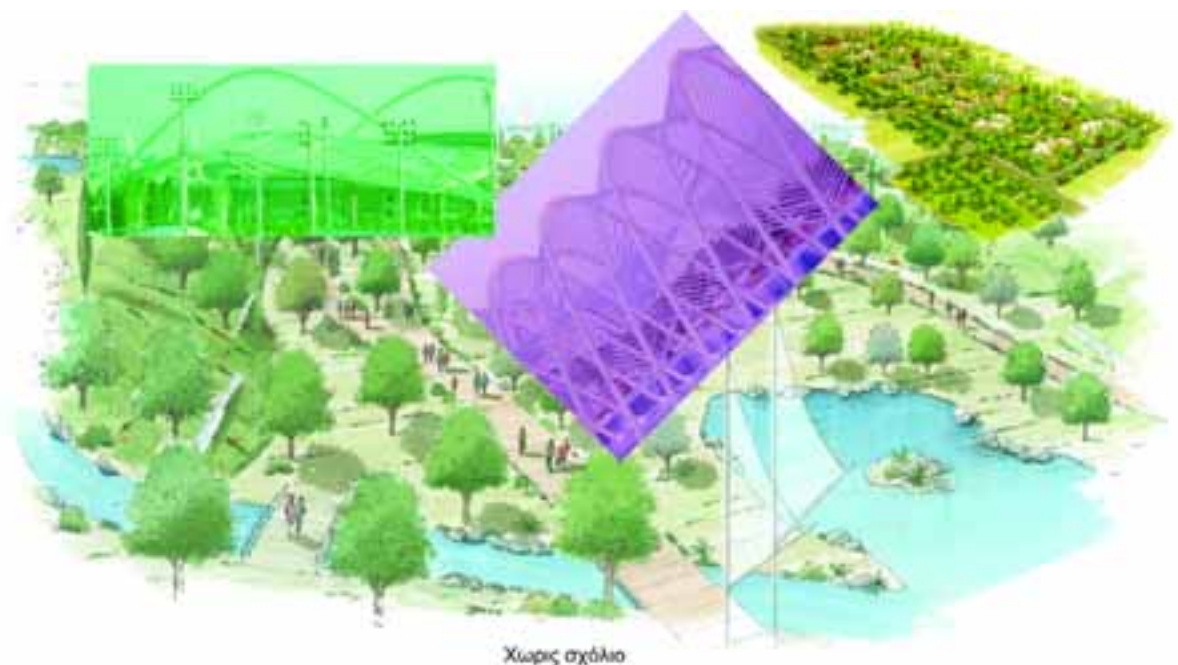
Οι δύο αυτοί χώροι επαρκούν για την εγκατάσταση του συνόλου των δραστηριοτήτων, συμπεριλαμβανομένων των χωρών αθλητών και τύπου.

Η λύση αυτή είναι σημαντικά οικονομικότερη, οργανωτικά «μαζεμένη», λειτουργικά απλή και εφαρμόσιμη. Στερεί από την πόλη τη συνολική Ανάπλάσή της,

Η λύση αυτή παραμένει αρκετά πιο οικονομική, οργανωτικά δύσκολη, προσφέρει όμως στην πόλη τη δυνατότητα ένταξης και λειτουργικής απορρόφησης των Ολυμπιακών δραστηριοτήτων και υποδομών και ιδίως οδηγεί σε ριζική Ανάπλαση και Αναβάθμιση του Λεκανοπεδίου σύμφωνα με μια φιλοσοφία ανάπτυξης και περιβαλλοντικής οργάνωσης του αστικού ιστού.

φόρηση του Λεκανοπεδίου άσχετα με την ύπαρξη και δράση των Ολυμπιακών Αγώνων.

Επικράτησε δηλαδή η λογική της χύμα χωροθέτησης – παραδοσιακής Ελληνικής «επιστημονικής» και πολιτικής άποψης– που προφανώς έχει ως αποτέλεσμα: το μέγιστο κόστος, την αδυναμία ελέγχου και οργάνωσης, την ανυπαρξία δυνατότητας ενοποίησης σε δίκτυο των χώρων,

διατηρεί όμως τη δυνατότητα δημιουργίας ενός ή δύο αυτόνομων πόλων υπερτοπικής – μητροπολιτικής δραστηριότητας, βάσεις για μεταολυμπιακή αναδιάρθρωση υπερτοπικών κέντρων – πόλων και αντίστοιχων υποδομών.

β. Να οργανωθούν οι Ολυμπιακοί Αγώνες σε διακεκριμένους – ορισμένους πόλους που να χωροθετούνται ακολουθώντας τις κατευθύνσεις Ανάπλασης του Λεκανοπεδίου σύμφωνα με το Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας (ΡΣΑ) και άλλων θεσμοθετημένων σχεδίων.

Με βάση την πρόταση αυτή, οι θεσμοθετημένοι πόλοι ανάπτυξης (ακολουθώντας τις χρήσεις και λειτουργίες που προβλέπονται) στο ΡΣΑ, έπρεπε να αποτελέσουν τους χώρους υποδοχής των αντίστοιχων Ολυμπιακών δραστηριοτήτων.

Έτσι τα χωριά αθλητών και τύπου, έπρεπε να αναπτυχθούν στο Ιστορικό Κέντρο της Αθήνας (Ψυρρή, Μεταξουργείο, Γκάζι) για να αναπτυχθεί και να επανακτηθεί η περιοχή από τη χρήση της κατοικίας, με συνολική ανάπλαση των παραδοσιακών κτισμάτων.

Οι αθλητικοί χώροι θα καταλάμβαναν τις εγκαταστάσεις που προβλέπει το ΡΣΑ ως υπερτοπικούς πόλους πρασίνου και αναψυχής (Φαληρικό Δέλτα, Άγιοι Ανάργυροι, Τουρκοβούνια, Ζωγράφου, ΟΑΚΑ, κ.λπ.).

γ. Να οργανωθούν οι Ολυμπιακοί Αγώνες σε διάσπαρτους αυτοδύναμους πόλους με σκοπό τη συνολική ολοκληρωτική Ανάπλαση του Λεκανοπεδίου, που θα συνδυάζεται με νέο –σύγχρονο– υπερτοπικό δίκτυο κυκλοφοριακών υποδομών.

Ήταν επόμενο, υπερισχύοντας ο μεγαλοϊδεατισμός και η κομπλεξική νεοπολιτιστική νοοτροπία, να επιλεγεί η τρίτη λύση. Λύση που προβλέπει άλλωστε την ανάπτυξη έργων μεγάλης κλίμακας στο σύνολο του δομημένου χώρου.

Επιλέχτηκε η χωροθέτηση των εγκαταστάσεων με βάση τη λογική της ύπαρξης μεγάλων δημοσίων εκτάσεων (Σχοινιάς, Σελεπιτσάρι, Μαρκόπουλο, Ελληνικό, θαλάσσιο μέτωπο, Μενίδι, Γαλάτσι) και του χωρικού «προσανατολισμού» τους, έτσι ώστε καμία περιφέρεια της Αττικής να μη μείνει «παραπονεμένη». (Με τον τρόπο αυτό οι ελάχιστοι εναπομένοντες ελεύθεροι δημόσιοι χώροι, μετατράπηκαν σε υποδοχείς κτισμάτων και εντατικής εκμετάλλευσής).

Συμπληρώθηκε η δημιουργία των εγκαταστάσεων με ό,τι προτάσεις υπήρχαν μέχρι τότε και αφορούσαν σχετικά ή άσχετα προβλήματα (όπως η ενοποίηση αρχαιολογικών χώρων) και τέλος ολοκληρώθηκε το πρόγραμμα με την πρόσθετη των «απαραίτητων» κυκλοφοριακών «μεγαέργων» για την κυκλοφοριακή αποσυμ-

με άμεση επίπτωση το γιγαντισμό των απαραίτητων έργων κυκλοφοριακής σύνδεσης των Ολυμπιακών Πόλων, την αμφισβητούμενη ωφέλεια για τη λειτουργία της πόλης του συνόλου των εγκαταστάσεων, τη μεγιστοποίηση της αδυναμίας συνέχισης της δράσης και λειτουργίας των εγκαταστάσεων μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Επαναθέτοντας το αρχικό ερώτημα, γιατί νοιώσαμε την ανάγκη να αναφερθούμε σε όλα αυτά τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή, θα καταλήξουμε:

Το μέγιστο σημερινό πρόβλημα είναι η μεταολυμπιακή χρήση και λειτουργία των Ολυμπιακών εγκαταστάσεων και δράσεων και η ενσωμάτωσή τους στη ζωή της πόλης.

Μετά τη μεγαλοϊδεατική μικροαστική χύμα νοοτροπία, ας μην περάσουμε στην άκριτη και χωρίς σχεδιασμό απόδοση των χώρων στην ιδιωτική κερδοσκοπία για να συντηρηθούν.

Θα πρέπει αυτή τη φορά, έγκαιρα να σχεδιασθούν, προγραμματισθούν, θεσμοθετηθούν (στο νέο ΡΣΑ που πρέπει να αναθεωρηθεί) με βάση ένα συνολικό όραμα που να διέπεται από φιλοσοφική διάσταση, περιβαλλοντική νοοτροπία και να οδηγεί στην Ανάπλαση και Αναβάθμιση των κεντρικών λειτουργιών του Λεκανοπεδίου, στη ριζική βελτίωση της καθημερινής ποιότητας ζωής.

«Αισθητικίζουσα» θανάτωση της μνήμης;

Ηλίας Τσιμπιδάρος, καθηγητής φιλοσοφίας Chercheur associé au CNRS

Η ιδεολογία του νέου μουσείου

Χωρίς καμιά αμφιβολία, αυτό που φαίνεται να πρυτανεύει στο τωρινό σχέδιο του καινούριου μουσείου της Ακρόπολης, είναι κυρίως η εξυπηρέτηση του τουρισμού (οι επισκέπτες θα φτάνουν σύμφωνα με τις εκτιμήσεις τις 10.000 ημερησίως στις περιόδους αιχμής) – ένα μουσείο που θα λειτουργεί ως «Έκθεση αρχαιοτήτων», που θα επωφελείται από τη γειτνίασή του με τον Παρθενώνα και θα εκμεταλλεύεται στο έπακρο το χώρο. Σχεδιάζεται μάλιστα να κατασκευαστεί στη βόρεια κλιτύ του Ιερού Βράχου ανεγκυστήρας για αναπήρους. Το μουσείο είναι λοιπόν μονάχα η αρχή και σύντομα θα έρθει η σειρά της ίδιας της Ακρόπολης ώστε να ολοκληρωθεί ένας καινούριος πόλος έλξης που θα εκφράζει τη σύγχρονη ματαιοδοξία και θα αρνείται κάθε ετερότητα, με απλά λόγια το γεγονός ότι ο Παρθενώνας ανήκει σε άλλο πολιτισμό. Πλήρης πολιτιστική και ιστορική ισοπέδωση.

Το θέμα μπορεί να τεθεί κι αλλιώς, με την ερώτηση για τον κόσμο στον οποίο βρισκόμαστε και την άρνησή του. Ο αρχαίος δημόσιος χώρος και

ιδιαίτερα ο αρχαίος ναός ήταν ανοικτός, αναπεταμένος, και η αρχή αυτή έπρεπε να ληφθεί και σήμερα υπόψη προκειμένου για την Ακρόπολη και τα γύρω μέρη αλλά ίσως και για ολόκληρη την πόλη, αφού το πρόβλημα είναι η ζωή μέσα στην πόλη του κατοίκου της, όχι ως ξένου και θεατή αλλά ως ενεργού πολίτη μιας πολιτείας. Η καινούρια κατασκευή έχει, αντίθετα, σχεδιαστεί με βάση την εγωκεντρική αρχή ενός «χώρου» κλειστού και αυτάρεσκου, που αρνείται να ενταχθεί αρμονικά στο περιβάλλον, αλλά το ενσωματώνει και το εκμεταλλεύεται. Τα τεράστια παράθυρα και το φως που τόσο εκθειάστηκαν δεν μπορούν να κρύψουν τον ναρκισσισμό του κτιρίου που καταστρέφει ή φυλακίζει το παρελθόν, βαραινόντας πάνω από τις αρχαιότητες (στο υπόγειο) και αγκαλιάζοντας ασφυκτικά το διπλανό του νεοκλασικό οικοδόμημα. Αυτός ο «δεύτερος» Παρθενώνας, μοντέρνος και τεράστιος, με κουζίνες, εστιατόρια, καφενεία και μαγαζιά, ένας σύγχρονος ναός της αναμόρφωσης, ένα υπερωκεάνιο που «δεν τραγουδά ούτε πλέκει», θα είναι χτισμένος σύμφωνα με τις επιταγές της σύγχρονης υψηλής

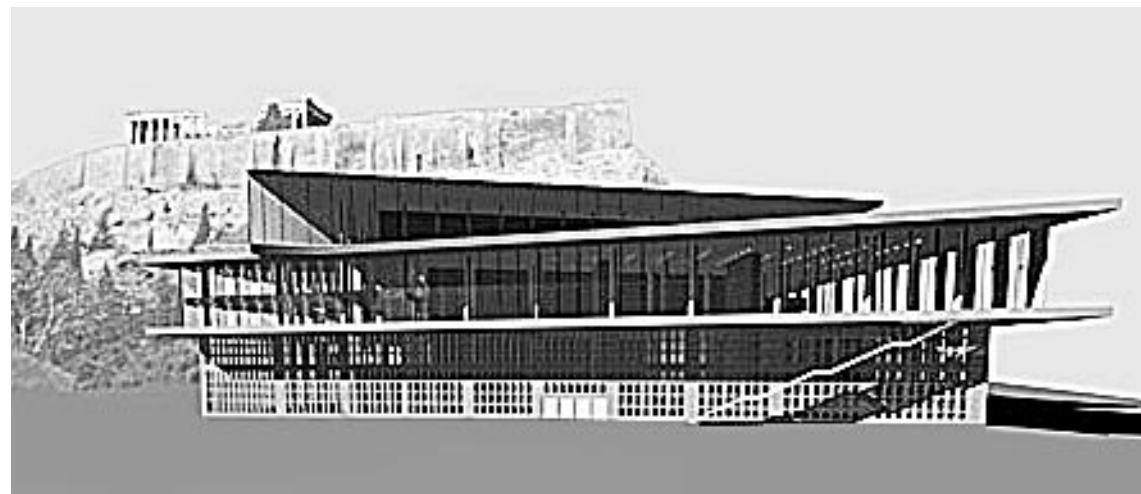
κάτω: Ογκομετρικός συσχετισμός ΝΜΑ με τον Παρθενώνα ενταγμένα μέσα στον αρχαιολογικό χώρο της Ακρόπολης [φωτομοντάζ Ν.Σ.]

Η διάσωση των χριστιανικών μνημείων του Κοσόβου

Μιχάλης Λεφαντζής**, Αθήκη Πρέπης*, εμπειρογνώμονες του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα χριστιανικά μνημεία του Κοσσυφοπεδίου

αρχιτεκτονικής και θα αποτελεί δείγμα «δομικού» μηδενισμού (προέκταση της λεγόμενης «εννοιακής» τέχνης), ανάλογο του Espace Cardin στο Παρίσι, όπου το εσωτερικό επιτάσσει τη μορφή του κτιρίου και το περικλειόμενο διαπλάθει αυτό που το περικλείει ως εικόνα του τεχνητού και ως ψεύτικη «φύση».

Μια τέτοια σύλληψη συνεπάγεται τη συνειδητή και ηθελμένη υποβάθμιση του ιστορικού συμβόλου. Η υποβάθμιση αυτή καθιερώνει τη γύρω ασχήμια που είναι άμεση απόρροια της κερδοσκοπίας επί των ακινήτων. Αντί να επικριθεί η θεραπεία ανοίγοντας το χώρο προς τα έξω, ενθαρρύνεται αντίθετα η εσωστρέφεια του κτιρίου προκειμένου να δημιουργηθεί ένας πόλος έλξης, και τούτο παρά την περίφημη «άμεση οπτική επαφή» με το μνημείο που τόσο εκθειάζουν οι υπέρμαχοι του μουσείου. Με δεδομένη την εσωστρεφή φύση του οικοδομήματος και την πρόθεση των κατασκευαστών του να το μετατρέψουν σε πόλο έλξης, το βλέμμα θα «ρουφάει» τελικά ό,τι βλέπει προς τα μέσα για να το καταβροχθίσει στη συνέχεια με την ψυχία και να το απορροφήσει σαν μια οθόνη. Έτσι επανέρχεται για μια ακόμα φορά στην πολύπαθη Αθήνα η τάση για εξουδετέρωση του χώρου μιας αρχιτεκτονικής και πολεοδομίας «α λα καρτ» που υπηρετεί την ευκολία και την ατομική άνεση, εφήμερη και εγωιστική, τουριστών και καταναλωτών ελεύθερου χρόνου. Η πόλη, ασφυκτικά χτισμένη και χωρίς σημεία προσανατολισμού, όπως της επέβαλλε να είναι η πρόσφατη ιστορία και η εισβολή μιας πιθηκίζουσας νεωτερικότητας, θα στραφεί για μια ακόμα φορά αυτοκτονικά εναντίον του εαυτού της, ωθούμενη από τις πολιτικές της «επικοινωνίας» που αρέσκονται να θολώνουν τον ιστορικό χρόνο.

Set only 800 feet from the legendary Parthenon, the museum will be the most significant building ever erected so close to the ancient temple (www.Arcspace.com/Architectes/Tschumi: Bernard Tschumi, *The New Acropolis Museum*).

Η παρατήρηση αυτή μας καλεί να αναρωτηθούμε τι είναι το μνημειώδες. Είναι πρώτα απ' όλα μια σχέση με το χρόνο και τη μνήμη που εκφράζεται κυρίως στις πόλεις. Ο ιστορικός χρόνος όμως εξουδετερώνεται και φυλακίζεται

στο σχέδιο του καινούριου μουσείου. Εκτός αυτού, η θέση και ο τεράστιος όγκος του κτιρίου του αφαιρούν κάθε δυνατότητα να είναι μνημειώδες, κάνοντάς το απλώς να φαίνεται βαρύ και αποπνικτικό σε ένα χώρο περιορισμένο και κλειστό. Επιπλέον, μια τέτοια ιδιότητα αναιρείται όταν ένα «μνημείο» βρίσκεται δίπλα σε ένα άλλο! Το βασικό αμάρτημα των σχεδιαστών του είναι ότι αγνοούν το γεγονός πως τα μνημειώδες βρίσκεται ήδη εκεί, σε αρμονία με το φυσικό ανάγλυφο του τόπου. Το κτίριό τους έρχεται με αναίδεια να τaráξει την αρμονία με τις χολυγουντιανές του διαστάσεις και την επιδεικτική έκθεση αρχαιοτήτων στο εσωτερικό του, ως εισβολέας ξένος προς το περιβάλλον, για να στεγάσει τα σπαράγματα αυτής της αρμονίας. Διπλή αναίδεια και ύψιστη προκλητικότητα.

Σημειώσεις

1. Οι αρχιτέκτονες μιλούν ανοιχτά για «εμπορικά κέντρα» (shopping centers).
2. Ο αρχαίος ναός, ως γνωστόν, περικλείει αυστηρές μουσικές και μαθηματικές αρμονίες, όχι όμως, όπως ισχυρίζεται ο αρχιτέκτονας (βλ. *New York Times*, *Courrier International* 4/3/2004), στις μελέτες για τα υποστυλώματα από μπετόν και τους πασσάλους του σχεδίου που θα στηρίζουν ένα τραπέζιο πάνω στο οποίο θα τοποθετηθεί διαγωνίως –όπως λάχει– ένα παραλληλόγραμμο, ώστε να αντικρίζει τον Παρθενώνα, δηλαδή με τρόπο ευκαιριακό και διόλου οργανικό.
3. Το Espace Cardin είχε κάποτε οργανώσει μια έκθεση «τεχνητών κήπων» για τη «διακόσμηση» της ασφυκτικά χτισμένης σημερινής πόλης, με εκθέματα ψεύτικα φυτά, πράξη που ισοδυναμεί στην ουσία με άρνηση της Φύσης.
4. Με αυτή την αντίληψη περί χώρου και «οπτικής επαφής», όπου το έσω και το έξω ισοδυναμούν και εναλλάσσονται, είναι αδιάφορο αν τα Ελγίνα μάρμαρα είναι «μέσα» ή δεν είναι, και το σοφιστικό επιχείρημα της αναφοράς σε αυτά συνεχίζει να χρησιμοποιείται χωρίς πολιτικό κόστος.
5. Εξίσου ανοιχτά μιλούν για μια «δυνάμει» (virtual) σχέση προς ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο χώρο, ο οποίος εν τέλει είναι εικονικός και όχι πραγματικός (βλ. www.tschumi.com).

Αποστολές της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά τα γεγονότα του Μαρτίου 2004

Οι αποστολές για την τεχνική εκτίμηση – αξιολόγηση των καταστροφών των ορθόδοξων χριστιανικών εκκλησιών και μοναστηριών του Κοσσυφοπεδίου μετά από τα βίαια γεγονότα του Μαρτίου 2004, πραγματοποιήθηκαν μεταξύ 10 και 16 Μαΐου, 22 και 26 Ιουνίου, 26 και 31 Ιουλίου του 2004. Αυτές τις αποστολές, οργάνωσαν από κοινού το Συμβούλιο της Ευρώπης

και υποστήριξη της Σερβικής Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Δύο ομάδες εμπειρογνομένων συστάθηκαν, ώστε να γίνει κατορθωτή η αξιολόγηση και των 35 Ορθόδοξων Σερβικών μνημείων και συγκροτημάτων που σχετίζονται με τα γεγονότα του Μαρτίου 2004. Τις ομάδες συγκρότησαν οι εμπειρογνώμονες του Συμβουλίου της Ευρώπης/Ευρωπαϊκής Επιτροπής κ.κ. David Johnson (Αγγλία), Αλκιβιάδης Πρέπης (Ελλάδα), Μιχαήλ Λεφαντζής (Ελλάδα) και Michael Eatherlay (Αγγλία), εκπρό-

αριστερά: Ο Αγ. Νικόλαος «Tutic» στο Prizren (14ου αιώνα) μετά τα γεγονότα του Μαρτίου 2004
δεξιά: Φωτογραφία από την πρώτη αποστολή (Μάιος 2004) στη Σερβική συνοικία του Prizren

(Διεύθυνση Πολιτισμού και Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς) και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Γενική Διεύθυνση για την Εκπαίδευση και τον Πολιτισμό), μετά από παράκληση της Προσωρινής Αποστολής Διοίκησης των Ηνωμένων Εθνών στο Κοσσυφοπέδιο (UNMIK), καθώς και των Προσωρινών Θεσμικών Αρχών του Κοσσυφοπεδίου. Τα πρακτικά ζητήματα των αποστολών αυτών, αντιμετωπίστηκαν από την Προσωρινή Αποστολή Διοίκησης των Ηνωμένων Εθνών στο Κόσοβο (UNMIK), με την ενεργό υποστήριξη του «Κέντρου Συντονισμού για το Κόσοβο και το Μαυροβούνιο, και τη Δημοκρατία της Σερβίας για το Κόσοβο και τα Μετόχια» (CCK), καθώς και του Υπουργείου Πολιτισμού της Σερβίας. Επίσης, με την άμεση συμμετοχή

σμοι της Προσωρινής Αποστολής Διοίκησης των Ηνωμένων Εθνών στο Κοσσυφοπέδιο (UNMIK), των Προσωρινών Θεσμικών Αρχών του Κοσσυφοπεδίου, αρχιτέκτονες-αναστηλωτές και συντηρητές των Σερβικών Αρχών, όπως και εκπρόσωποι της Σερβικής Εκκλησίας. Τις δυο ομάδες συνόδευσαν κλιμάκια της KFOR, ενώ τα ίδια τα κτίσματα και οι χώροι που επισκέφθηκαν οι ομάδες, φρουρούνταν στην πλειοψηφία τους από υπολογίσιμες στρατιωτικές δυνάμεις. Οι αναφορές που προήλθαν από αυτές τις αποστολές, περιλαμβάνοντας την καταγραφή και τεκμηρίωση της υφιστάμενης κατάστασης αλλά και το πλαίσιο των σωστικών επεμβάσεων και εργασιών αποκατάστασης των μνημείων και κτισμάτων, συντάχθηκαν από τους τέσσερις εμπειρο-

μέση: Το μοναστήρι του Αγ. Ιωαννίκιου στο Devic, το οποίο κάπκε ολοσχερώς το Μάρτιο του 2004
 κάτω: Το μεγάλης αρχαιολογικής σημασίας μοναστήρι των Αγ. Αρχαγγέλων στο Prizren (Μάιος 2004)

γνώμονες του Συμβουλίου της Ευρώπης/Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Το υπόβαθρο αυτών των αναφορών, βασίστηκε τόσο στην επιτόπια παρατήρηση όσο και στη συνολική συνεργασία των ομάδων εμπειρογνομόνων. Από τα έγγραφα εργασίας και τα σχέδια που χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια των αποστολών, άλλα συντάχθηκαν από τους εμπειρογνώμονες με επιτό-

πιες μετρήσεις, ενώ άλλα παραχωρήθηκαν από το «Ινστιτούτο για την Προστασία των Μνημείων του Κοσσυφοπεδίου» και από το Υπουργείο Πολιτισμού της Σερβίας. Επίσης, χρησιμοποιήθηκε μία προσωρινή αναφορά της «Πολιτιστικής Κληρονομιάς Δίχως Σύνορα» – της Σουηδίας (CHWB), καθώς και η έκδοση «Πολιτιστική κληρονομιά του Κοσσυφοπεδίου και των Μετοχίων», του Ινστιτούτου για την Προστασία των Πολιτιστικών Μνημείων της Δημοκρατίας της Σερβίας (Βελιγράδι, 2002).

Στόχος του όλου εγχειρήματος, ήταν η αντικειμενικότερη απόδοση της επακριβούς εικόνας των καταστροφών, με βάση πάντα τη μέγιστη δυνατή, τεχνική και επιστημονική τεκμηρίωση, ως κύρια πηγή πληροφορίας προς τις Προσωρινές Αρχές του Κοσσυφοπεδίου, ώστε να πάρουν τις ενδεικνυόμενες αποφάσεις, σε συνεργασία με διεθνή επιστημονικά σώματα, τη Σερβική Ορθόδοξη Εκκλησία και τις Σερβικές Αρχές. Δυστυχώς, η έκταση και το πολυσύνθετο των καταστροφών –σε συνδυασμό με τον ασφυκτικό χρόνο μέσα στον οποίο απαιτήθηκε να γίνουν αυτές οι αποστολές, και τις δυσκολίες μετακίνησης και προσέγγισης των μνημείων–δυσχέραναν τις συνθήκες που θα επέτρεπαν μια ολοκληρωμένη επιστημονική τεκμηρίωση σε πολλές περιπτώσεις. Βασιζόμενοι στην υφιστάμενη κατάσταση των μνημείων αλλά και στην ανάγκη άμεσης οριστικής στερέωσης των σημαντικότερων από αυτά, οι εμπειρογνώμονες αποφάσισαν να κατηγοριοποιήσουν τα κτίσματα σε τρεις κύριες ομάδες, οι οποίες καθορίζονται από τα κριτήρια της σπουδαιότητας και της προτεραιότητας επέμβασης:

Κατηγορία 1 – Άμεσης προτεραιότητας επέμβασης

1. Εκκλησία της Θεοτόκου Λιέβισκας (Prizren).
2. Μονή Αρχαγγέλων (Prizren).
3. Μονή Αγ. Ιωαννίκιου – Devic.

Κατηγορία 2 – Δεύτερης προτεραιότητας επέμβασης

4. Επισκοπικός ναός Αγ. Γεωργίου (Prizren).
5. Εκκλησία Αγ. Νικολάου – Tutic (Prizren).
6. Εκκλησία του Σωτήρα (Prizren).
7. Παλαιά Εκκλησία Αγ. Γεωργίου – Runovic (Prizren).
8. Εκκλησία Προφήτη Ηλία (Vucitrn).
9. Εκκλησία Αγ. Σάββα (Mitrovica).
10. Εκκλησία Αγ. Νικολάου (Prishtina).
11. Εκκλησία Προφήτη Ηλία (Podujevo).
12. Κτίρια του Σερβικού Ορθόδοξου Σεμιναρίου (Θεολογικής Ακαδημίας) «Αγ. Κύριλλος και Μεθόδιος» (Prizren).
13. Εκκλησία της Γέννησης της Θεοτόκου (Softonic).
14. Κτίριο Επισκοπείου (Prizren).

Κατηγορία 3 – Τρίτης προτεραιότητας επέμβασης

15. Εκκλησία του Σωτήρα (Prishtina).
16. Εκκλησία της Αγ. Αικατερίνης (Prishtina).
17. Εκκλησία Αγ. Νικολάου (Prishtina).
18. Εκκλησία Αγ. Βασιλέα Ουρός (Prishtina).
19. Εκκλησία Αγ. Πέτρου και Παύλου (Ferizaj).
20. Σερβικό νεκροταφείο στην πόλη Ferizaj.
21. Παρεκκλήσιο στο χωριό Varosh.
22. Εκκλησία του Αγ. Ιωάννη του Βαπτιστή (Pec).
23. Εκκλησία των Εισοδίων της Θεοτόκου (Pec).
24. Νέος Ορθόδοξος καθεδρικός ναός της Αγίας Τριάδας (Pec).
25. Εκκλησία Προφήτη Ηλία (Gjakovica).
26. Παλιός Ορθόδοξος ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου (Gjakovica).

27. Κοιμητηριακό παρεκκλήσιο του Αγ. Λαζάρου (Gjakovica).
28. Εργαστήριο, Υπαιθριος χώρος έκθεσης και Μουσείο του Agim Canderbasha.
29. Εκκλησία της Αγ. Παρασκευής (Viti)
30. Εκκλησία του Αρχαγγέλου Μιχαήλ (Obilic)
31. Εκκλησία των Εισοδίων της Θεοτόκου (Lipljan)
32. Εκκλησία των Αγ. Φλώρου και Λάουρου (Lipljan)
33. Εκκλησία του Αρχαγγέλου Μιχαήλ (Shtimlje)
34. Εκκλησία της Αγ. Κυριακής (Orahovac).
35. Εκκλησία των Πέτρου και Παύλου (Istog).

Η αναφοράς περιγράφουν περιληπτικά την υφιστάμενη κατάσταση κάθε κτίσματος και τόπου και διατυπώνουν προτάσεις για την άμεση προστασία του, υπολογίζοντας προσεγγιστικά την απαιτούμενη δαπάνη. Όπου αυτό ήταν εφικτό, δόθηκε μια συνολική προσέγγιση του κόστους για την ολοκληρωμένη αποκατάσταση ή ανακατασκευή του μνημείου ή μέρους αυτού. Σε πολλές περιπτώσεις επίσης, λόγω της έλλειψης αρχαιολογικής και αρχιτεκτονικής τεκμηρίωσης, οι αναφορές συνέστησαν –παράλληλα με κάθε άμεση εργασία προστασίας– την πραγματοποίηση περαιτέρω μελετών για τα ολοκληρωμένα προγράμματα αποκατάστασης των μνημείων. Για το σκοπό αυτό, δρομολογείται η συγκρότηση μιας διεθνούς επιστημονικής ομάδας, αποτελούμενης από Αρχιτέκτονες, Πολιτικούς Μηχανικούς, Αρχαιολόγους και Συντηρητές Έργων Τέχνης, αναλόγως των αναγκών του κάθε έργου, με στόχο τη δημιουργία υποδομής, έτσι ώστε να αναπτυχθούν προγράμματα εξειδίκευσης του τοπικού τεχνικού αλλά και επιστημονικού δυναμικού.

Η υλοποίηση αυτών των εργασιών, μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο με τη συνεργασία των ενδιαφερομένων πλευρών και αυτή είναι ίσως η δυσκολότερη φάση του προγράμματος. Τα μνημεία βρίσκονται σε περιοχές που η πρόσβαση, αλλά και η καθημερινή παραμονή για τις εργασίες στερέωσης και συντήρησης, δεν είναι ευνοϊκή, σε πολλές περιπτώσεις. Η συνύπαρξη και συνεργασία επομένως επιστημόνων και τεχνιτών από όλες τις πλευρές, είναι αναγκαία προϋπόθεση για τη θετική έκβαση του προγράμματος, το οποίο ουσιαστικά βρίσκεται στο ξεκίνημά του.

Συνοπτική αναφορά στα μνημεία της Κατηγορίας 1

1. Εκκλησία της Θεοτόκου Λιέβισκας (Bogorodica Ljeviska) – Prizren

Υπήρξε ο ιστορικός καθεδρικός ναός του Prizren, που ανεγέρθηκε από τον βασιλέα Μιλούτιν στα 1306/1307 επάνω στις βάσεις μίας βασιλικής της μέσης βυζαντινής περιόδου (9ος-11ος αι.), η οποία είχε ήδη ανεγερθεί επάνω στα ερείπια μιας παλαιοχριστιανικής βασιλικής. Υψίκορμοι τρούλοι υψώνονται επάνω από τον κεντρικό χώρο του ναού και στα τέσσερα γωνιακά του δια-

μερίσματα. Το εξωτερικό του έχει εξαιρετικό κεραμοπλαστικό διάκοσμο (οπτόπλινθοι και φιαλοστόμια – πιάτα και τριφύλλια). Το δίλοβο άνοιγμα του καμπαναριού επάνω από την κεντρική πύλη έχει σοβαρές φθορές από φωτιά και κτυπήματα. Ο όγκος του σχεδόν αποσπασμένου λίθινου κιονίσκου αυτού του ανοίγματος έχει απομειωθεί από τις υψηλές

θερμοκρασίες. Στο εσωτερικό του καμπαναριού και στον όροφο του εξωνάρθηκα συναντούμε σοβαρές ρηγματώσεις στην τοικοποιία, ενώ η πιθανή πτώση της καμπάνας θα επιφέρει ακόμη μεγαλύτερες φθορές στο χώρο αυτό. Όλες οι τοιχογραφίες έχουν πολύ μεγάλες καταστροφές από τη φωτιά και είναι καλυμμένες ολοκληρωτικά από αιθάλη. Στη συνέχεια έχουν υποστεί συντριπτικά κτυπήματα με σφύρα (οι περισσότερες καταστροφές αυτού του είδους εντοπίζονται στα κατώτερα στρώ-

μέση: Το εσωτερικό του καθεδρικού ναού του Αγ. Γεωργίου στο Prizren κατεστραμμένο από φωτιά το Μάρτιο του 2004. Άποψη του καμπαναριού κάτω: Ο ναός της Θεοτόκου Ljeviska στο Prizren, (9ος-11ος αιώνας). Άποψη του δίλοβου παραθύρου του εξωνάρθηκα

Ένα σύγχρονο αρχιτεκτονικό δράμα...

Πάνος Τζώνος, καθηγητής Αρχιτεκτονικής στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

τοιχοβάτης με μολυβδοκόψη και τεκτονικά γράμματα της ύστερης ελληνιστικής περιόδου στο δάπεδο του Καθολικού.

Η πτέρυγα των κελιών των μοναχών, κατασκευασμένη το 1990, έχει καταστραφεί από φωτιά, όπως και όλες οι βοηθητικές χρήσεις του μοναστηριού.

Προτάθηκε η άμεση συνολική ανακατασκευή του συγκροτήματος των κελιών διαμονής και του εργαστηρίου, και άμεση προστασία των αρχιτεκτονικών μελών στον αρχαιολογικό χώρο.

3. Μονή του Αγ. Ιωαννίκιου στο Devic

Πολύ σημαντικό ιστορικό μνημείο. Το μικρό καθολικό είναι ασφαλώς το παλαιότερο τμήμα του συγκροτήματος, αρχικά αφιερωμένο στα Εισόδια της Θεοτόκου – Ελεούσας. Ένα μικρό παρεκκλήσιο (μεταγενέστερη προσθήκη) με τον τάφο του ασκητή Ιωαννίκιου του Devic περιλαμβάνει τοιχογραφίες του 15ου αιώνα. Το μοναστήρι άνθισε πολιτιστικά τους 16ο και 17ο αιώνες και ανακαινίστηκε ριζικά τον 19ο αιώνα. Στη διάρκεια των δύο Παγκόσμιων Πολέμων υπέστη βαριές καταστροφές από τους Αλβανούς συνεργάτες των Ναζί κατακτητών, αλλά ανακαινίστηκε το 1950 και επέστρεψε στην ενεργό μοναστική ζωή.

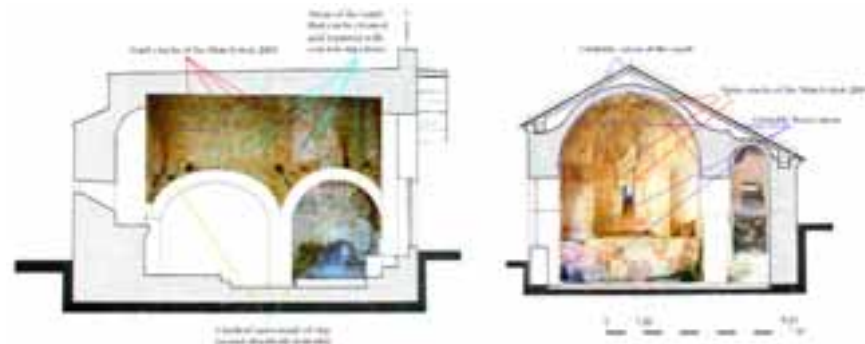
Το καθολικό, αρχικά ένα μονόχωρο κτίσμα, μετατράπηκε μεταγενέστερα σε μία μικρών διαστάσεων τρίκλιτη βασιλική, με θολωτή κάλυψη σε πεσούς, κάτω από Ξυλόστεγη πρόσθετη κατασκευή και προσθήκες προς Β. (1863).

Η Ξυλοκατασκευή επάνω από το καθολικό και τις προσθήκες έχει καεί ολοκληρωτικά Η μεταλλική επικάλυψη των Α. θολωτών κατασκευών (κεντρική αψίδα ιερού και παρεκκλήσιο) έχει αφαιρεθεί. Οι εσωτερικοί τοίχοι έχουν υποστεί κατά τόπους σημαντικές ζημιές από φωτιά, τόσο στα δομικά τους στοιχεία, όσο και στο επίχρισμα. Ολόκληρο το εσωτερικό έχει καλυφθεί από πυκνό στρώμα αιθάλης.

Σπασμένοι και βανδαλισμένοι ο τάφος του Αγ. Ιωαννίκιου. Τοιχογραφίες (από το δεύτερο μισό του 15ου αι., τον 16ο και 19ο αι.), οι οποίες είχαν στο παρελθόν συντηρηθεί, τώρα έχουν υποστεί σημαντικές ζημιές από τη φωτιά και –στη συνέχεια– από βανδαλισμούς. Το (νέωτερο) εικονοστάσιο και οι εικόνες έχουν ολοκληρωτικά καεί. Το υπόλοιπο μοναστικό συγκρότημα αποτελούσαν μεγάλης κλίμακας διώροφα κτίσματα με υπόγεια, τα οποία καλύπτονται επιφάνεια 3.500 τετρ. μέτρων. Οι επισκευές τους, είναι πρακτικά αδύνατες. Προτάθηκε η άμεση σωστική στερέωση του καθολικού και κάποιων καταλυμάτων για το χειμώνα όπου θα μείνουν οι ηλικιωμένες μοναχές, οι οποίες τώρα ζουν κάτω από άθλιες συνθήκες μέσα σε μικρό λυόμενο οικίσκο και σκηνή...

* Ο Α. Πρέπης είναι αρχιτέκτων, επίκ. καθηγητής του Τμήματος Αρχιτεκτόνων ΔΠΘ

** Ο Μ. Λεφαντζής είναι αρχιτέκτων, διδάκτορας Πανεπιστημίου Αθηνών

πάνω: Τομές του Αγ. Γεωργίου «Ruponic» στο Prizren με καταγραφή των φθορών του Μαρτίου 2004 (σχέδιο Μ. Λεφαντζής)

μέση πάνω: Θερμικές φθορές στον κίονα του παραθύρου του εξωνάρθηκα της Θεοτόκου Ljeviska μέση κάτω: Φθορές από αυχινά εργαλεία σε κίονα του καθεδρικού ναού του Αγ. Γεωργίου στο Prizren

Οι φωτογραφίες είναι των Μ. Λεφαντζή, Α. Πρέπη

ματα). Η περίφημη τοιχογραφία της ομώνυμης Θεοτόκου Λιέβισκας (που βρίσκεται στο νότιο κλίτος, επάνω στον Ν-Α πεσσό) έχει υποστεί σημαντικές ζημιές: αρχικά από τη φωτιά και, στη συνέχεια, από συντριπτικά κτυπήματα με σφύρα (περίπου 0,50 τετραγωνικά μέτρα έχουν ολοκληρωτικά καταστραφεί).

Ο μαρμάρινος κιονόστος του δίλοβου ανοίγματος που βρίσκεται επάνω από την κύρια εσωτερική θύρα του ναού έχει υποστεί συντριπτικό διαγώνιο κάταγμα. Όλα τα παραπάνω θέτουν σε άμεση κατάσταση στατικής επικινδυνότητας το δίλοβο άνοιγμα καμπαριού, αλλά και το δίλοβο άνοιγμα της δυτικής αρχικής (εσωτερικής) όψης του ναού, όπως και τους χώρους γύρω από αυτά. Προτάθηκε η άμεση στερέωση αυτών των σημείων.

Μαζί με την ολοκληρωμένη αρχιτεκτονική μελέτη στερέωσης και αποκατάστασης, ζητήθηκε και μια μελέτη διαχείρισης του μνημείου, που θα εγκαθιδρύει μία ενεργό ζώνη προστασίας γύρω από αυτό.

2. Μονή Αρχαγγέλων – Prizren

Ο χώρος περιλαμβάνει τα ερείπια ενός καθολικού, ενός παρεκκλησίου και της σταυροειδούς τραπεζαρίας ενός μοναστικού συγκροτήματος που είχε ιδρυθεί από τον σημαντικότερο μεσαιωνικό Σέρβο βασιλέα – τον Στέφανο Δουσάν. Το καθολικό ανήκει στον τύπο του εγγεγραμμένου σταυροειδούς, με τις ιδιαιτερότητες του τύπου της «Σχολής του Μοράβα». Στις βάσεις του υπάρχουν ερείπια παλαιοχριστιανικής βασιλικής. Είναι κτισμένο με παραδοσιακή βυζαντινή οικοδομική τεχνική, αλλά έχει πολυτελή βαριά μαρμάρινη εξωτερική επένδυση σε ρωμανικό στυλ. Η εσωτερική πλευρά του πεσότοιχου μεταξύ του ιερού και της πρόθεσης φέρει καταστροφές από φωτιά. Η βαριά μαρμάρινη ταφόπλακα του τάφου του βασιλιά Δουσάν φέρει έντονα ίχνη παραβίασης και προσπάθειας καταστροφής. Σρολία βρίσκονται στη βόρεια εξωτερική πλευρά του καθολικού - υστεροβυζαντινά και υστερορωμανικά κιονόκρανα, σε τοπικό στυλ της «Σχολής της Ράσκας», ορισμένα με αρχαιολογική αρίθμηση και ορισμένα αντίγραφα για τις ανάγκες της ανασύλωσης. Κατά τη διάρκεια της αποστολής, βρέθηκε επίσης

...ή πόσο να εμπιστεύεστε τους αρχιτέκτονες;

Είμασταν από εκείνους που είχαν επισκεφτεί το τότε ακόμη άδειο και αμέσως διεθνώς προβεβλημένο Ιουδαϊκό Μουσείο του Libeskind στο Βερολίνο μόλις τελείωσαν οι οικοδομικές εργα-

Όπως είναι γνωστό, το καλοκαίρι του 1989, λίγους μήνες πριν από την πτώση του τείχους, ο Libeskind είχε κερδίσει το πρώτο βραβείο στον αρχιτεκτονικό διαγωνισμό για την επέκταση του "Μουσείου του Βερολίνου", κτίσματος του 1735. Στο υπόγειο θα στεγαζόταν η ιουδαϊκή ιστορία

σίες και από εκείνους που απορούσαν πώς θα γίνει η έκθεση κάποιας συλλογής μέσα σ' αυτό. Μετά, μόλις στήθηκε η έκθεση, ξαναπήγαμε: Το υπόγειο, όπου δεν είχαν τοποθετηθεί παρά ελάχιστα, ακόμη εξαιρετικά. Στους ορόφους κάτι σαν επίδειξη αγοραίου εκθεσιακού σχεδιασμού με κάποια δόση Disneyland και ούτε ίχνος πια από την «αρχιτεκτονική», που καλυπτόταν ολοσχερώς και ασυμβάτως από πολύχρωμα πανό και λοιπές εκθεσιακές κατασκευές. Είχαμε μείνει με την απορία: Τι σκέφτηκε, τι έκανε ο ιδιοκτήτης, η πόλη του Βερολίνου, τι σκέφτηκε, τι έκανε ο διάσημος αρχιτέκτονας; Σε πρόσφατη εκεί επίσκεψη βρήκαμε τον τρόπο να ρωτήσουμε και να μάθουμε για τα παραλείπόμενα.

του Βερολίνου και στους επάνω ορόφους η ιστορία της πόλης. Ο αρχιτέκτονας είχε σπρίξει, λέει, την οξεία ζικ-ζακ, σαν κεραυνό, μορφή του κτιρίου, με τις χαρακωμένες όψεις, σε φανταστικές γραμμές στην πόλη που συνδέανε του δρόμους, όπου διέμειναν διάσημοι εβραίοι βερολινέζοι.

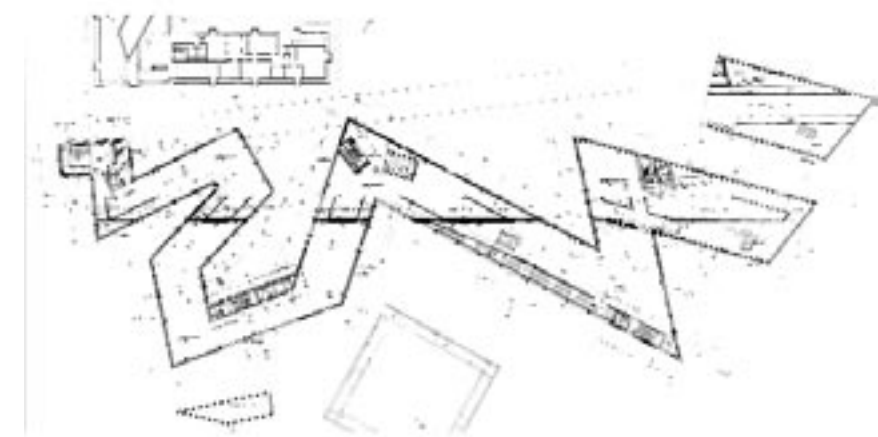
Το 1998, όταν κόντευε να ολοκληρωθεί η κατασκευή, αποφασίστηκε ολόκληρη η νέα πτέρυγα να αποτελέσει ένα ανεξάρτητο ιουδαϊκό μουσείο, όχι μόνο της πόλης αλλά της χώρας και του κόσμου.

Το κτίσμα έγινε αμέσως διεθνώς διάσημο, κυκλοφόρησαν σχετικές δημοσιεύσεις και βιβλία και μέσα στα δύο επόμενα χρόνια που έμεινε άδειο, γιατί δεν υπήρχε συλλογή να

πάνω: Το Μουσείο του Βερολίνου, αρχ. D. Liebeskind

εκτεθεί, δέχτηκε 300.000 επισκέπτες. Λεγόταν, και από τους Ξεναγούς, ότι το νευρικό γωνιώδες του σχήμα σηματοδοτούσε ίσως και το σπασμένο άστρο του Δαυίδ, την ανείπωτη σκληρότητα της μοίρας, τη μεταλλική λάμψη της καταστροφής. Και ξαφνικά πέφτει επάνω στους αρμόδιους η πολιτική πίεση. Μετά από δεκαπέντε χρόνια προετοιμασίας και υπέρογκες δαπά-

νες έπρεπε αμέσως να γίνει κάτι. Με μία συντομισμένη επιχείρηση αγοράστηκαν εσπευσμένως αντικείμενα κατάλληλα για έκθεση, ορίστηκε κάποιος επιμελητής και ανατέθηκε ο σχεδιασμός της έκθεσης σε ειδική εταιρεία από τη Βόννη. Οι προθεσμίες ήταν τόσο ασφυκτικές ώστε ο επιμελητής δεν είχε καν τον χρόνο να δει τα σχέδια προτού υλοποιηθούν. Και ο αρχιτέκτονας;

Ο Liebeskind ήταν πολύ απασχολημένος με άλλα έργα ανά τον κόσμο, δεν συνεργάστηκε με την ομάδα του εκθεσιακού σχεδιασμού, απλώς απαγόρευσε, βάσει του σχετικού νόμου για προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας, να ακουμπήσουν τους εσωτερικούς τοίχους, και δέχτηκε να λαμβάνει γνώση των σχεδίων της έκθεσης, τα οποία και τελικώς αποδέχτηκε.

Αφού λοιπόν μας λύθηκαν αυτές οι απορίες, μας γεννήθηκαν άλλες. Πώς είναι δυνατόν; Ο διάσημος αρχιτέκτονας, με όλη την συναισθηματική εμπλοκή στην ζικ-ζακ έκφραση της τραγωδίας των εβραίων, έστω κι αν το αρχικό ζικ-ζακ κτίσμα αφορούσε την ιστορία όλης της πόλης, να σχεδιάσει χώρο απολύτως ακατάλληλο για εκθέματα έξω από τον εαυτό του, ή έστω κατάλληλο για ειδικό εκθεσιακό σχεδιασμό συμβατό μόνο με την κεντρική του ιδέα, να μην επιμείνει (ποιος θα του το αρνιόταν) να συμμετάσχει υπεύθυνα στο σχεδιασμό της έκθεσης, να νοιάζεται μόνο να μην του φράξουν τα σιτιστά παράθυρα (του έφραξαν μερικά, αλλά εδώ του έφραξαν ολόκληρο τον εσωτερικό χώρο με κιτς), να αποδέχεται αδιαμαρτύρητα τα καταφανώς απερίσκετα σχέδια (αντί να αποκρούσει με βδελυγμία ολόκληρο τον εσωτερικό χώρο)... Ήταν βέβαια απασχολημένος. Μεταξύ άλλων και με τη συμμετοχή του στο διεθνή διαγωνισμό για το Μουσείο της Ακρόπολης, όπου κι εδώ, επιμένοντας στη στιλιστική του υπογραφή, έκανε το ζικ-ζακ του, αγνοώντας τη ρητή προδιαγραφή της διακήρυξης για ενιαία, προφανώς ορθογωνική - δηλαδή στη φυσική της διάταξη, έκθεση της ζωφόρου του Παρθενώνα, την οποία και ενέταξε ευθαρσώς στο ζικ-ζακ, προσφέροντάς την ίσως έτσι συμβολικά ολοκαύτωμα στη ματαιόδοξη αρχιτεκτονική ιδεολογία, μνημείο αρχιτεκτονικού αμοραλισμού του διεθνούς star system. Το οποίο πάντως είναι τόσο ισχυρό, ώστε να εξασφαλίσει το δεύτερο βραβείο, ενώ αυτονότο, με κάθε λογική, θα ήταν να αποκλειστεί από το διαγωνισμό, για αγνόηση θεμελιώδους όρου.

Τι να πει κανείς στους φοιτητές του για τέτοια φαινόμενα της σύγχρονης αρχιτεκτονικής; Μήπως ότι για να επιτύχουν πρέπει να ξεχάσουν την εποχή όπου τα μουσεία ορίζονταν ως κτίρια που πρωτίστως δημιουργούσαν κατάλληλες συνθήκες για την έκθεση του περιεχομένου τους; Μήπως να ελπίσουμε να μην έρθει και η σειρά των νοσοκομείων; Και τι να πει για ένα από τα διασημότερα σύγχρονα κτίρια και για έναν από τους πιο προβεβλημένους σύγχρονους αρχιτέκτονες; Το μόνο που θα έβρισκα να πω είναι να μην τους εμπιστεύεται κανείς εντελώς.

Διαμόρφωση Πλατείας Διοικητηρίου Θεσσαλονίκης

Θανάσης Κ. Παππάς, αρχιτέκτων, Γεν. Γραμματέας ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ

Παρελθόν – Παρόν – Μέλλον(ι)

Στη δεκαετία του '90 ο Δήμος Θεσσαλονίκης ξεκίνησε την κατασκευή ενός μεγάλου υπογείου σταθμού αυτοκινήτων, στην πλατεία Διοικητηρίου, παρότι γνώριζε σαφώς ότι η ενέργεια αυτή ήταν υψηλού ρίσκου.

Θα μπορούσε να κατασκευάσει σε άλλες κατάλληλες περιοχές υπόγεια πάρκινγκ που ήδη θα λειτουργούσαν και θα εξυπηρετούσαν τους Θεσσαλονικείς. Σήμερα –το 2004– δεν έχει κατασκευάσει ούτε ένα, «κόλλησε το σχέδιο» στο Διοικητήριο!

Τότε λοιπόν γνωστοποιήθηκε η αποκάλυψη τμήματος του πολεοδομικού ιστού της αρχαίας Θεσσαλονίκης από τους ελληνοιστικούς έως τους μεταβυζαντινούς χρόνους με αλληπάλληλα οικοδομήματα και εξαιρετικής τέχνης ευρήματα, σύμφωνα με την ΙΣΤ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων.

Έκτοτε κύλησε ο χρόνος φτάνοντας στη σημερινή διαμόρφωση και την ένδειξη «χώρος εθελοντικής αρχαιολογικής αγωγής», με επισπεύδουσα υπηρεσία την 9η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.

Διαπιστώνουμε δε πως στη λογική του «ευπρεπισμού του χώρου»:

- Έχουν εγκατασταθεί κατασκευές και περιφράξεις που συνιστούν μόνιμη κατασκευή για το μέλλον, εργολαβικού ανορθόδοξου χαρακτήρα, από την 9η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.

- Έχουν ματαιωθεί οι διαδικασίες αρχιτεκτονικής προσέγγισης, καθώς ακυρώθηκαν οι αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί και οι ανοικτές διαδικασίες αρχιτεκτονικού προβληματισμού.

- Έχουν ποδηγετηθεί οι όποιες διαδικασίες επιστημονικής τεκμηρίωσης και ορθολογικής διαχείρισης των αποφάσεων, καθώς κανένα τοπικό ή Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο δεν έχει γνωμοδοτήσει, σε αντίθεση με μείζονος ή ήσσονος σημασίας υποθέσεις πολιτών. Έτσι οδηγούμεθα σε «εσωτερική διαδικασία» τοποθέτησης στεγάστρου, ώστε να ολοκληρωθούν οι παρεμβάσεις για το νέο ύψος και φυσιογνωμία της Πλατείας Διοικητηρίου.

Βάσιμα λοιπόν εκτιμάται πως:
– Οι πολίτες, οι φορείς, η επιστημονική κοινό-

τητα πρέπει να γνωρίζουν πλέον το μέγεθος της σπουδαιότητας των ευρημάτων ώστε να καταγραφούν στη συλλογική συνείδηση. Η υπενθύμιση της 9ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων (και όχι της ΙΣΤ΄ Προϊστορικών – Κλασικών) για την ύπαρξη χώρου εθελοντικής αγωγής, δεν διασκεδάζει τις εντυπώσεις. Όλοι γνωρίζουμε αντίστοιχες περιπτώσεις κατά βάση των Αθηνών, (Πλατεία Κοτζιά, σήραγγες του Μετρό κ.λπ.), όπου τα θέσφατα υπόκεινται σε αναλογισμό.

– Η εξέλιξη προκαλεί θλίψη καθώς εξοβελίζεται –για μια ακόμα φορά– η αρχιτεκτονική που αντικαθίσταται από ακροβασίες πρόχειρων κατά τα άλλα κατασκευών, των οποίων το τελικό κοστολόγιο δεν είναι διόλου ευκαταφρόνητο.

Θεωρώ πως έστω και τώρα πρέπει να υπάρξουν σαφείς απαντήσεις με πληρότητα και ταχύτητα σε όλα τα θέματα που έχουν φορτίσει την Πλατεία Διοικητηρίου και κυρίως να γίνει προσφυγή στην Αρχιτεκτονική για την οριστικοποίηση της μελλοντικής εικόνας της. Οι δια της διολισθήσεως επιλύσεις, με βεβαιότητα, θα δυσχεράνουν τις οφειλόμενες ενέργειες. Γι' αυτό απαιτείται πλήρης δημοσιοποίηση όλων των στοιχείων, διακρίβωση των προθέσεων και προκήρυξη νέου Αρχιτεκτονικού Διαγωνισμού

για την εκπόνηση πλήρους και οριστικής μελέτης που θα απαντά σε όλα τα εκκρεμή ερωτήματα.

Τη διαχείριση των θεμάτων αυτών πρέπει να αναλάβουν αρμόδιες υπηρεσίες με συγκρότηση και δομή, αποκεντρωμένα και αποφασιστικά ώστε να μην διολισθαίνουμε πλέον σε εφαρμογές με αμφίσημα αποτελέσματα.

Ο πολιτισμός για τέτοιες περιπτώσεις επιβάλλει τον ολοκληρωμένο σχεδιασμό με όχημα την αρχιτεκτονική δημιουργία. Η απαξίωση της αρχιτεκτονικής έχει δώσει «σπουδαία αποτελέσματα» στη χώρα μας. Αρκούν.

Δεν θα μείνει τίποτα όρθιο σ' αυτό τον τόπο;

Γεώργιος Μ. Σαρηγιάννης, αρχιτέκτων, καθηγητής ΕΜΠ

2. Τον περασμένο μήνα, μια ευαισθητοποιημένη συμπολίτις μας, η κ. Βένη Κάντζια, είδε να γίνονται οικοδομικές εργασίες στο γνωστό παλιό Ξενοδοχείο Grand hotel d'Athènes στη γωνία Σταδίου και Κοραή, έργο μάλλον του Τσίλλερ του δεύτερου μισού του 19ου αιώνα με προσθήκες του Μεσοπολέμου από τον Αντωνιάδη, και διαπίστωσε ότι ξεκοιλιαζόταν όλο το εσωτερικό του με προοπτική πίσω από τη «διατηρητέα» όψη να γίνει νέο κτίριο. Στέλνοντας φαξ σε Εφορείες και ΥΠΠΟ και συγκεντρώνοντας στοι-

1. Στις 2.12.03 δόθηκε άδεια κατεδάφισης από την 1η Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων Αττικής του εργοστασίου Σαπόρτα στην Κοκκινιά. Το εργοστάσιο, έργο του γνωστού αρχιτέκτονα Ισαάκ Σαπόρτα, κτίστηκε το 1933-34 και είναι από τα πρώτα έργα του Σαπόρτα, τυπικό κτίριο του Μοντέρνου Κινήματος στην Ελλάδα με τον τέταρτο όροφο του καλυμμένο με κελυφωτή κατασκευή, τη μοναδική στην Ελλάδα αλλά και την Ευρώπη, καλύπτοντας μια αίθουσα για 2000 ανθρώπους. Το μοναδικό αυτό κτίσμα είχαν επισκεφθεί και εκθειάσει ο Έρικ Μέντελσον και ο Μάρτιν Βάγκνερ το 1938-40, και είχε δημοσιευθεί στο διεθνή αρχιτεκτονικό τύπο της εποχής. Η εισήγηση της υπηρεσίας προς το Τοπικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων του ΥΠΠΟ ήταν ότι πρόκειται για τριώροφο κτίριο από μετόν του 1945 (έτσι ανέφερε ψευδώς ο αρχιτέκτονας των ιδιοκτητών στην αίτηση κατεδάφισης) και οι αρχιτέκτονες της Εφορείας μέσα στο φόρτο εργασίας και στην αλλοίωση του εσωτερικού της μεγάλης κελυφωτής αίθουσας (είχε χωριστεί σε μικρούς αποθηκευτικούς χώρους) δεν πρόσεξαν –ανεπίτρεπτα βέβαια– περί τίνος επρόκειτο, αλλά και το Τοπικό Συμβούλιο από ποιους αποτελείται, κανείς δεν το ήξερε; Δικειπρωτικά μόνο επικυρώνει τις εισηγήσεις της Εφορείας; Όταν είχε αρχίσει η κατεδάφιση, πληροφορηθήκαμε στις 29.4.04 τυχαία το γεγονός, ενημερώσαμε την Εφορεία αυθημερόν η οποία την επομένη με σήμα της σταμάτησε την κατεδάφιση και στέλνει το θέμα στο Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων του ΥΠΠΟ.

χειά με τη βοήθεια της συναδέλφου Μάρως Καρδαμίτση-Αδάμη από το Αρχείο Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής του Μουσείου Μπενάκη, κατάφερε να σταματήσει τις εργασίες και το θέμα περνάει στο Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων του ΥΠΠΟ με εισήγηση να αποκατασταθεί και το εσωτερικό του.

3. Αυτές τις μέρες γίνεται η ίδια ιστορία στο κτίριο της οδού Τζώρτζ 4, έργο του Εμμανουήλ Κριεζή στη δεκαετία του '20, εκλεκτικιστικό με κεντροευρωπαϊκές αναφορές, από τα λίγα δείγματα της εποχής. Η πρόθεση των ιδιοκτητών είναι να αλλάξουν πλήρως το εσωτερικό και να προσθέσουν ακόμα έναν όροφο, όπως μας πληροφορήσαν οι εργολάβοι. Η Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων δεν ήξερε τίποτα παρ' όλο που όφειλε η Πολεοδομία να πάρει πρώτα την έγκρισή της για οποιαδήποτε οικοδομική εργασία και το θέμα «ψάχνεται» μεταξύ Εφορείας και Πολεοδομίας.

4. Στα Εξάρχεια, άλλη εταιρεία «διατηρεί» δύο κρηυγμένα νεοκλασικά στην οδό Δερβενίων 39 αλλά πίσω τους στο υπόλοιπο οικόπεδο με «Απόφαση Ειδικών Ρυθμίσεων» επιτρέπει το ΥΠΕΧΩΔΕ να κτιστεί πολυώροφο συγκρότημα. Η κατασκευή σταμάτησε προσωρινά έπειτα από ενέργειες συλλόγων και γειτόνων, αφού διαπιστώθηκε εκτός των άλλων και σειρά πολεοδομικών παραβάσεων.

5. Υπάρχει τον τελευταίο χρόνο οργασμός εσωτερικών ξεκοιλιασμάτων κρηυγμένων νεοκλασ-

πάνω αριστερά: Εργοστάσιο Σαπόρτα, Κοκκινιά, 1935-36
μέση πάνω: Η μεγάλη αίθουσα με την κελυφωτή κατασκευή του εργοστασίου Σαπόρτα
μέση κάτω: Κατεδάφιση εργοστασίου Σαπόρτα
πάνω δεξιά: Οικία Σούτζου σήμερα

πάνω: Grand Hotel d'Athènes
 μέση πάνω: Grand Hotel d'Athènes σήμερα
 μέση κάτω: Grand Hotel d'Athènes (σχέδιο Αντωνιάδη)

κών μεγάρων στο εμπορικό τρίγωνο, από μία συγκεκριμένη εταιρεία η οποία αφήνει τη φλούδα της όψης και στο υπόλοιπο φτιάχνει νέο κτίριο με περισσότερους ορόφους, άλλες χρήσεις (συνήθως πολυκαταστημάτων ή γραφείων).

6. Στην οδό Ηπείρου, κατεδαφίστηκε αυτές τις μέρες πολυκατοικία του Μεσοπολέμου, έργο επίσης του Μοντέρνου Κινήματος, του Κυριακίδη και κανείς δεν το πήρε έγκαιρα ειδοψη, δεν ήξεραν τι κτίριο είναι (μάλλον ήταν) ούτε η Εφορεία ούτε το ΥΠΕΧΩΔΕ

7. Στις 28 Ιουνίου 2004, συζητήθηκε εισήγηση της Εφορείας με πρόταση της Αρχιτεκτονικής Σχολής του ΕΜΠ να κηρυχτεί διατηρητέο το Άλσος της Κηφισιάς, έργο Αρ Νουβώ των αρχών του 20ού αιώνα (1902) αλλά ο Δήμος Κηφισιάς αν και είχε ομόφωνη εισήγηση της αρμόδιας Επιτροπής του, δεν έφερε το θέμα στο Δημοτικό Συμβούλιο, και ενώ το Τοπικό Συμβούλιο του ΥΠΠΟ ήταν έτοιμο να εγκρίνει την Εισήγηση της Εφορείας, παρενέβη το μέλος του εκπρόσωπος της ΚΕΔΚΕ και Δήμαρχος της Ύδρας και με το πρόσχημα ότι ο Δήμος... θα χάσει έσοδα από την κήρυξη, κατάφερε να αναβάλει τη λήψη Απόφασης. Η «απώλεια» των εσόδων θα προερχόταν όχι από τις εκδηλώσεις των εκθέσεων βιβλίου και ανθέων οι οποίες θα συνεχίσουν να διενεργούνται και μετά την κήρυξη, αλλά από μια ανεκδιήγητη «γιορτή μύρας» όπου μεταβάλλεται η Κηφισιά σε χώρο οργίων, θορύβου και άλλων πολλών που συνεπάγεται το δωρεάν μεθύσι (αυτός ήταν και ο λόγος που καταργήθηκε και η «γιορτή του κρασιού» στο Δαφνί του ΕΟΤ, όταν ξέφυγε πλέον από κάθε έλεγχο). Εδώ βέβαια το Τοπικό Συμβούλιο δεν λειτούργησε «διεκπεραιωτικά» όπως στην περίπτωση Σαπόρτα!

8. Στο Μαρούσι, υπάρχει η κατοικία του διπλωμάτη Δημητρίου Σούτζου, κτίριο του 1912, κεντροευρωπαϊκού ρυθμού, το οποίο είχε βραβευθεί ως το καλύτερο αρχιτεκτόνημα εκείνη την εποχή. Το κτίριο έχει επίσης συμβολή στη νεώτερη ιστο-

ρία μας σχετικά με τη σχέση του ιδιοκτήτη με τα ανάκτορα και τον βασιλέα Γεώργιο τον Α'. Ο μετέπειτα ιδιοκτήτης του ήταν ο γνωστός εκ Σμύρνης τραπεζίτης Αθηνογένης και στη συνέχεια ο ομογενής Δ. Μαραγκόπουλος. Η αρχιτέκτων του ΥΠΕΧΩΔΕ που έκανε αυτοψία έκρινε ότι είναι από μπετόν νεώτερο χωρίς σημασία και δεν το έκρινε διατηρητέο! Το θέμα είναι ότι ο Δήμος σε συνεννόηση με εργολαβική εταιρεία θέλει να το κατεδαφίσει και να οικοδομήσει πολυκατοικία. Η κατεδάφιση όμως σταμάτησε για λίγο έπειτα από ενέργειες ευαισθητοποιημένου γείτονα, αλλά από ό,τι φαίνεται κάποια «άδεια ειδικών ρυθμίσεων» δόθηκε και σήμερα το κτίριο είναι μόνο οι τέσσερις τοίχοι επενδυμένοι με γκαναίτ!

9. Το ΥΠΕΧΩΔΕ και η Πολεοδομία του Δήμου, ερμηνεύοντας το νόμο όπως τους βολεύει τον τελευταίο καιρό, δεν στέλνουν τις άδειες πρώτα για έγκριση στην 1η Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων, ισχυριζόμενες προφορικά (ακόμη δεν έχουν απαντήσει σε σχετική διαμαρτυρία της Εφορείας) ότι αυτό υποχρεούνται να το κάνουν μόνο... όταν υπάρχουν αρχαία!!

Βασικός δράστης βέβαια είναι το ΥΠΕΧΩΔΕ, αλλά και το ΥΠΠΟ έχει σε πολλές φορές την ευθύνη, και θυμίζουμε μερικές χαρακτηριστικές από τις τελευταίες (και φωναχτές) περιπτώσεις που οδήγησαν ή οδηγούν σε κατεδάφιση, οικοδόμηση ή άλλου είδους ανεπίτρεπτες αλλοιώσεις, όπως το Νέο Μουσείο Ακρόπολης και τη σχέση του με τον Ιερό Βράχο, το κτίριο Βάιλερ και τη βυζαντινή συνοικία των Αθηνών, το πρώην 4ο1 Στρατιωτικό Νοσοκομείο, οι προσφυγικές πολυκατοικίες της Λ. Αλεξάνδρας, το σπίτι του Μακρυγιάννη στο Άργος, την έπαυλη του Ριζόπουλου (1924) (βίλα «Ακριβή») που έδωσε και το όνομά του στην περιοχή (Ριζούπολη) του Περισσού, το ζυθοποιείο «Όλυμπος» στη Θεσσαλονίκη όπου είχαν χαρακτηριστεί το 1994 είκοσι κτίρια του συγκροτήματος με το μηχανολογικό εξοπλισμό τους και το 2003 αποχαρακτήριστκαν τα περισσότερα ενώ για τα άλλα, πλην ενός, διατηρείται μόνο το κέλυφος (κατά τα γνωστά) παρά την αντίθετη άποψη της 4ης Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων Θεσσαλονίκης, και άλλα πολλά...

Δεν είναι μόνο η διαρκία που ενοχλεί –άλλα κηρύσσει διατηρητέα το ΥΠΠΟ και άλλα το ΥΠΕΧΩΔΕ– αλλά το ότι το τελευταίο, με τη μέθοδο της «έκδοσης άδειας ειδικών ρυθμίσεων» έχει ξεκοιλιάσει και καταστρέψει πλήθος κτιρίων της ιστορικής Αθήνας –όσα δεν κατάφερε να αποχαρακτήρισει. Έτσι, πότε από ελλιπή πληροφόρηση του ΥΠΠΟ, πότε από πρόθεση και πάγια πολιτική του ΥΠΕΧΩΔΕ, δεν έχει πια απομείνει τίποτα που να μην κινδυνεύει ακόμη και αν έχει κηρυχτεί διατηρητέο.

Τελικά δεν θα μείνει τίποτα όρθιο σ' αυτό τον τόπο;;;

διαγωνισμός

EUROPAN 7
 Προαστική πρόκληση,
 ενίσχυση αστικότητας και
 οικιστική διαφοροποίηση

Η πρόκληση της διάχυτης πόλης

Γιάννης Αίσιωπος, εκπρόσωπος του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ στην Εθνική Επιτροπή Ευροpan Ελλάδα και Κριτική Επιτροπή Ευροpan 7 Ελλάδα

Στη δυτικοευρωπαϊκή πόλη που, σε αντίθεση με την ελληνική πόλη, αποτελεί συνήθως προϊόν σχεδιασμού, μπορεί κανείς να παρατηρήσει τις διαφορετικές περιόδους της ιστορικής εξέλιξης της πόλης: η αρχική συγκέντρωση συχνά ορίζεται από τα απομεινάρια των τειχών της, έξω από αυτά, το faubourg, το προάστιο, αποτελεί την εξέλιξη της ιστορικής πόλης στη διάρκεια του 19ου αιώνα και ακόμη πιο έξω η μοντέρνα περιφέρεια της πόλης, προϊόν της μοντέρνας πολεοδομίας των ελεύθερων κτιριακών όγκων στο τοπίο, όπου συνυπάρχουν οι βιομηχανικές και δικτυακές υποδομές της πόλης.

Αυτή η σχετική ξεκάθαρη ακολουθία δομημένων συνόλων σε μια ιστορικά εξελικτική σειρά και σε ένα σχηματισμό ολοένα πιο διευρυνμένων κύκλων, ανατράπηκε κατά τις τελευταίες δεκαετίες όταν, με την εξάπλωση του αυτοκινήτου και των μέσων μαζικής μεταφοράς καθώς και την έκρηξη των επικοινωνιών, η αστική δόμηση επεκτάθηκε με απρόβλεπτο και απρογραμμάτιστο τρόπο κατά μήκος των οδικών δικτύων, δημιουργώντας πυκνώσεις στηριγμένες σε οικονομικές δραστηριότητες (βιομηχανικές, κατανάλωσης, αναψυχής, κ.ά.). Συνεχίζοντας την εξάπλωσή τους, αυτά τα αστικά αποσπάσματα ενοποιήθηκαν με άλλα αποσπάσματα, παράγοντας έτσι ένα πολύ ευρύτερο σύνολο

την μετάπολη, την ville emergente, τη Γενική Πόλη, την città diffusa, την edge city, διαφορετικές ονομασίες και περιγραφές της διάχυτης πόλης.

Οι επεκτάσεις των πόλεων που συνιστούν τη διάχυτη πόλη δεν φέρουν τα διακριτά χαρακτηριστικά των προηγούμενων φάσεων εξέλιξης της πόλης αλλά θα μπορούσαν να περιγραφούν ως πεδία δραστηριοτήτων, γεωγραφικά απροσδιόριστα και ασαφή, με πολύμορφα αρχιτεκτονικά δείγματα. Ο δημόσιος χώρος της διάχυτης πόλης παραμένει παραμελημένος και ασχεδιαστος, το φυσικό τοπίο χρησιμοποιείται ή καταστρέφεται ανάλογα με τις εκάστοτε διαθέσιμες των κατοίκων, η πολεοδομία είναι ανύπαρκτη σύμφωνα με συμβατικούς όρους, η αρχιτεκτονική της κατοικίας παραμένει αδιάφορη αναπαράγοντας με ακόμη πιο μανάβη τρόπο τις τυπολογίες του αστικού κέντρου, ενώ το αυτοκίνητο, παρόλο που αποτελεί το κατεξοχήν μέσο κίνησης στη διάχυτη πόλη, δρα ανεξέλεγκτα χωρίς να εντάσσεται στο σχεδιασμό της κατοικίας.

Στην περίπτωση της ελληνικής πόλης η διάχυση και ο απρογραμμάτιστος χαρακτήρας υπήρξαν εγγενή χαρακτηριστικά της. Η σύγχρονη ελληνική πόλη είναι η διάχυτη πόλη. Μορφοποιήθηκε μέσα από μια διαδικασία «ιδιωτικής αστικοποίησης» που βασίστηκε στη με διαφοροποι-

ήσεις επανάληψη της αστικής μονάδας της πολυκατοικίας χωρίς συγκεκριμένο σχέδιο ή πρόγραμμα από μικρο-μεσαίους ιδιώτες κατασκευαστές. Βασισμένη στην κατασκευαστική λογική της (μπετονένιος σκελετός με επαναλαμβανόμενες πλάκες και μη φέροντες τοίχους), η πολυκατοικία μπορεί να ολοκληρώνεται και να κατοικείται τμηματικά, συχνά παραμένοντας για μεγάλες χρονικές περιόδους ημιτελής. Το πρόγραμμα της πολυκατοικίας προδιαγράφηκε ως κατοικία (πολυ+κατοικία), εύκολα όμως προσαρμόστηκε στον ευέλικτο πολυπρογραμματικό κτιριακό τύπο, προσφέροντας άπειρες προγραμματικές εναλλακτικές. Ως ά-τοπη αστική μονάδα, η πολυκατοικία χρησιμοποιήθηκε η ίδια σε κάθε τμήμα της πόλης: στο κέντρο, τα προάστια, τις παραθαλάσσιες αστικές αποικίες.

Η ομοιογενής πόλη της πολυκατοικίας, που μπορεί να παρομοιαστεί με ένα στρώμα τεχνητού που εξαπλώνόμενο καλύπτει με απροσδιόριστο τρόπο το φυσικό τοπίο, παρουσιάζει τα προβλήματα της διάχυτης πόλης: καταστροφή του φυσικού τοπίου, υπολειμματική αντίληψη του δημόσιου χώρου, συστηματική επανάληψη του κτιριακού τύπου της πολυκατοικίας δίχως χωρικές και τυπολογικές επανερμηνείες και πειραματισμούς που η ίδια η λογική του συστήματος επιτρέπει και απουσία οποιασδήποτε πολιτικής για το αυτοκίνητο.

Η αντιμετώπιση των προβλημάτων της διάχυτης πόλης αποτελεί πρόκληση για τους αρχιτέκτονες μια και συνιστά μια νέα, ακόμα αδιευκρίνιστη κατάσταση, όπου οι ελευθερίες για πειραματισμό και ανατροπή των στερεοτύπων είναι αμέτρητες.

Στο χώρο της κατοικίας, στόχο πρέπει να αποτελέσει η διερεύνηση νέων τυπολογιών ή παραλλαγών των υπαρχουσών τυπολογιών. Παρόλη την επιχειρησιακή αξία της πολυκατοικίας η απλή επανάληψη του γνωστού τύπου δεν λαμβάνει υπόψη της τα σύγχρονα πολιτισμικά και κοινωνικά δεδομένα: μετασχηματισμός της οικογενειακής δομής, εργαζόμενοι γονείς, εργασία στο σπίτι, εργασιακή κινητικότητα που σχετίζεται με πολλαπλές κατοικίες περιορισμένου χρόνου διαμονής, αλλοεθνείς πληθυσμοί με διαφορετικά έθιμα και τρόπους ζωής. Η επανερμηνεία του τύπου της πολυκατοικίας ή η εισαγωγή νέων τύπων που πιθανώς ενσωματώνουν περισσότερα από ένα προγράμματα (γραμμική κατοικία, εσωστρεφής κατοικία με αίθρια, πολυπρογραμματικές μεζονέτες με πολυπλοκότητα στην τομή τους) θα συσχετίσουν τους σύγχρονους τρόπους ζωής με τον χώρο διαβίωσης.

Το αυτοκίνητο, ο χώρος στάθμευσης, η πρόσβαση σε αυτόν, μπορούν να αποτελέσουν πρωτεύοντα στοιχεία στην παραγωγή μιας ευρηματικής αρχιτεκτονικής της κατοικίας: το αυτοκίνητο μόνο του ή με άλλα πολλά μαζί, στο υπόγειο, στον κήπο, στην πυλωτή, σε εσοχή του κτιρίου, ανάμεσα σε δύο ορόφους, στο δώμα.

Ο δημόσιος χώρος της διάχυτης πόλης πρέπει να είναι χώρος συλλογικότητας, συνάντησης και παιχνιδιού, χώρος που θα αποτελεί σημείο ανα-

φοράς μέσα στον χαλαρό, αδιάφορο και ομοιογενή ιστό, χωρίς αυτό να προϋποθέτει την ταύτιση των δημόσιων χώρων με τους χώρους κατανάλωσης, ο ελεύθερος χρόνος δεν είναι απαραίτητα ο χρόνος για τα ψώνια. Δεδομένης της αυξανόμενης ευαισθησίας για το περιβάλλον, η εμπειρία του φυσικού τοπίου και οι δραστηριότητες άθλησης και αναψυχής στη φύση μπορούν να αποτελέσουν τη βάση της σχεδιαστικής λογικής των κοινόχρηστων χώρων.

Τους προβληματισμούς αυτούς παρουσιάζουν οι επιλεγμένες μελέτες του Ευροpan 7 στην Ελλάδα. Η υλοποίηση των βραβείων μένει να αποδείξει και στην πράξη τις δυνατότητες της αρχιτεκτονικής στην παραγωγή νέων τρόπων ζωής στη σύγχρονη διάχυτη πόλη.

Ο Γιάννης Αίσιωπος είναι αρχιτέκτων στην Αθήνα και επίκουρος καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Πατρών.

Πράσινη ρύπανση

IGOR STIPAC, DANIELA STANKOVIC, MLADEN STAMENIC, MIHAIL BUKA

Η μοίρα των προαστίων είναι στενά συνδεδεμένη με την κυκλοφοριακή προσπελασιμότητα. Μια περιοχή που είναι απομονωμένη, με δρόμους χαμηλής χωρητικότητας, παραμένει ανεπιθύμητη και μη ελκυστική.

Η λεωφόρος Θηβών αντιμετωπίζεται ως δυνατότητα και ευκαιρία για την περιοχή που διασχίζει, και όχι ως αρνητικός παράγοντας υποβάθμισης της περιοχής. Σύμφωνα με το σχεδιασμό, στην κεντρική περιοχή, η λεωφόρος «κρύβεται» από τη γειτονιά, ώστε να εξασφαλίζεται η προστασία από το θόρυβο και τη ρύπανση. Η κάλυψη της λεωφόρου χωρίζει την περιοχή σε δύο διακριτά στρώματα: το κάτω στρώμα, με την κυκλοφορία υψηλής ταχύτητας, τους χώρους στάθμευσης, το θόρυβο και τη ρύπανση, και το άνω στρώμα πρασίνου, που προορίζεται για τους πεζούς και για κοινωνικές δραστηριότητες. Από την άποψη του αυτοκινήτου, η «διέλευση» είναι οπτικά ελκυστική, με τις φωτεινές διαφημίσεις και τις πράσινες πινακίδες κατά μήκος του δρόμου. Γίνεται έτσι ένα σημείο ταυτότητας – ένα τοπόσημο.

Διατηρούμε και επεκτείνουμε το πράσινο, κατευθύνοντάς το προς το Οικολογικό Πάρκο. Με τη διαστρωμάτωση των λειτουργιών (διαχωρισμός της κυκλοφορίας από τις οικιστικές

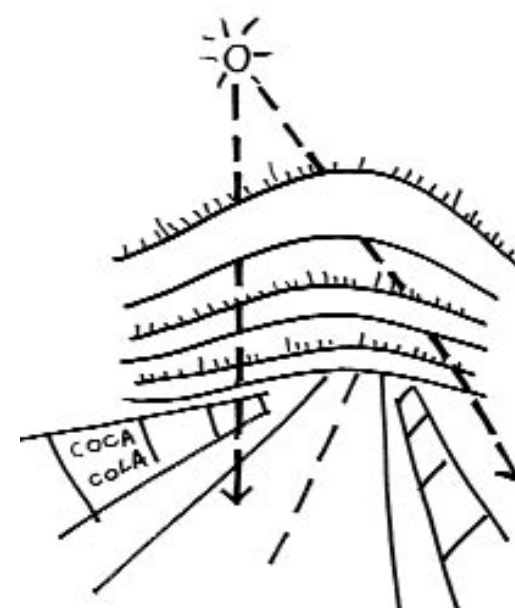
περιοχές), δημιουργούμε δημόσιους χώρους για τη συνάντηση των ανθρώπων. Σ' αυτούς τους χώρους συμβαίνουν πολλές και ποικίλες δραστηριότητες.

Το σχέδιο προσφέρει ως μοντέλο την κατοικία με πυλωτή και υπόγειο γκαράζ, στα πλαίσια ενός σαφούς κατασκευαστικού συστήματος. Η τυπολογική πολυμορφία είναι μεγάλη 9 στούντιο, στάνταρ, στάνταρ-διπλό, μεγάλο, μεγάλο-διπλό) και απευθύνεται σε μεγάλη ποικιλία πελατών, ο αριθμός των δυνατών συνδυασμών είναι άπειρος, και ο περιβάλλον χώρος του κτιρίου είναι αδιαμόρφωτος, επιτρέποντας έτσι στους ενοίκους να διαδραματίσουν δυναμικό ρόλο στη διαμόρφωσή του.

Η πράσινη επιφάνεια που προορίζεται για τους πεζούς περνάει κάτω από τα κτίρια και συνεχίζεται με μια φυσική κλίση πάνω από τη λεωφόρο Θηβών, συνδέοντας έτσι τα δύο μέρη της περιοχής.

Τέλος, το σχέδιο προτείνει την εγκατάσταση ενός πλήρους δικτύου κοινωνικών θέσεων, χώρων και επιφανειών, που θα είναι διάσπαρτα σε όλη την περιοχή.

απόσπασμα από κείμενο της ομάδας

ΔΗΜΟΣ ΙΛΙΟΥ ΑΤΤΙΚΗΣ

Πληθυσμός: 100.000
Ευρύτερη θέση: 30 Ha
Θέση μελέτης: 5,3 Ha

Περιοχή Μελέτης

Η ευρύτερη θέση τοποθετείται στην περιοχή της Ραδιοφωνίας, στο βόρειο τμήμα του Δήμου και πρόκειται να ενταχθεί άμεσα στο Σχέδιο Πόλεως. Υπάρχουν σ' αυτή κατοικίες αλλά και μεγάλοι ελεύθεροι χώροι. Η προτεινόμενη περιοχή παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον διότι από αυτή διέρχεται η Λεωφόρος Θηβών, ένας σημαντικός οδικός άξονας που συνδέει το λιμάνι του Πειραιά (το μεγαλύτερο της Ελλάδος) με το νέο αεροδρόμιο των Σπάτων μέσω της Αττικής Οδού και ο οποίος χωρίζει την περιοχή σε δύο τμήματα. Σημαντική θεωρείται επίσης και η γειτνίαση της περιοχής με το προς τα ανα-

τολικά μεγάλο Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης, το γειτονικό χώρο του παλαιού Ραδιοφωνικού Σταθμού της ΕΡΤ που προορίζεται για Μουσείο – Πάρκο, και το ρέμα Φλέβας (αδιαμόρφωτο).

Σκοπός προγράμματος

Θα πρέπει να γίνει ανασχεδιασμός της περιοχής κατά τέτοιο τρόπο ώστε οι προτάσεις που θα τεθούν να είναι νέες και πρωτότυπες, ξεφεύγοντας από τις καθιερωμένες και τις τυπικές που εφαρμόζονται ως σήμερα, έτσι ώστε η περιοχή να γίνει πόλος έλξης για κατοίκους όλων των κοινωνικών τάξεων. Ειδικότερα θα πρέπει να βρεθεί τρόπος επικοινωνίας των δύο τμημάτων που χωρίζονται από την Λ. Θηβών, να θεσμοθετηθεί ένας καινούργιος, πρωτοποριακός τύπος κατοικιών και να διαμορφωθούν κατάλληλα οι κοινόχρηστοι χώροι ώστε να αποτελούν χώρους αναψυχής των κατοίκων.

Πράσινη πυκνότητα

ΜΑΡΙΑ ΒΑΣΕΝΧΟΒΕΝ, ΤΟΡΣΤΕΝ ΒΕΣΣΕΛ

Προβληματική και στόχοι μελέτης

Στόχος της μελέτης είναι η αρμονική ένταξη του υφιστάμενου άφθονου ελεύθερου χώρου στο αστικό περιβάλλον και στον καθημερινό χώρο ζωής των κατοίκων. Οι πράσινοι χώροι πρέπει να απελευθερωθούν και να αποδοθούν στους κατοίκους σε αστικό επίπεδο και ταυτόχρονα να ενταχθούν στην καθημερινότητά τους. Οι ανοικτοί χώροι εντατικοποιούνται, αποκτούν δηλαδή ουσιαστική χρήση, ή σαν δημόσιοι, αστικοί χώροι, ή σαν εκτάσεις πλούσιου πρασίνου για την ψυχαγωγία και τη χαλάρωση των κατοίκων, ή τέλος σαν οργανικά μέρη της κατοικίας.

Θεωρητική Προσέγγιση

Το πράσινο χρησιμοποιείται σαν μέσο σύνδεσης των δύο εκτάσεων εκατέρωθεν της λεωφόρου. Πράσινες γραμμές ή «πράσινοι διάδρομοι» συνδέουν τις δυο ζώνες και εξασφαλίζουν τη συνέχεια του αστικού ιστού και του «οικοσυστήματος».

Οι πράσινοι διάδρομοι διασπώνται σε πράσινα συσσωματώματα, τα οποία αποκτούν τη γεωμετρία του περιβάλλοντος αστικού και κτιριακού συστήματος, διαφοροποιούνται και μετατρέπονται είτε σε επιφάνειες πρασίνου τοπίου είτε σε οικιστικές ενότητες με ενσωματωμένους κήπους και εξωτερική πράσινη επιδερμίδα.

Οι οικιστικές ενότητες αποτελούνται από διαφορετικούς τύπους κατοικίας, οι οποίοι συμπλέκονται με τη μορφή puzzle και περιβάλλονται από μια εξωτερική πράσινη επιδερμίδα, τους πράσινους τοίχους. Ιδιωτικοί κήποι ενσωματώνονται μέσα στη δομή του puzzle. Το σύστημα αυτό επιτρέπει τη δημιουργία σχετικά πυκνών οικιστικών μονάδων, όπου διαφορετικοί τύποι κατοικίας συνδέονται πίσω από ουδέτερες όψεις. Ο ιδιωτικός και ο δημόσιος χώρος, όπως και οι διαφορετικές κατοικίες, διαφοροποιούνται αυστηρά. Δεν αφήνεται περιθώριο δημιουργίας ημιδημόσιων χώρων. Οι κατοικίες είναι εσωστρεφείς με ιδιωτικούς κήπους. Η κοινωνική ζωή λαμβάνει χώρα στους δρόμους χαμηλής κυκλοφορίας, και στο δίκτυο πλατειών και πράσινων επιφανειών, εντείνοντας έτσι την αστική ατμόσφαιρα. Επιπλέον οι πράσινοι τοίχοι προστατεύουν τους κατοίκους από την ατμοσφαιρική ρύπανση, την ηχορύπανση και ρυθμίζουν την εσωτερική θερμοκρασία.

Ένας ενδιάμεσος κτιριακός τύπος που λειτουργεί ηχομονωτικά εισάγεται ανάμεσα στη λεωφόρο και το χώρο κατοικίας. Ο τύπος αυτός στεγάζει μεικτές χρήσεις όπως δημόσιους ή ενοικιαζόμενους χώρους στάθμευσης, γραφεία, εργαστήρια, γυμναστήριο κ.λπ.

απόσπασμα από κείμενο της ομάδας

Συντόμηση

ΓΟΡΚΑ ΓΟΪΤΙΑ ΑΜΥΝΔΑΡΑΙΝ, ΣΑΡΑ ΓΑΛΛΕΓΟ ΣΤΙΝΟΥΣ, ΡΟΒΕΡΤΟ ΗΟΥΟΣ ΜΙΓΟΥΕΛ, ΣΙΛΒΙΑ ΜΑΡΤΙΝ ΝΙΕΤΟ

Αστική ανάπτυξη

Η αστική ζωή δεν λαμβάνει χώρα μόνο στην υλική διάσταση της πόλης. Είναι ένας τρόπος ζωής που βασίζεται σε μη εντοπισμένες σχέσεις. Αυτή ακριβώς η αστάθεια καθίσταται ένα παράδοξο εργαλείο διάρθρωσης.

Η αστική μορφολογία φαντάζει σαν το σκηνικό μιας ασύλληπτης και άυλης πόλης, η οποία μεταβάλλεται αδιάλειπτα και διαμορφώνεται από εικόνες, αισθήσεις και διανοητικές παρορμήσεις, μιας πόλης, η ενστένιση της οποίας μας οδηγεί στα όρια μιας αισθητικής των συμβάντων.

Χρήστες

Τα συμβάντα του αστικού περιβάλλοντος προσαρμόζονται στις υφές του χώρου, στα τυχαία και τα κανονικά στοιχεία, στις ενέργειες που δρουν πάνω σ' αυτά, αλλά ταυτόχρονα προσαρμόζονται από αυτά. Δηλαδή, το αστικό περιβάλλον οργανώνεται από ένα χώρο τον οποίο ταυτόχρονα ρυθμίζει.

Διασταυρούμενες ζωές

Ο αστικός βίος συνίσταται σε συναντήσεις ξένων, οι οποίοι μοιράζονται την αποφυγή, την ανωνυμία και τα λοιπά προστατευτικά κελύφη. Οι ξένοι αυτοί εκτίθενται στο δημόσιο χώρο, αλλά είναι ταυτόχρονα κρυμμένοι, καμουφλαρισμένοι, συ-

χωνευμένοι, αόρατοι. Η μεγαλύτερη πιθανότητα ανάπτυξης σχέσεων γειτονίας μπορεί να λάβει χώρα με το ξετύλιγμα των χωρικών ακολουθιών που συνδέονται με τη λεωφόρο. Οι κατοικίες εποικίζουν το χώρο, έτσι ώστε να εξασφαλίζουν τη μεγαλύτερη δυνατή επαφή μεταξύ τους.

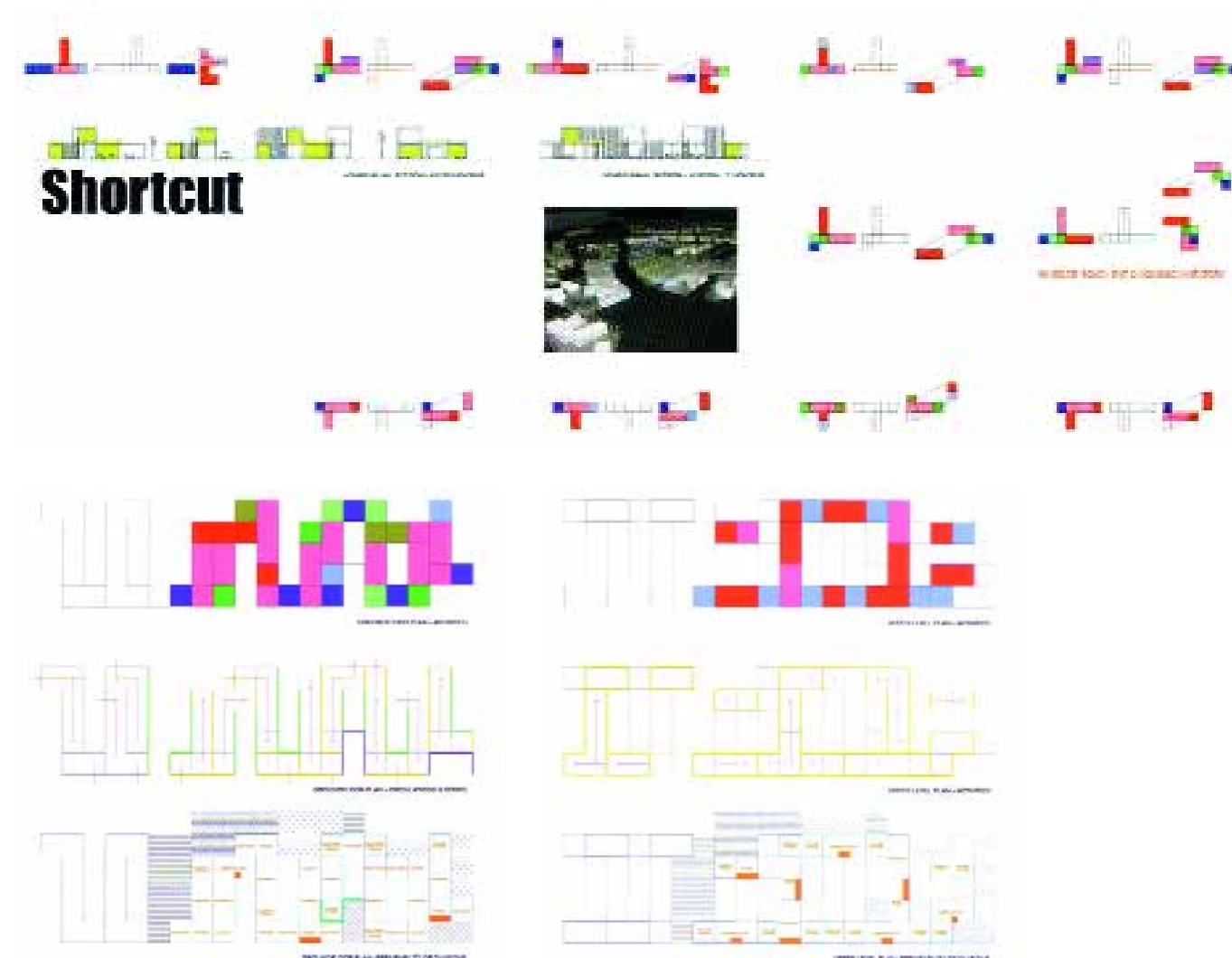
Φίλτρα ιδιωτικότητας

Για την επιλογή των αστικών σχέσεων, την προστασία της ιδιωτικότητας και την εύκολη αλλαγή της κατάστασης. Δημιουργούνται «κόσκινα χώρου», ειδικά σχεδιασμένα για να απορροφούν τις αντιθέσεις μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού χώρου. Σχεδιάζονται ελεύθεροι χώροι, ενσωματωμένοι στο οικιστικό σύνολο, σε διάφορες εκδοχές: προθάλαμοι, περιβόλια, ιδιωτικοί κήποι, ιδιωτικές αυλές κ.λπ.

Πέρα από την κατοικία

Κατά τον ίδιο τρόπο, προβλέπεται μια αλληλουχία δρόμων ανάμεσα στη λεωφόρο Θηβών, τον δρόμο κυκλοφορίας οχημάτων ή τον πεζόδρομο, την κατοικία και, στη συνέχεια τον χώρο πρασίνου. Κοινόχρηστοι κήποι, πεζόδρομοι, κοινόχρηστες αυλές, εργαστήρια και χώροι στάθμευσης διαδέχονται ο ένας τον άλλο.

απόσπασμα από κείμενο της ομάδας

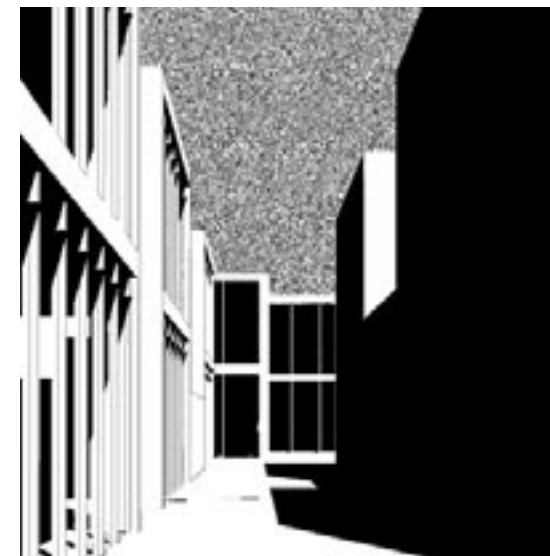
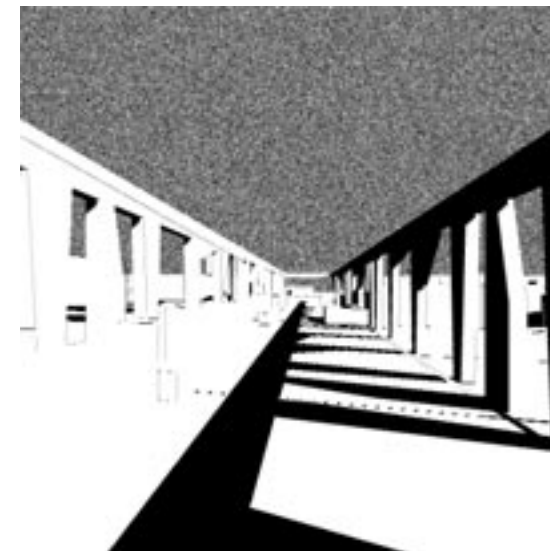

Παρεμβαλλόμενες κατοικίες

Το κύριο ζήτημα που εγείρεται από το Ευρωπαϊκό 7 για την περιοχή Νέας Ιωνίας-Μαγνησίας αφορά μια περιοχή έξω από τα όρια της πόλης, η οποία αποτελείται κυρίως από κατοικίες χαμηλής ποιότητας. Για την αντιμετώπιση του ζητήματος, το σχέδιο ξεκινά από την άποψη ότι η κεντρικότητα του κοινού βίου συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση για συνεχείς ανταλλαγές μεταξύ διαφορετικών πολιτισμών και διαφορετικών τρόπων ζωής. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο ο αστικός χώρος αντιμετωπίζεται ως συλλογικός και ως συνδεδεμένο στοιχείο του χώρου που προκύπτει από τη σύνδεση των όγκων των κατοικιών. Ο οικιστικός τύπος αποτελείται από κατοικίες διαστάσεων 5,40x7,20 μ. και 7,20x11,80 μ., οι οποίες συνδέονται μεταξύ τους με ανοικτές αυλές και κοινόχρηστους χώρους. Η διάρθρωση του συστήματος, η οποία βασίζεται σε τοίχους στήριξης, είναι εξαιρετικά ευέλικτη και παρέχει τη δυνατότητα μελλοντικής αλλαγής λειτουργίας. Έτσι, ο χώρος που σήμερα χρησιμοποιείται ως κατοικία, μπορεί αύριο να μετατραπεί σε εργαστήριο ή μικρό κατάστημα. Δημιουργείται επίσης ένας χώρος (τον οποίο μοιράζονται δύο ή περισσότερες

κατοικίες), ο οποίος θα μπορεί να χρησιμοποιηθεί μελλοντικά για την αύξηση της επιφάνειας της κατοικίας, αποβλέποντας σε ένα δίκτυο που πάντοτε θα συνδέει και θα παρεμβάλλεται. Αυτή η λύση παραπέμπει στον τρόπο δημιουργίας της πόλης με τη μέθοδο της πρόσθεσης και ενοποίησης (π.χ. παλιών χώρων), σύμφωνα με την οποία εισάγονται ορισμένα αποσυνδεδεμένα στοιχεία που αυξάνουν την συνθετικότητα του χώρου και των λειτουργιών του στο επίπεδο της συνοικίας. Το σχέδιο έχει σκοπό την επίτευξη του αρχιτεκτονικού μετασχηματισμού και της ανάπτυξης με την ταυτόχρονη διατήρηση ενός ακριβούς αστικού σχεδιασμού.

Επομένως, η περιοχή περιέχει τρία διαφορετικά στοιχεία: (α) τον ιστό των κατοικιών, (β) το αστικό πάρκο, όπου χωροθετούνται οι διάφορες εγκαταστάσεις και υπηρεσίες που έχουν σχέση με τον ελεύθερο χρόνο και τον αθλητισμό, και (γ) το μεγάλο κτίριο που δεσπόζει στο χώρο και αποτελεί το αποσυνδεδεμένο στοιχείο, το οποίο παραμορφώνει τον οικιστικό ιστό και ταυτόχρονα αποτελεί το συνδεδεμένο στοιχείο, αφού στεγάζει τις αστικές λειτουργίες (το μουσείο της πόλης και τις διάφορες υπηρεσίες).

ΔΗΜΟΣ ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

Πληθυσμός: 40.000
Ευρύτερη θέση: 99,5 Ha
Θέση μελέτη: 21 Ha

Περιοχή Μελέτης

Η περιοχική παρέμβαση εντοπίζεται στην περιοχή Αλιβέρι βορειοδυτικά της πόλης, η οποία κατοικείται σε μεγάλο βαθμό από ROM (4) με έντονες τις διαφορές και ανισότητες, τόσο στο οικονομικό επίπεδο όσο και στο κοινωνικό. Η περιοχή οριοθετείται από το χείμαρρο Ξηριά (3) με ένα φυσικό στοιχείο το οποίο κινδυνεύει από μπαζώματα και καταπατήσεις. Αποτελεί το δυτικό μεγάλο στραγγιστικό αύλακα της πόλης. Η περιοχική παρέμβαση αποτελείται από τη δημοτική ιδιοκτησία (1) εμβαδού 21 στρ. και από ιδιωτική έκταση (2) εμβαδού 32 στρ. η οποία είναι στη φάση της απαλ-

λοτρίωσης. Στην περιοχή έχει κατασκευαστεί και θα λειτουργήσει σύντομα το κέντρο στήριξης αυτιστικών ατόμων (8). Η περιοχική (9) προορίζεται για χώρο εκπαίδευσης. Οι χώροι της κυρίως μελέτης (1), (2) είναι χαρακτηρισμένοι σαν χώρος αθλητισμού σύμφωνα με το Γ.Π.Σ. Πρόκειται όμως να αλλάξει χρήση μετά τη δημιουργία του Πανθεσσαλικού Αθλητικού Κέντρου που θα φιλοξενήσει αγώνες του 2004. Στην ευρύτερη περιοχική εντοπίζουμε μία υπό ένταξη ενότητα (6) ενώ υπάρχει και θύλακας αυθαιρέτων (5) που κατοικείται από ROM. Περιοχή (10) εντός σχεδίου πόλης και κατοικείται από μη ROM.

Σκοπός προγράμματος

Σχεδιασμός χρήσεων που θα εξυπηρετήσει τις ιδιαιτερότητες και θα συμβάλει στην άμβλυνση των οικιστικών και κοινωνικών ανισοτήτων.

Μετασχηματίζοντας το τοπίο στις παρυφές της πόλης

ΕΛΕΝΑ ΑΓΓΕΛΕΤΟΥ, ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΑΤΤΑΡΤ, ΜΑΡΙΑ-ΗΛΕΚΤΡΑ ΣΚΑΜΝΑΚΗ

Η πρόταση, λαμβάνοντας υπ' όψη σαφείς τάσεις ανάπτυξης στην ευρύτερη περιοχή που παρακάμπτον την ιδιαίτερη φυσιογνωμία του τόπου, επιχειρεί να αναδείξει τον πολυδιάστατο χαρακτήρα της αποδίδοντάς του, ταυτότητα.

Βασική πρόθεσή μας είναι η οικολογική προσέγγιση σε όλα τα επίπεδα σχεδιασμού: από τη μικρή κλίμακα του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, εισάγοντας βιοκλιματικά στοιχεία στις κατοικίες, έως τη μεγάλη κλίμακα του πολεοδομικού σχεδιασμού, φέρνοντας τη φύση μέσα στην πόλη.

Ο χειρισμός των υφισταμένων ορίων –κοινωνικών και χωρικών– και ο τρόπος με τον οποίο θα γεφυρωθούν οι διαφορετικότητες εκατέρωθεν των ορίων αυτών, αποτελούν επίσης, κύριο πεδίο προβληματισμού.

Έτσι, το όριο στην πρότασή μας, αντιμετωπίζεται ως μια διάτρητη, ενδιάμεση, μεταβατική περιοχή, ως ένα πεδίο διάδρασης, συνδιάλεξης και συγκερασμού ετερογενών στοιχείων, το οποίο δημιουργεί νέες συνθήκες οικειοποίησης του χώρου. Αναίρεται επομένως, η έννοια του ορίου ως φράγμα.

1. Συγκρότηση ροών κίνησης στο χώρο

Βασική επιδίωξη είναι η διαβάθμιση στις ροές κίνησης που

διατρέχουν την περιοχή μελέτης, από την άτακτη κίνηση του πεζού στο πάρκο, στον πεζόδρομο, στον ποδηλατοδρόμο, στο δρόμο ήπιας κυκλοφορίας προς εξυπηρέτηση κυρίως της κατοικίας, και τέλος σε τρεις οδικούς άξονες ήπιας αλλά διαμεπερούς κυκλοφορίας –εν είδει δακτυλίου– που συνδέονται με τους κύριους οδικούς άξονες της ευρύτερης πόλης.

2. Συγκρότηση υπαιθρίων χώρων

Η περιοχή μελέτης αντιμετωπίζεται σαν περιοχή μετάβασης από τον πυκνοδομημένο ιστό της πόλης –που σήμερα ξεφτίζει αμύχανα πάνω στο ρέμα– στο φυσικό τοπίο.

Πλατφόρμες που φέρουν χρήσεις αναψυχής, ως στοιχεία του αμιγώς τεχνητού, επικάθονται στο φυσικό ανάγλυφο της όχθης του ρέματος. Ταυτόχρονα, επιδιώκουμε ένα είδος οργανωμένης διάχυσης –οπτικής και λειτουργικής– του φυσικού τοπίου μέσα στον οικισμό και αντίστροφα.

3. Συγκρότηση του δομημένου περιβάλλοντος

Η πρόταση επιχειρεί τη συνένωση της αστικής ζωής με τη φύση σε ένα νέο αστικό τοπίο.

Στο σχεδιασμό του δομημένου περιβάλλοντος, εισάγονται επιλεκτικά στοιχεία της πόλης, όπως η συνέχιση υφιστάμενων δρόμων και η συνέχιση του βορειοανατολικού μετώπου πάνω στον κεντρικό δρόμο.

Εντούτοις, εντός του οικισμού, η οικοδομική γραμμή αναιρείται, αποδίδοντας στο χώρο το χαρακτήρα μιας «σύγχρονης κηπούπολης» που αναλογεί σε μια πόλη της περιφέρειας.

Αυτόνομα συγκροτήματα 5, 7, η 10 βιοκλιματικών μονάδων κατοικίας εν σειρά, νότια προσανατολισμένων, διαμορφώνουν μια συνεχή εναλλαγή μεταξύ ανοιχτών και κλειστών χώρων, ιδιωτικών, ημιδημόσιων και δημόσιων.

απόσπασμα από κείμενο της ομάδας

ΝΕΑΠΟΛΗ ΔΗΜΟΥ ΛΑΡΙΣΣΑΣ

Πληθυσμός: 150.000
Ευρύτερη θέση: 95 Ha
Θέση μελέτης: 10 Ha

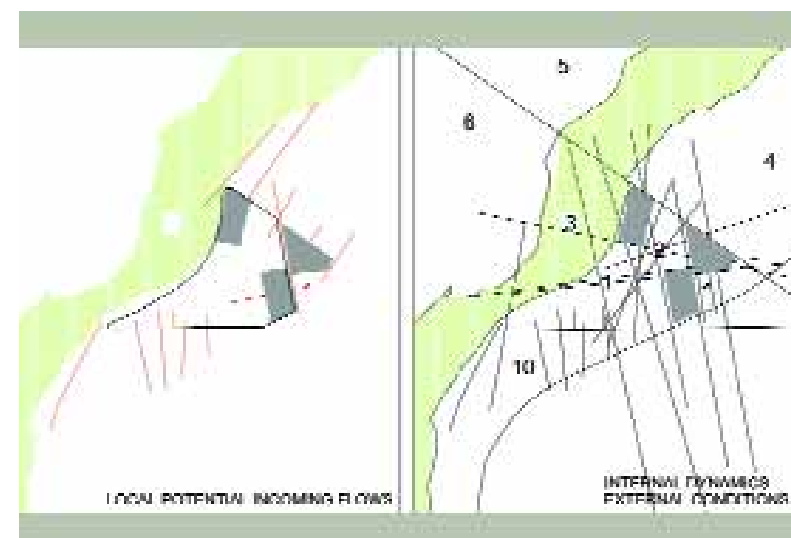
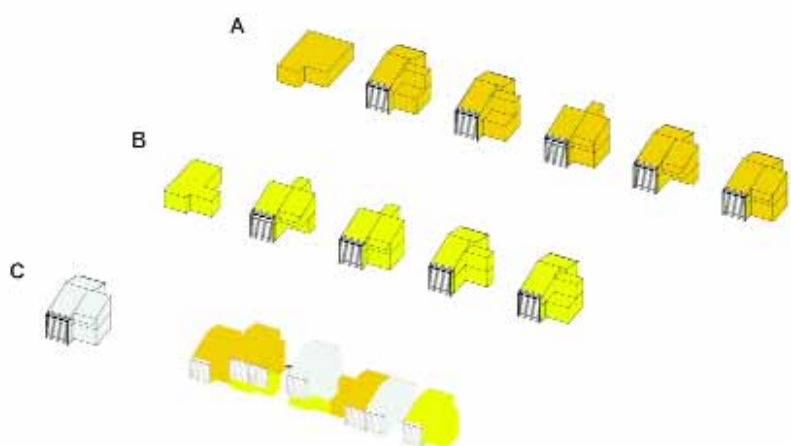
Περιοχή Μελέτης

Η ευρύτερη περιοχή είναι στη συνοικία της Νεάπολης στο νοτιοδυτικό τμήμα της πόλης που είναι μία από τις καλύτερες περιοχές κατοικίας και ένα από τα πιο «ωστά» πολεοδομικά προάστια της Λάρισας. Ο πληθυσμός ανέρχεται στους 7.000 κατοίκους. Η συγκεκριμένη περιοχή είναι ιδιοκτησία του Δήμου Λάρισας και περιλαμβάνει τόσο κτίσματα όσο και ελεύθερους χώρους.

Συνορεύει με ιδιόκτητα και δημόσια κτίρια, με το στρατόπεδο της Πρώτης Στρατιάς, με το Δημοτικό Γηροκομείο και με πολιτιστικές εκπαιδευτικές και αθλητικές εγκαταστάσεις.

Σκοπός προγράμματος

Η πρόταση θα πρέπει να περιλαμβάνει επανασχεδιασμό της περιοχής, προσφέροντας μία νέα δυναμική, ενεργοποιώντας νεωτεριστικές τάσεις σε μία υπάρχουσα απρόσωπη και στατική προσέγγιση. Η πρόταση θα πρέπει να προσελκύει κατοίκους όλων των εισοδηματικών, κοινωνικών τάξεων, επαγγελματιών, ηλικιών, στοχεύοντας στην κοινωνική συνοχή και αίσθηση ταυτότητας της περιοχής.

Το δάσος, ο κομμωτής, η μητέρα του και ένα στέγαστρο

ANGELIKA FUCKS, ΕΛΙΝΑ ΚΑΡΑΝΑΣΤΑΣΗ

Ο λεγόμενος ενεργειακός σχεδιασμός έχει πολλές διαστάσεις: περιβαλλοντολογικές, οικονομικές, κοινωνικές και συναισθηματικές. Η πιο προφανής ιδιότητά του είναι το να είναι ανθεκτικός στο χρόνο και ευέλικτος την ίδια στιγμή.

Το έργο προσφέρει μια δυνατότητα για κοινωνική μίξη, οικονομική ανάπτυξη, περιβαλλοντολογική φροντίδα και ένα πόλο έλξης των 5 αισθήσεων στην καθημερινή ζωή. Το πράσινο είναι το πολεοδομικό συστατικό το οποίο χαρίζει στην περιοχή ταυτότητα, ενισχύει το υπάρχον περιβάλλον και μπορεί να προκαλέσει την παραγωγική χρήση του δημοσίου χώρου.

Η περιοχική μελέτη

Δύο διαφορετικά συστατικά που διαμορφώνουν το τοπίο προτάθηκαν, προσφέροντας δύο συνθήκες διαφορετικών τρόπων διαβίωσης: Τα στέγαστρα και το δάσος.

Αυτά προσφέρουν σκίαση, παθητικό δροσισμό, είναι συλλέκτες νερού και διαμορφώνουν τον δημόσιο χώρο της πρότασης. Οι ομάδες κατοικιών τοποθετήθηκαν στις παρυφές των στεγαστρών και του δάσους, ως εμπόδιο στην κυκλοφορία του δροσερού αέρα.

Το δάσος είναι ένα αρκετά πυκνοφυτευμένο τοπίο από λεύκες. Η εναλλαγή των εποχών προσφέρει μια χρωματική περιοδικότητα. Το ήσυχο περιβάλλον του δάσους έρχεται σε αντίθεση με το δυναμικό χαρακτήρα του χώρου κάτω από τα στέγαστρα. Εκεί οι κλιματολογικές συνθήκες μπορούν να ελεγ-

χθούν και να φιλοξενηθούν φυτά τα οποία δεν μπορούν να αντισταθούν στις χαμηλές θερμοκρασίες. Δροσισμός, αρώματα και δραστηριότητες χαρακτηρίζουν τις περιόδους υψηλών θερμοκρασιών.

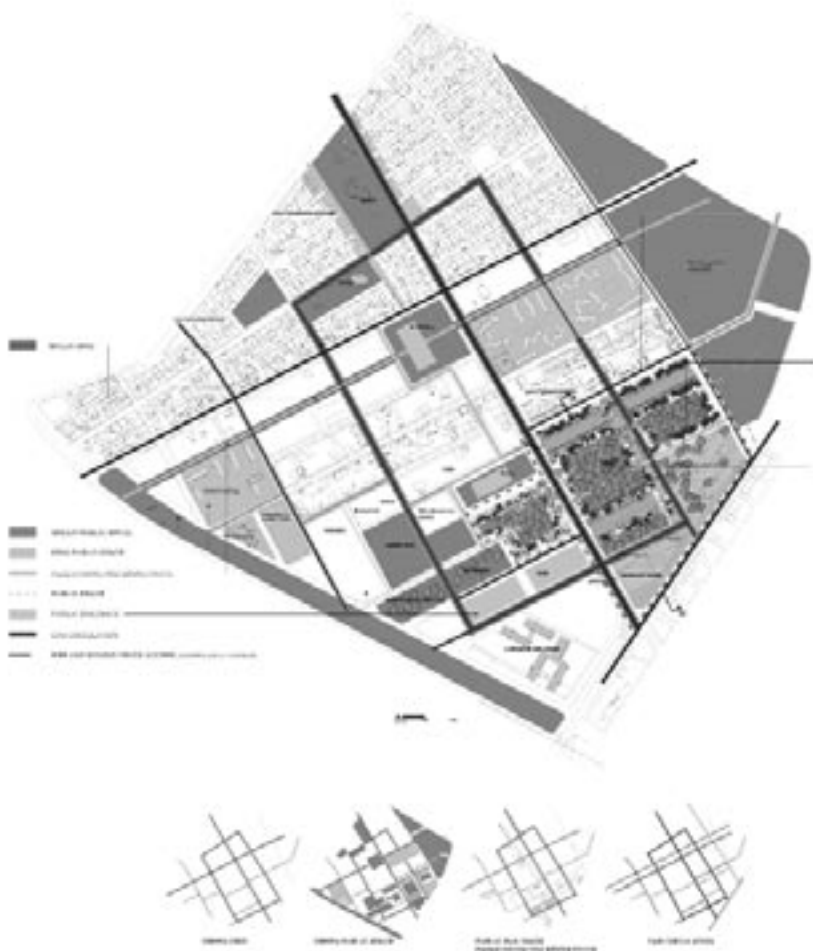
Το προάστιο

Για την εξασφάλιση της συνέχειας του πρασίνου, η υπάρχουσα υποδομή χρησιμοποιήθηκε ως υπόβαθρο για ένα «πράσινο κάρναβω». Η μετατροπή κάποιων οδών σε πεζοδρόμους και ποδηλατοδρόμους βοηθάει στην εύκολη πρόσβαση ποδηλάτων, στο δίκτυο ανάμεσα στα δημόσια προγράμματα της περιοχής και στην οικονομική ανάπτυξη, ενθαρρύνοντας την προσέλκυση καταστημάτων και μικρών επαγγελματιών.

Πρόγραμμα

Η πρόταση περιλαμβάνει μικρότερες χρήσεις ανάμεσα από τις κατοικίες, σε ένα λαβύρινθο μονάδων κατοίκησης και εργασίας. Σπίτι-πάνω-από-το-κατάστημά-μου και διπλοκατοικίες οικογενειακής κατοίκησης είναι τυπικές ελληνικές τυπολογίες. Όπως επίσης και τα μικρά γραφεία-κατοικίες, όπως αισθητικού, μασάζ, ψυχολόγου ή διαιτολόγου. Μια Αγροτική Δημοτική Σχολή προτείνεται στο νότιο μέρος της περιοχής, με εκτόνωση εντός του στεγαστρου για βιολογικές καλλιέργειες.

απόσπασμα από κείμενο της ομάδας

ΔΗΜΟΣ ΠΥΛΑΙΑΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Πληθυσμός: 23.000
Ευρύτερη θέση: 10 Ha
Θέση μελέτης: 4 Ha

Περιοχική Μελέτη

Η περιοχική μελέτη εντοπίζεται μεταξύ της πυκνοδομημένης Μαλακοπής και της οικιστικής ενότητας των Κωνσταντινουπολιτών σε απόσταση 500 μ. από την είσοδο της περιφερειακής οδού. Η περιοχή έχει αλλάξει από τότε που ολοκληρώθηκε η πράξη εφαρμογής της πολεοδομικής μελέτης και αυτή τη στιγμή κτίζεται με γοργούς ρυθμούς με ιδιωτική πρωτοβουλία. Μεγάλη επιφάνεια της περιοχής είναι δημοτική γη που αποδίδεται και μπορεί να διαμορφωθεί άμεσα με κοινωνικές εξυπηρετήσεις και με ανοιχτούς αστικούς χώρους (μαλακές και σκληρές διαμορφώσεις). Σημαντικό στοιχείο της περιοχής

αποτελεί το ρέμα που διατρέχει κατά μήκος την περιοχή και βρίσκεται σε κακή περιβαλλοντική κατάσταση.

Σκοπός προγράμματος

Στην περιοχική γενικής κατοικίας ο Σ.Δ. είναι 0,6. Στο διαδημοτικό πολεοδομικό κέντρο ο Σ.Δ. είναι 0,5 που μπορεί να φτάσει το 1,0 εφόσον ισχύει επιπλέον Κοινωνικός Συντελεστής 0,5 σε όφελος του Δήμου. Αυτό προσφέρει δυνατότητες για ανάπτυξη μεγάλης αρχιτεκτονικής ποικιλίας μορφών και καθ' ύψος ανάμειξης χρήσεων. Το προτεινόμενο πρόγραμμα για ολόκληρη την περιοχική μελέτη περιλαμβάνει 13.400 τ.μ. σε επιτρεπόμενες χρήσεις γενικής κατοικίας, με μέγιστη επιφάνεια κεντρικών λειτουργιών 17.000 τ.μ. (εμπόριο, υπηρεσίες, γραφεία, κατοικίας κ.λπ. επιτρεπόμενες χρήσεις), ένα μικρό δημοτικό πολιτιστικό κέντρο – ξενώνα νέων, ΚΑΠΗ γειτονιάς και τουλάχιστον 20.000 τ.μ. ανοιχτό δημόσιο χώρο με μαλακές και σκληρές διαμορφώσεις.

Πεδία διαφορετικότητας

ΠΑΥΛΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ, ΜΙΧΑΗΛ ΚΟΣΜΑΣ, ΠΑΡΙΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ, ΤΑΛΑΡ ΚΟΥΥΟΥΜΔΙΑΝ

Η πόλη ως πάρκο/Το πάρκο ως πόλη

Το δίκτυο των ανοικτών και πράσινων χώρων της περιοχής καθορίζεται ως σημαντικό στοιχείο μέσα στο τοπικό αστικό σύστημα. Είναι ελλιπές από άποψη ποικιλίας, φυσικής συνοχής, και μητροπολιτικής έλξης, αλλά υποστηρίζει πλούσια δραστηριότητα στην κλίμακα της γειτονιάς. Η μελέτη επιχειρεί να συνδεθεί με αυτό το δίκτυο, αλλά και να το αναβαθμίσει, με τη δημιουργία σειράς ανοικτών χώρων που παρουσιάζουν διαφοροποιημένο χαρακτήρα, πρόγραμμα και κλίμακα. Προτείνει την ανάμιξη της μητροπολιτικής και της τοπικής κλίμακας σε ένα φιλόδοξο σχέδιο, όπου το μητροπολιτικό τρέφει και τρέφεται από το τοπικό.

Η δική μας αντίληψη της έννοιας του Ανοικτού Χώρου και η προσέγγιση για «υψηλή αστική πυκνότητα με λιτή δόμηση», προκαλούν μία νέα λογική αστικής σύνταξης, μίας λογικής που προσφέρει αστική δυναμική και μητροπολιτική συνέχεια μέσα από την ακαθοριστία του Ανοικτού παρά μέσα από τον πραγματωμένο περιορισμό του Δομημένου. Η μελέτη προσφέρει μία ευκαιρία για την εφεύρεση ενός εναλλακτικού χωρικού μοντέλου για την πόλη, όπου η πόλη αποκτά τις επιτελικές και περιβαλλοντικές ιδιότητες του πάρκου, και το πάρκο αποκτά την ένταση, την πυκνότητα και την ποικιλία της πόλης.

Πεδία διαφορετικότητας: διαρθρώνοντας μια νέα πολιτικότητα

Οι προτεινόμενες αστικές εγκαταστάσεις επιχειρούν να δημιουργήσουν τη χωρική και προγραμματική διαφορετικότητα που απαιτούν οι σύγχρονες τάσεις ζωής. Για το Homo Ludens

του σήμερα (τον άνθρωπο που αρέσκεται στη δημιουργική διασκέδαση), η ψυχαγωγία από μόνη της και η κατοίκηση σε πράσινα περίχωρα, δεν αρκούν για να ικανοποιήσουν τις μητροπολιτικές του απαιτήσεις. Μία σειρά από δραστηριότητες –όπως εμπόριο, αθλητισμός, πολιτισμός και αναψυχή– χρειάζεται να αναμειχθούν με τους χώρους κατοικίας και εργασίας με ευρηματικούς τρόπους, ώστε να εδραιώσουν μια νέα σχέση με τη σύγχρονη αστική εμπειρία. Έτσι, κατευθύναμε τις στρατηγικές μας προς μια χωρική ιδέα η οποία εστιάζεται στον επαναπροσδιορισμό της έννοιας του Ανοικτού Χώρου. Η μελέτη εστιάζεται στη δημιουργία προγραμματικής έντασης και πολλαπλότητας με περιορισμένη δομημένη πυκνότητα, ενώ παράλληλα φιλοδοξεί να διεγείρει διαδικασίες που αστικοποιούν το πράσινο αλλά επίσης πρασινίζουν το αστικό.

Η μελέτη προτείνει μία Νέα Πολιτικότητα για την Πυλαία, η οποία μετακινείται από το ζώντας δίπλα στο πάρκο στο ζώντας μέσα στο πάρκο. Οι δημόσιοι χώροι αποκτούν πρωταγωνιστικό ρόλο στην αστική εμπειρία, ενώ τυπολογικές καινοτομίες επιτρέπουν στα ιδιωτικά έργα άμεση διασταύρωση με τη δημόσια σφαίρα με ποικίλους τρόπους. Έτσι, ο ευρύτερος χωρικός χαρακτήρας της περιοχής επιδιώκεται διαμέσου τέτοιων ιδιωτικών εγχειρημάτων, ενώ παράγει ένα Τοπίο Διαφορών το οποίο είναι ενεργό, αναδυόμενο, και εξελίξιμο, γεμάτο δυνατότητες.

απόσπασμα από κείμενο της ομάδας

Πεδία προγραμματισμού. Ανασύνθεση προαστίων

GABOR STARK, INES-ULRIKE RUDOLPH

Κοινό Έδαφος

Η περιοχή βρίσκεται σε κατάσταση εκκρεμότητας μεταξύ της μη-χρήσης γης και της προσδοκίας μελλοντικής ανάπτυξης. Το σχέδιο αυτό αναδεικνύει τις δυνατότητες του κέντρου (της ταυτόχρονα περιθωριακής και κεντρικής θέσης του), με σκοπό να προσδώσει στην περιοχή μια διακριτική και βιώσιμη ταυτότητα και να δημιουργήσει έναν αστικό σύνδεσμο και ένα κοινό δημόσιο χώρο για τις γύρω περιοχές.

Το εγχείρημα αναπτύσσει ένα αρχικό πεδίο πειραματισμού για τον επανακαθορισμό των χωρικών σχέσεων μεταξύ κατοικίας και εργασίας, δημόσιου και ιδιωτικού, πόλης και τοπίου.

Τοπογραφική ταυτότητα

Το πρώτο βήμα για τη διαμόρφωση μιας νέας αστικής ταυτότητας είναι η υλοποίηση ενός τοπογραφικού κώδικα. Το σχέδιο δεν προτείνει μια τελική σύνθεση, αλλά ένα δυναμικό σχηματισμό μεταβαλλόμενων διατάξεων και σχέσεων. Δημιουργεί ένα πεδίο προγραμματισμού μέσα στο οποίο οι λειτουργικές και κοινωνικές μονάδες σχηματίζουν συνεχώς μεταβαλλόμενα πρότυπα. Η τοπογραφική κωδικοποίηση αποτελεί ένα πλαίσιο που επιδέχεται ποικίλες προγραμματικές και οικοδομικές χρήσεις.

Διάταξη του αστικού χώρου

Ο προτεινόμενος συνθετικός αστικός χώρος, ο οποίος επιτρέπει την υλοποίηση ενός μεγάλου αριθμού προγραμμάτων, δημιουργείται μέσω της αλληλεπίθεσης και ενσωμάτωσης ποικίλων, συμπληρωματικών στρωμάτων.

Ενεργοποίηση πρασίνου

Η θέση της περιοχής δίπλα στην περιαστική ζώνη πρασίνου της Θεσσαλονίκης και η ύπαρξη του ρέματος χρησιμοποιούνται για τη συγχώνευση της γεωμετρικής ρυμοτομίας και των οικοπέδων με το οργανικό σχήμα της «ήπιας» διαμόρφωσης τοπίου. Η μορφολογική αντίθεση μεταξύ ορθογωνίων και οργανικών σχημάτων υπογραμμίζει την ενσωμάτωση του φυσικού χώρου μέσα στο σύστημα υποδομών και αρχιτεκτονικής.

Αρχιτεκτονικά αντικείμενα

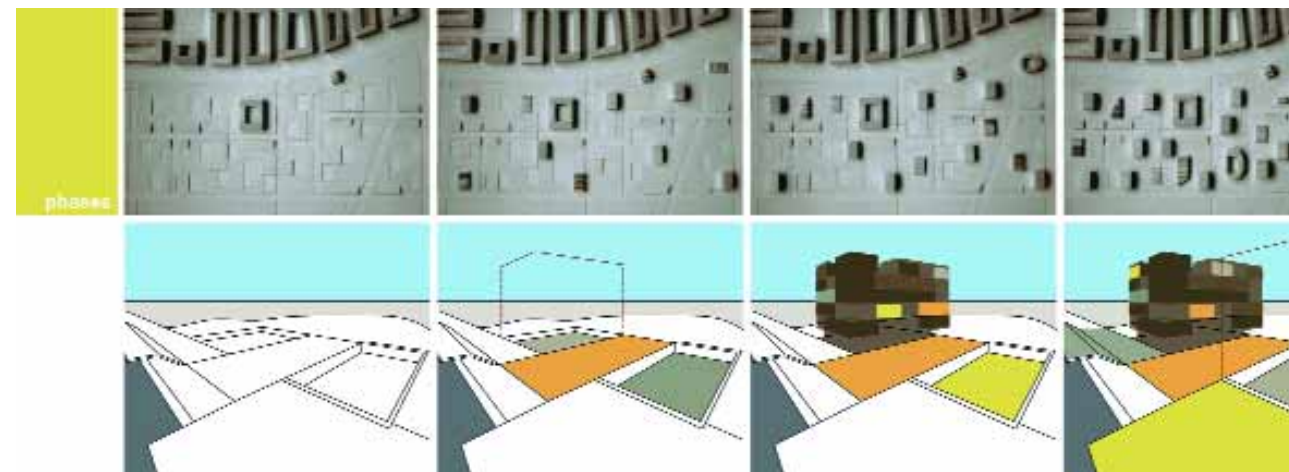
Το αστικό πεδίο του δικτύου υποδομών, οι νησίδες πρασίνου που παρεισφύρουν και το διακλαδωμένο σύστημα των δημόσιων απαιτήσεων, εξοπλίζονται από αρχιτεκτονικά αντικείμενα. Ο υφιστάμενος ναός και το σουπερ-μάρκετ συμπληρώνονται από ποικίλες δημόσιες εξυπηρετήσεις (ΚΑΠΗ, Κέντρο και Ξενοφάνας νεότητας) και νέους τύπους κτιρίων πολλαπλής χρήσης.

Τυπολογική καινοτομία

Αναφορικά με το ζήτημα της στέγης, ο προαστιακός τρόπος διαβίωσης αντιπροσωπεύεται κυρίως από την προαστιακή ή την προαστιακή κατοικία με κήπο.

Το σχέδιο συμπληρώνει αυτό τον παλαιό τύπο της ιδιωτικής κατοικίας με την οδό, η οποία παρέχει τη σύνδεση με τον εξωτερικό κόσμο και με τον μεταβαλλόμενο χώρο, εισάγοντας έτσι τα ζητήματα του χρόνου και της αλλαγής.

απόσπασμα από κείμενο της ομάδας

Το Forum του Europan 7

Νεκτάριος Κεφαλογιάννης, αρχιτέκτων

Αναδείχθηκε η γκρίζα πραγματικότητα των ελληνικών αρχιτεκτονικών διαγωνισμών σε ένα περιβάλλον δημιουργίας στην Ευρώπη

Το Europan, ο ευρωπαϊκός οργανισμός που διοργανώνει αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς αστικού σχεδιασμού, ως γνωστόν πραγματοποίησε τον περασμένο χρόνο το Europan 7, μια σειρά από διαγωνισμούς που το αντικείμενο μελέτης τους προσδιοριζόταν από τον γενικό τίτλο: «Προαστιακή πρόκληση. Ενίσχυση αστικότητας και οικιστική διαφοροποίηση». Βρήκε εφαρμογή σε 4 περιοχές της Ελλάδας, το Ίλιον (Αθήνα), τη Νέα Ιωνία (Μαγνησία), τη Νεάπολη (Λάρισα) και την Πυλαία (Θεσσαλονίκη).

Ένα χρόνο μετά τη διεξαγωγή του κάθε διαγωνισμού πραγματοποιείται μια συνάντηση (Forum) όπου διαπραγματεύονται θέματα επίκαιρου ενδιαφέροντος, σχετικά με τον προηγούμενο διαγωνισμό, αναπτύσσεται ένας αρχιτεκτονικός προβληματισμός σε ευρωπαϊκό επίπεδο και παρουσιάζονται οι βραβευμένες μελέτες. Φέτος, το Forum του Europan 7 πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα, 6-8 Μαΐου. Η ιδέα για την τέλεση του Forum αυτού στην Αθήνα (για πρώτη φορά) οφείλεται στον Γιώργο Σημαιοφορίδη και αφιερώθηκε στη μνήμη του, μια και ασχολήθηκε ουσιαστικά με αυτό. Οι βραβευμένες μελέτες του ελληνικού τομέα παρουσιάζονται σε αυτό το τεύχος αναλυτικά έτσι αυτό το σημείωμα σκοπό έχει να αναφερθεί, από τη μία, στο περιεχόμενο των συζητήσεων και του προβληματισμού που αναπτύχθηκε και, από την άλλη, στην εντύπωση που άφησε η παρουσίαση του τρόπου λειτουργίας και δράσης των Europan στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Το Forum που διήρκεσε 2 ημέρες, αποτελούταν από μια ζώνη παρουσίασης των βραβευμένων προτάσεων και από μια ζώνη προβληματισμού και συζητήσεων όπου γίνονταν αναφορές σε υλοποιημένες βραβευμένες προτάσεις των προηγούμενων Europan καθώς και μικρά σχόλια, σχετικά με το αντικείμενο της εκάστοτε ενότητας, από τους βραβευμένους συμμετέχοντες στο Europan 7. Στο φετινό Forum τα αντικείμενα μελέτης μπορούσαν να ταξινομηθούν σε 6 θεματικές ενότητες: η αξιολόγηση διάσπαρτων οικιστικών περιοχών, η διατύπωση νέων πολιτικότητας, η αναζωογόνηση υπερ-αστικοποιημένων περιοχών, η εξερεύνηση των αστικών και κατάλληλη μετατροπή των υποδομών στις πόλεις και η κατάλληλη μετατροπή των αστικών κενών. Βάση των παραπάνω ενοτήτων ήταν η αναζήτηση των κατάλληλων αρχιτεκτονικών μέσων που μπορούν να μετα-

τρέψουν τη δημιουργία νέων οικιστικών περιοχών, με καινοτόμες τυπολογίες και πολυπλοκότητα προγραμμάτων, σε εργαλείο χάραξης αστικής στρατηγικής.

Αξίζει να αναφερθούμε συνοπτικά σε τέσσερις από τις παράλληλες συζητήσεις που κάλυψαν ιδιαίτερα σημαντικά θέματα. Η πρώτη συζήτηση ασχολήθηκε με τη «διαπραγμάτευση της πόλης πάνω από την πόλη». Τέθηκε το ερώτημα της μεταμόρφωσης υπαρχόντων περιοχών δίνοντάς τους νέο νόημα. Κρίσιμο θέμα είναι η συνύπαρξη σε αυτή την περίπτωση ιδιωτικού και δημόσιου χώρου. Η δεύτερη συζήτηση αντιμετώπισε το θέμα του «αυτοκινητοδρόμου και της πόλης». Τα προβλήματα που δημιουργούνται από τις σύγχρονες υποδομές και ο τρόπος που αυτές μπορούν να χρησιμοποιηθούν-αντιμετωπισθούν από την αρχιτεκτονική.

Η τρίτη συνάντηση διαπραγματεύθηκε το ζήτημα των «συνθετων πολεοδομικών προγραμμάτων». Διαπιστώθηκε ότι στην πάροδο του χρόνου τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι αρχιτέκτονες κατά τον αστικό σχεδιασμό γίνονται συνέχεια περισσότερα και συνθετότερα, κάτι που δεν οδηγεί πάντα σε ποιοτικότερο αποτέλεσμα. Προτάθηκε η λογική της απλούστευσης των αρχιτεκτονικών συνιστωσών. Τέλος, η τέταρτη συζήτηση περιστράφηκε γύρω από το ρόλο του «προαστιακού στοιχείου στην αρχιτεκτονική στρατηγική». Αυτό που χαρακτηρίζει τον προαστιακό χώρο, κατά τους ομιλητές, είναι ότι δεν πρόκειται για κάποιο εγκαθιδρυμένο αλλά για ένα εξελισσόμενο χώρο με μια δυναμική μετάλλαξη. Σημαντικό ρόλο σε αυτό διαδραματίζει ο χρόνος και ο τρόπος με τον οποίο το έργο μπορεί να ενσωματωθεί στο χώρο κατά τον χρόνο δόμησης της πόλης.

Σε αυτές τις δύο ημέρες συζητήσεων και επαφών του Europan, πέρα από αυτά που ειπώθηκαν και ελλειπτικά παρουσιάστηκαν παραπάνω, υπήρχαν και άλλα άρρητα, που δεν αναφέρθηκαν και όμως ήταν σαφή σε όλους. Μιλώ για το βαθμό υλοποίησης των προτάσεων που στο εξωτερικό είναι σημαντικός, ενώ στην Ελλάδα είναι ανύπαρκτος. Είτε δεν υλοποιούνται καθόλου, είτε σπάνια υλοποιούνται εν μέρει, στρεβλά και με άλλο περιεχόμενο. Η πικρία των ελλήνων ομιλητών ήταν συγκεκριμένη. Και στο Europan συμβαίνει ό,τι και στους άλλους ελληνικούς αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς...

Το Europan είναι ένας θεσμός που αναφέρεται στους νέους αρχιτέκτονες. Είναι προφανές όμως ότι το πρόβλημα με τους ατυχείς διαγωνισμούς δεν το έχουν δημιουργήσει οι ίδιοι. Προφανώς, στο παρελθόν δεν έγιναν οι κατάλληλες δράσεις για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα και τώρα έχει γίνει καθυστέρηση... Ίσως, κάποιοι να ενδιαφέρθηκαν για τη δική τους ατομικότητα ή τον κλειστό κύκλο τους και να αδιαφόρησαν για το συλλογικό. Τώρα, σε περίοδο αυξημένων αποκλεισμών και επιλεκτικών σχέσεων, σε επαγγελματικό, ακαδημαϊκό και κοινωνικό επίπεδο, είναι αρκετά δυσκολότερη η συγκρότηση συλλογικότητας. Η εύκολη λύση είναι τα άρθρα που κατακλύζουν τα αρχιτεκτονικά και μη έντυπα, όπου οι αρχιτέκτονες συνηθίζουν να «κλαίγονται» και να κατηγορούν πάντα τους άλλους, εκτός αρχιτεκτονικής, για τα «δεινά που τους επιφύλασσει η μοίρα». Οδηγούνται σε αυτή τη συμπεριφορά ίσως γιατί ξέρουν ότι είναι οι ίδιοι μέρος του προβλήματος. Στο σημείο που έχουμε φτάσει φαίνεται ότι δεν αρκούν οι συνηθισμένες δράσεις. Χρειάζεται πια μια διπλή προσπάθεια. Η μία από τις δύο είναι να αλλάξουμε τον εαυτό μας, και αυτό είναι το δυσκολότερο...

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΩΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ Σ. και Δ. ΑΝΤΩΝΑΚΑΚΗ

Αγαπητοί φίλοι,

Αντί για απάντηση στις κ.κ. Ναταλία Μπούρα και Μαργαρίτα Σάκκα-Θηβαίου, οι οποίες έσπευσαν να δημοσιεύσουν στην εφημερίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ τις απόψεις τους για τη μελέτη μας στην Πλατεία Κολωνακίου η οποία βρίσκεται στο στάδιο της υλοποίησης, τις παραπέμπουμε στον Επαγγελματικό Κώδικα των Ελλήνων Διπλωματούχων Μηχανικών του Τ.Ε.Ε. τον ξεχασμένο στις αραχνιασμένες γωνιές της συνείδησής μας. Συγκεκριμένα στη γλώσσα της εποχής του μεσοπολέμου και στα άρθρα 7 και 8 του κώδικα, περιγράφεται με ποιους τρόπους ο Επιστήμονας υποχρεούται να τηρή αυστηρώς το γράμμα και το πνεύμα της επιστήμης του κατά την ενάσκηση του επαγγέλματός του. Διαβάζουμε:

Άρθρο 7ον

... –Να μη εκφέρη δημοσία γνώμην, εκτός εάν είναι καλώς πληροφορημένος περί των σχετικών γεγονότων και ειλικρινώς πιστεύη εις τα υπ' αυτού υποστηριζόμενα

Άρθρο 8ον

... –Να αποφεύγη να ασκή κριτικόν

επί της εργασίας ετέρου Συναδέλφου, εν αγνοία αυτού, εκτός εάν αν υπηρέσει αυτού επερατώθησαν. Αλλά και τότε η τοιαύτη κριτική πρέπει να είναι αντικειμενική και εις το αρμόζον επίπεδο και εν πάση περιπτώσει να περιφρουρήται η αξιοπρέπεια του επαγγέλματος.

Όσο για την απάντησή μας, αυτή θα είναι το ίδιο το έργο, ολοκληρωμένο.

Ευχαριστούμε για τη φιλοξενία Σουζάνα και Δημήτρης Αντωνάκης αρχιτέκτονες

Υ.Γ. Αλήθεια, μήπως θα έπρεπε να δημοσιευθεί στο Δελτίο του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων ολόκληρο το κείμενο αυτού του Επαγγελματικού Κώδικα;

ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΙΔΕΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΑΡΚΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ

Σύμφωνα με την απόφαση της Διεθνούς Κριτικής Επιτροπής του διαγωνισμού που αποτελείται από τους: - Peter Rowe, αρχιτέκτονα-πολεοδόμο, κοσμήτορα της Μεταπτυχιακής Σχολής Σχεδιασμού του Πανεπιστημίου Harvard ως πρόεδρο,

Τα σχέδια δημοσιεύονται ύστερα από παράκληση της Συντακτικής Επιτροπής του περιοικού

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ-ΕΙΔΗΣΕΙΣ

- Δημήτρη Φατούρο, αρχιτέκτονα, ομότιμο καθηγητή του ΑΠΘ ως αναπληρωτή πρόεδρο,
- Raj Rewal, αρχιτέκτονα, εκπρόσωπο της Διεθνούς Ένωσης Αρχιτεκτόνων (UIA),
- Christophe Girod, αρχιτέκτονα-αρχιτέκτονα τοπίου, καθηγητή του Ομοσπονδιακού Πολυτεχνείου της Ζυρίχης,
- Chi Wing Lo, αρχιτέκτονα
- Ανδρέα Συμεών, αρχιτέκτονα και
- Λουδοβίκο Βασενκόβεν, αρχιτέκτονα-πολεοδόμο, καθηγητή ΕΜΠ απονεμήθηκαν τα εξής βραβεία.

Πρώτο βραβείο

DZO Architecture

Elena Fernandez, David Serero, αρχιτέκτονες, Νέα Υόρκη, ΗΠΑ
Arnaud Descombes, Antoine Regnault, αρχιτέκτονες, Παρίσι, Γαλλία
Phillippe Coignet, αρχιτέκτων τοπίου
Ryosuke Shimoda, Erwin Redl, καλλιτέχνης

Δεύτερο βραβείο

Αντώνης Νουκάκης, Παρασκευή Μπαμπάλου-Νουκάκη, Βασιλική Αγοραστήδου, Λητώ Ιωαννίδου, αρχιτέκτονες, Αθήνα, Ελλάδα
Παναγιώτα Καραμανέα, αρχιτέκτων τοπίου
Γάννης Δοκουμετζίδης, πολιτικός μηχαν.
Σπύρος Κυριάκος, γεωπόνος
Κώστας Ζαχαριάς, ηλεκτρολόγος μηχαν.

Ελισάβετ Πλαϊνή, Γιώργος Καναβάκης, Ana Garcia, Ιουλίτσα Δρούγα, Μαίρη Τσαγκάρη, αρχιτέκτονες
Παντελής Θεοδωράκης, Γιώργος Νουκάκης, φοιτητές αρχιτεκτονικής

Τρίτο βραβείο

Marc Bourgeois, Στυλιανή Δαούτη, αρχιτέκτονες, Παρίσι, Γαλλία

Απονεμήθηκαν επίσης έξι ισότιμοι έπαινοι ως εξής:
- Γραφείο Heinle, Wischer und Partner, με κύριο μελετητή τον αρχιτέκτονα Winfried Schmidbauer και συνεργάτες με έδρα τη Στουτγάρδη Γερμανίας
- Αρχιτέκτονες τοπίου Adrian Mc Gregor και Philip Coxall με έδρα τη Manly της Αυστραλίας
- Αρχιτέκτονες Θεοκλής Καναρέλης και Κώστας Μανωλίδης με έδρα την Αθήνα
- Γραφείο Carlos Dias Arquitetos Associados S/C Ltda με κύριο μελετητή τον αρχιτέκτονα Carlos

Dias και συνεργάτες με έδρα το Sao Paulo Βραζιλίας
- Αρχιτέκτονες Aurelio Galfetti, Θεοφάνης Καταπόδης, Αναστασία Δελγηγιάννη, Δέσποινα Γουναροπούλου, Βασιλική Εμμανουηλίδου, Πέτρο Μπαζό, Γεώργιο Σπυριδωνός, Richard Rubin και Παναγιώτη Λεβέντη με έδρα την Αθήνα
- Πολεοδόμος Can Rubin και συνεργάτες με έδρα την Άγκυρα Τουρκίας

ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ INTERNATIONAL HOSPITAL FEDERATION

Η International Hospital Federation (I.H.F.), η Ιατρική Σχολή του Α.Π.Θ. και το Τμήμα Αρχιτεκτόνων της Πολυτεχνικής Σχολής του Α.Π.Θ. συνδιοργανώνουν στη Θεσσαλονίκη, από τις 4 έως και τις 7 Νοεμβρίου 2004, το Περιφερειακό Διεθνές Συνέδριο και Έκθεση της I.H.F. με θέμα «Προς το ευφυές νοσοκομείο».

Το Συνέδριο αυτό θα δώσει τη δυνατότητα στους Έλληνες επιστήμονες να συναντηθούν, να συζητήσουν και να ανταλλάξουν απόψεις με κορυφαίους συναδέλφους τους του διεθνούς χώρου. Θα προσφέρει ακόμα δυνατότητες για προβολή μέσα από την Έκθεση και τη διεθνή δικτύωση.

Το Συνέδριο απευθύνεται σε:

- αρχιτέκτονες, μηχανολόγους και ηλεκτρολόγους μηχανικούς, μηχανικούς Η/Υ και πληροφορικής, Παντελής Θεοδωράκης, Γιώργος Νουκάκης, φοιτητές αρχιτεκτονικής
- ιατρούς (όλων των ειδικοτήτων), νοσηλευτικό και παραϊατρικό προσωπικό.
- προγραμματιστές και σχεδιαστές φροντίδας υγείας.
- διεθνικά στελέχη του Υπουργείου Υγείας, των ΠΕΣΥ και των διοικήσεων των νοσοκομείων.
- επιστημονικά στελέχη Τεχνικών Υπηρεσιών των νοσοκομείων.
- διαχειριστές εγκαταστάσεων υγείας και οικονομολόγους υγείας.
- κατασκευαστές εγκαταστάσεων υγείας.
- κατασκευαστές και προμηθευτές ξενοδοχειακού και βιοϊατρικού εξοπλισμού κτιρίων υγείας.
- στελέχη φαρμακευτικών εταιρειών, κ.λπ.

Το νοσοκομείο Chelsea και Westminster, Λονδίνο, αρχ. S. Robson

Προθεσμία υποβολής περιλήψεων:
20 Σεπτεμβρίου 2004

Γλώσσα Συνεδρίου
Οι επίσημες γλώσσες του συνεδρίου είναι η ελληνική και η αγγλική.

Γραμματεία Συνεδρίου
"THESIS" Marketing- Δημόσιες Σχέσεις
Γρ. Παλαμά 6, 54622 Θεσσαλονίκη
Τηλ.: 2310 265898/ 238296
Fax.: 2310 240669
Email: thesis@thesis-pr.com
www.thesis-pr.com

Ιστοσελίδα Συνεδρίου
Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το συνέδριο μπορείτε να επισκεφθείτε την ιστοσελίδα του συνεδρίου στη διεύθυνση:
www.ihf.smarthospital.gr

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ή ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ;

Ο «νέος» τρόπος προβολής του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ ερήμην των συλλογικών οργάνων και των μελών του

Τους τελευταίους μήνες και ενώ κρίσιμα ζητήματα (νέα αλλαγή του τρόπου έκδοσης αδειών, υποχρεωτική ασφάλιση μελετών, τρόπος ανάθεσης μελετών του Δημοσίου, ολυμπιακά κ.λπ. μεγάλα έργα) έπρεπε να προκαλούν κλίμα κινητοποίησης και το Δ.Σ. του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων να πρωτοστατεί σ' αυτές, το προεδρείο του Δ.Σ. πιστεύει πως ανακάλυψε τον τρόπο για την προβολή του Συλλόγου προς τους αρχιτέκτονες και το ευρύτερο κοινό. Ακολουθεί μια τακτική συνεργασίας χωρίς αρχές με διάφορες ιδιωτικές επιχειρήσεις. Συμμετέχει ή προσπαθεί να συμμετάσχει στις άμεσες ή έμμεσες δια-

φημιστικές δραστηριότητες των επιχειρήσεων αυτών, επιχειρεί να ταυτίσει την ενημέρωση των αρχιτεκτόνων με τη διαφήμιση, προσβλέπει παράλληλα με τον τρόπο αυτό σε μίαν ανέξοδη δήθεν διαφήμιση του Συλλόγου και των παραγόντων του.

Νομίζει λοιπόν ότι βρήκε τον τρόπο να απαλλάξει το Σύλλογο από «τα στερεότυπα του παρελθόντος» ώστε αυτός «να διευρύνει τους ορίζοντές του, τις δράσεις του και... να αναμετρηθεί με τις νέες πραγματικότητες» (από κείμενο του γ.γ. του Δ.Σ. του ΣΑΔΑΣ της 08.06.2004). Βεβαίως νομίζει ότι βρήκε τον τρόπο, χωρίς κόπο, να υπερβεί την αδρανοποίηση του Συλλόγου και τη μείωση του κύρους του στους συναδέλφους και τους πολίτες.

– Η αρχή έγινε με την απόπειρα αλλοίωσης μιας πρότασης δραστηριότητας για την προστασία και ανάδειξη των καταστρεφόμενων «Ξενία», με την προσπάθεια μετατροπής της σε διαφημιστική καμπάνια της Ελληνικά Τουριστικά Ακίνητα Α.Ε. (ΕΤΑ Α.Ε.), εν όψει της εισαγωγής της τελευταίας στο χρηματιστήριο.

– Στη συνέχεια το προεδρείο έθεσε «υπό την αιγίδα του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ» τη διαφημιστική παρουσίαση των προϊόντων της HELLASCOM international A.E., θυγατρικής του ιδιωτικοποιημένου ΟΤΕ.

– Τις επόμενες μέρες θα πραγματοποιηθεί έκθεση από την ΑΘΗΝΑΪΣ Α.Ε. «υπό την αιγίδα του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ» και ταυτόχρονα «υπό την αιγίδα της Πρεσβείας των ΗΠΑ στην Αθήνα».

Από την καθαρή διαφημιστική εξυπηρέτηση της HELLASCOM Α.Ε., μέχρι την έκθεση με έμμεσους διαφημιστικούς στόχους (με το ενδιαφέρον κατά τα άλλα θέμα

"Roadside Architecture", κάτι σαν πολεοδομική Νέα Αταξία, που θα μπορούσε κάλλιστα να το διοργανώσει με ταυτόχρονη συζήτηση ο ίδιος ο Σύλλογος), αλλά και στην περίπτωση των ΕΤΑ Α.Ε., όπως και στην απειληθείσα επιχειρηματική αξιοποίηση του Ξενώνα Στάμου Στούρνα, έχουμε σαφές δείγμα γραφής για το τι εννοεί το προεδρείο δράση του Συλλόγου «με έναν επιχειρηματικό τρόπο, με έναν ωραίο σύγχρονο τρόπο» (διατύπωση του γ.γ. του Δ.Σ. του Συλλόγου στη συνεδρίαση της 12.05.2004).

Όμως όταν ξεπερνιέται το επίπεδο της θεωρητικολογίας και γίνεται προσπάθεια εφαρμογής τέτοιων σχεδίων για το Σύλλογο και το χαρακτήρα του, τότε οι εμπνευστές τους δεν αντέχουν τη συζήτηση ούτε καν μέσα στο ελεγχόμενο από την πλει-

οψηφία Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου. Για το λόγο αυτό, όταν πρόκειται για συγκεκριμένες πράξεις, αυτές προωθούνται κρυφά (περίπτωση της εταιρείας ΑΘΗΝΑΪΣ Α.Ε. και του σχεδίου σύμβασης με τα ΕΤΑ Α.Ε.) ή παραβιάζοντας αποφάσεις του Δ.Σ. (περίπτωση της HELLASCOM Α.Ε.). Το ίδιο ισχύει ακόμη περισσότερο για την αντιπροσωπεία, που τα περισσότερα μέλη της, σε κρίσιμα ζητήματα του κλάδου, έχουν επιδείξει ανεξαρτησία γνώμης. Γι' αυτό από τους ίδιους παράγοντες της πλειοψηφίας του Δ.Σ. προτείνεται η κατάργηση του ρόλου της ως κυρίαρχου οργάνου και η αντικατάστασή της από ένα ολιγομελές όργανο που θα περιλαμβάνει και αριστίδην μέλη. Το θέμα της HELLASCOM Α.Ε. τέθηκε ήδη στο Δ.Σ. Το προεδρείο ζήτησε εκ των υστέρων κάλυψη για τις ενέργειές του, κάλυψη που έλαβε από τους εκπροσώπους των παρατάξεων ΔΑΚ, ΠΑΣΚ, ΑΣΑΕ και ΕΛΕΜ και του την αρνήθηκαν οι 4 εκπρόσωποι της Συσπείρωσης Αριστερών Αρχιτεκτόνων και του Νέου Κινήματος Αρχιτεκτόνων. Μετά την επίδειξη πλήρους περιφρόνησης προς τα μέλη του Δ.Σ., το προεδρείο εξασφάλισε και την υποταγή της πλειοψηφίας του. Στηριζόμενο σ' αυτή, συνέχισε τη σχετική πρακτική του με την εν κρυπτώ παροχή της αιγίδας του Συλλόγου στην έκθεση της εταιρείας ΑΘΗΝΑΪΣ Α.Ε. Επί πλέον των παραπάνω, σε σχέση με τις εκδηλώσεις, έχει εφαρμοστεί πρόσφατα η τακτική ειδοποίησης με προσκλήσεις και τηλεφωνα ενός κλειστού κύκλου περίπου 500 συναδέλφων. Η αποτελεσματικότητα της τακτικής της πλειοψηφίας του Δ.Σ. έχει ως προϋπόθεση την απομάκρυνση των συναδέλφων από το σύλλογο και την περιορισμένη πληροφόρηση.

Αφού οι εκπρόσωποι των παρατάξεων της πλειοψηφίας καλύπτουν αυτές τις εξελίξεις, η προστασία και η πραγματική αναζωογόνηση του συλλόγου εναπόκειται μόνο σε όσους συναδέλφους θεωρούν ότι στρεβλώς εκπροσωπούνται από τη σημερινή σύνθεση της πλειοψηφίας του Δ.Σ. Το Νέο Κίνημα Αρχιτεκτόνων και η Συσπείρωση Αριστερών Αρχιτεκτόνων από κοινού καλούν τα μέλη του Συλλόγου να ενεργήσουν με βάση τη συνείδησή τους για την ανακοπή και την αναστροφή της πορείας άλωσης και χρησιμοποίησής του ακόμα και για ιδιοτελείς σκοπούς.

**Νέο Κίνημα Αρχιτεκτόνων
και Συσπείρωση Αριστερών
Αρχιτεκτόνων**